HELSINKI

SUOMEN MATKAILIJAYHDISTYS.

HELSINKI

YMPÄRISTÖINEEN.

KÄSIKIRJA MATKUSTAJILLE.

KAHDELLA KARTALLA.

HELSINGISSÄ 1889,

HUFVUDSTADSBLADET'IN KIRJAPAINOSSA, FABIANINKATU 6.

Suomen Matkailijayhdistyksen toimesta on tämä käsikirja ilmestynyt etupäässä opastajaksi niille sekä suomea että ruotsia puhuville maamiehille, jotka Helsinkiin matkustavat. Tämä seikka selittänee kirjan laajuudenkin. Ruotsalainen painos voinee kumminkin opastaa skandinavilaisiakin matkustajia heidän käydessään Suomen pääkaupungissa. Että virheitä ja puutteellisuuksia teoksessa ilmestyy, voi ulosantaja varmuudella odottaa, huolimatta teokseen uhratusta vaivaloisesta työstä ja niistä hyväntahtoisista asiantuntevilta saaduista tiedonannoista, joista täten mielihyvällä kiitos lausutaan. Jos uusia painoksia vastaisuudessa tulee tarpeen, lienee työstä tällä ensimmäisellä painoksella kaikissa tapauksissa suurin osa suoritettu.

Lyhyyden vuoksi on käytetty muutamia selitystä kaipaavia lausetapoja. »Joka päivä» tarkoittaa kaikkia arkipäiviä. Tuntia määrätessä ei aamu- ja iltapäivää ole ilmoitettu tapauksissa, jolloin ei väärinkäsitystä voi syntyä. Merkit * ja ** ovat liitetyt suarempaa huomiota ansaitseviin taideteoksiin ja luonnonihaniin paikkoihin.

Helsingissä, Huhtikuussa 1889.

Sisältö:

Sivu.

Käytännöllinen opas . . . . . I—XIII.
Johdanto . . . . . 1.
Tutustuminen:
I. Helsinki ylhäältä päin katseltuna . . . . . 5.
II. Ajeluretki kautta kaupungin . . . . . 7.
Helsinki . . . . . 9.
Keisarillinen palatsi . . . . . 11.
Ritarihuone . . . . . 13.
Senaatihuone . . . . . 14.
Valtio-arkisto . . . . . 16.
Suomen pankki . . . . . 17.
Säätyhuoneus . . . . . 17.
Postihuoneisto . . . . . 18.
Kaupungin kirkot . . . . . 18.
Yliopisto . . . . . 22.
Ylioppilaiden kansatieteellinen museo . . . . . 36.
Ylioppilastalo . . . . . 38.
Uusmaalaisten kansallistalo . . . . . 39.
Magneetinen ja meteorolooginen keskuslaitos . . . 40.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura . . . . . 41.
Polyteknillinen opisto . . . . . 41.
Korkeammat ja alemmat koulut . . . . . 42.
Ateneum . . . . . 45.
Taideyhdistyksen galleria . . . . . 47.
Suomen taideteollisuus-yhdistys . . . . . 50.
Cygnæuksen galleria . . . . . 52.
Taiteiliaseura . . . . . 53.
Suomen käsityön ystävät . . . . . 53.

Sivu

Helsingin musiikielämä . . . . . 53.
Teaaterit . . . . . 55.
Eräät muut julkiset rakennukset . . . . . 56.
Kenraalikuvernöörin kartano . . . . . 56.
Raatihuone . . . . . 56.
Rahapaja . . . . . 57.
Asemakartano . . . . . 57.
Vapaaehtoisen palokunnan talo . . . . . 58.
Helsingin kansakirjasto ja lukusali . . . . . 58.
Teollisuuslaitokset, kauppa, y. m. . . . . 60.
Yleishyödyllisiä ja hyväätekeväisiä laitoksia ja yhdistyksiä 61.
Oppineita seuroja, yhdistyksiä, klubeja y. m. . . . . 64.
Kasarmit . . . . . 68.
Vankilat . . . . . 70.
Sairashuoneet . . . . . 71.
Hautausmaat . . . . . 75.
Kävelypaikat, puistot ja huvipaikat taivasalla . . . . 77.
Esplanaadit . . . . . 77.
Kaivopuisto . . . . . 78.
Kaisaniemi . . . . . 79.
Hesperia . . . . . 80.
Töölön puisto . . . . . 82.
Korkeasaari . . . . . 82.
Viapori ja Helsingin ympäristö . . . . . 83.
Viapori . . . . . 85.
Linnan kirkko . . . . . 87.
Ehrensvärdin hauta . . . . . 88.
Gustafssvärd . . . . . 89.
Vapaaehtoinen meripelastuskunta . . . . . 90.
Venäläinen punaisen ristin haara-osasto . . . . . 90.
Helsingin ympäristö . . . . . 90.
I. Lyhyitä huvimatkoja.
1. Meilansiin ja Munksnääsiin . . . . . 91.
(Järvenpäähän) . . . . . 92.
2. Vanhaankaupunkiin . . . . . 92.
3. Brändöösen, Hertonääsiin ja Botbyyhyn . . . . . 93.
4. Turholmaan, Brändöösen ja Degerööhön . . . . . 94.
5. Stansviikiin, Jollakseen ja Willingeen . . . . . 95.
II. Pitempiä huvimatkoja.
6. Jollakseen, Willingeen, Östersundomiin, Eriksnääsiin ja Sipoon lahteen . . . . . 95.

Sivu.

7. Porvoosen . . . . . 96.
8. Espoon lahteen ja Bobäckiin . . . . . 97.
9. Drumsööhön, Moisööhön, Hirsalaan ja Porkkalaan . 99.
Rekisteri . . . . . 101.

Käytännöllinen opas.

Tulo Helsinkiin.

Junien saapuessa on asemahuoneella odottamassa useampien hotellien palvelioita; jos aikoo asua jossakin näistä, voipi sen palvelialle jättää kuitin matkakapineistaan ja oikopäätä lähteä hotelliin. Seurahuoneelle ja Kämpin hotelliin noudetaan matkustajat omnibusvaunuilla. Jos tahtoo käyttää ajuria, on asemahuoneen portailla seisovalta *poliisimieheltä* otettava ajurin numerolla merkitty poletti. Matka asemalta junan tulon jälkeen maksaa 75 p. — *Kantajia* on saatavissa, jotka, 10 p. maksusta kappaleelta, kantavat kapineet ajoneuvoihin. Kuitilla varustetut matkakapineet saavat maksutta olla asemahuoneella 24 tuntia junan tulon jälkeen. Jos ne sinne jäävät pitemmäksi aikaa maksetaan vuokraa 20 p. kappaleesta vuorokaudessa.

Myöskin suurempien, Tukholman—Pietarin linjalla kulkevien *höyrylaivojen* saapuessa ovat mainittujen hotellien omnibusvaunut vastassa. *Tullitarkastus* tapahtuu laivalla, jonka jälkeen kapineet saapi viedä maalle. Kappaleen matkaa rantasillasta on ajureita saatavissa. Kantajia saapi paikalle saapuvan joutoväen joukosta. Kapineiden vaihtumisen välttämiseksi on kantajaa seurattava ajurinrattaille saakka. (Katso ajuritaksaa).

Hotelliin tultuaan kirjoittaa matkustaja nimensä kirjaan, joka hänelle tuodaan. Ulkomaalainen voipi silloin palvelusväelle jättää *passinsa* poliisikamarissa näytettäväksi.

Seuraavat ulkovallat ovat *konsulien* ja asiamiesten kautta edustettuina Helsingissä: *Alankomaat, Belgia, Brasilia, Espanja, Iso Britania* ja *Irlanti, Italia, Itävalta-Unkari, Pohjois-Amerikan Yhdysvallat, Portugali, Ranska, Ruotsi* ja *Norja,*

Saksa sekä *Tanska*. Näiden herrojen nimiä, asuntoja ja vastaanotto-aikoja voipi tiedustella hotellissa ja ovat ne tavallisesti ilmoitettuina osoitekalenterissa.

Valantehnyt kielenkääntäjä ja tulkki: Kleineh, toimisto Eroittaja 17. — *Käännöstoimisto*, Boulevardink. 15.

Junien lähtöajat, joissa pari kertaa vuodessa tapahtuu pienempiä muutoksia, ovat ilmoitettuina aikatauluissa sekä suurien sanomalehtien päivälistassa.

Hotelleja, ravintoloita, kahviloita y. m.

Hotelleja. Seurahuone, Pohjois-Esplanaadink. 11 & 13, Kauppatorin varrella; siinä on noin 60 huonetta, suuremmissa eri alkoovi eli sänkykamari. Kaikinpuolin mukavasti sisustettu. Hinnat toisessa kerrassa 4 markasta 9 markkaan. 3 komeata huonetta 12 m. Kolmannessa kerrassa 1 m. 50 p:stä 2 m. 50 p:iin. Kauppamatkustajille 3 m:sta 5 m. 50 p:iin. — Päivällistä à 2: 50 tarjotaan k:lo 3—5. Sanomalehtiä ja kirjasto, kylpyhuoneita. Komea ruokasali ja ravintolahuoneisto; suuri salonki, joka yhteydessä useiden uudelleen sisustettujen huoneiden kanssa muodostaa tilavan juhlahuoneiston. Hotellista saapi vuokrata mukavia vaunuja sekä pienen höyrypurren huvimatkoja varten saaristoon.

Kämpin hotelli, Pohjois-Esplanaadink. 29. Uusi, euroopalaisella mukavuudella sisustettu hotelli keskellä kaupunkia; 80 huonetta 2 m:sta 15 m:aan, kukin eteisineen ja sänkykomeroineen. Ravintola, ruokasaleja (päivällistä à 2: 50 k:lo 3—5), pieni, mutta komea juhlasali, lukuhuoneita, kylpyhuoneita, nosto-kone. Hotellissa on *sähkölennättimen haarakonttori* sekä *Naisten lukusali*, 25 p. maksua vastaan kerralta.

Kleinehn hotelli, Pohjois-Esplanaadink. 9, tämäkin hyvä, kunnollinen, mutta pienempi hotelli, jossa on 32 huonetta 2: 50 6 m:aan. Ravintola. Päivällistä à 2: 50 k:lo ½3—5.

Pienempiä toisen luokan hotellia, kaikki ravintoloineen: *Willensauna*, Rautatientorin ja Kaisaniemen puiston välillä; 24 huonetta 2—4 m:aan. Puistonpuoleiset huoneet ovat hauskoja kesähuoneita. Vasemmalla olevassa rakennuksessa on perheille ja naisille sopivia huoneita. Päivällistä à 2 m. k:lo 2—5. — *Rautatien hotelli*, Kaivok. 7, lähellä asemakartanoa; 18 huonetta 1: 50—4 m:aan. Päivällinen à 1: 50. — *Westinin hotelli*, Mikonk. 21, Rautatientorin varrella; 11 huonetta 1: 50—

2 m:aan. Päivällinen à 1: 50. Pihassa on soma puutarha, jossa kaikkina kesäiltoina esitetään soitantoa. — *Uusi hotelli*, Kluuvik. 8. 24 huonetta 2—3 m:aan. (Kesähuoneita 1 m:sta 75 p:stä). Päivällinen à 1: 50.

Kaikissa näissä hotelleissa otetaan eri maksu kynttilöistä. Juomarahat tavallisia. Päivälliseen kuuluu kaikissa hotelleissa n. k. voileipäpöytä ja kahvia. Ruokalajien lukumäärä vaihtelee 3 ja 5 välillä. Asuinhuoneessa tarjotun kahvin ja teen hinta on kalliimpi kuin ulkona tahi ravintolahuoneistossa.

Enemmän tunnettuja n. k. *Huoneita matkustajille* ei ole. »Hufvudstadsbladet'issa» ilmoitetaan kuitenkin usein sellaisista eri osissa kaupunkia. Ne ovat tavallisesti yksinkertaisesti kalustettuja ja helppohintaisia. Usein voipi samassa paikassa saada täysihoitoa.

Ravintoloita, kahviloita y. m. Paitsi yllämainituissa hotelleissa olevia löytyvät vielä seuraavat ravintolat: „*Ooperakellari*" Uuden teaaterin itäpäässä olevassa pyöriössä sekä pienempi juhlahuoneisto 2:ssa kerrassa. Varsinkin talvisaikaan suosittu hyvä ravintola runsaine ruokalistoineen. — „*Kappeli*" Kappeliesplanaadissa, jossa kesäisin saadaan (maksutta) kuulla hyvää sotilassoitantoa. Tarjoaminen tapahtuu myöskin ulkoilmassa sekä telttahuoneissa. — *Kaivohuoneessa* on kesäisin usein soitantoa päivällisten aikana, sekä kaikkina iltoina pääsymaksua vastaan soitantoa, variété-näytäntöjä y. m. s. Hyvä ravintola. Päivällistä à 2: 50 k:lo 3—5. — Kaisaniemen ravintola samannimisessä puistossa. Päivällistä, kesäisin à 2 m., talvisin à 2: 50 tarjotaan sekä ulkoilmassa että huoneessa k:lo ½3—5. — *Enqvistin kahvilassa*, Aleksanterink. 12, tarjotaan myöskin päivällisiä. Samoin myöskin *Uudessa ruokapaikassa* (1 p:stä Kesäk. 1889 Eroittaja 17); *Nybelinin ravintolassa*, Länsi-Henrikink. 12 j. n. e.

Myöskin ulkoravintoloissa: *Korkeasaarella*, *Hesperiassa* ja *Alppilassa* tarjotaan päivällisiä. Kaikissa näissä paikoissa saapi ruokaa myöskin annoksittain eli à la carte. — *Raittiusravintoloita* on useita vuokratuissa asunnoissa (nykyään Sofiank. 6, Iso Robertink. 11, Annank. 34, Unionink. 24 j. n. e.), jotka usein muuttavat paikkaa. Hinnat näissä yksinkertaisissa ravintoloissa ovat varsin helpot. Ruokaa yksinkertaista, mutta hyvää.

Kahviloita. Wieniläiskahvila, Pohjois-Esplanaadink. 35, jossa on alakerrassa huone naisia varten. Yläkerrassa on tupakkahuone ja ranskalainen biljaardi (*Järnefeltin* tekemillä

leikillisillä seinämaalauksilla). Huoneisto on pieni, mutta komeampi kuin on tavallista Helsingissä, jossa ei suinkaan olla vaativaisia kahviloiden suhteen. — *Ericssonin Oluthalli* (Bierhalle), Mikonk. 2, *(Mexmontanin* tekemillä seinäkoristeilla ja maalauksilla kauni stettu). — *Kämpin hotellin Olut-tunneli* (Biertunnel), Kluuvik. 2. Porttikäytävästä on alaspääsy tuohon maanalaiseen huoneesen. Yksinkertainen ravintola. — *Bodega Española*, Etelä-Esplanaadik. 8, hauskaksi espanjalaiseksi viinituvaksi muodostettu komea huoneisto, jossa saapi hyviä viinejä. — *Löfströmin kahvila*, Aleksanterink. 40, *Ekbergin kahvila*, Aleksanterink. 52, *Platén konditoria*, Henrikink. 4 ja *Uus konditoria*, Aleksanterink. 18; kaikki nämät ovat yhteydessä sokurileipuriliikkeen kanssa, ja niissä käypi naisia ja herroja.

Uuden suuren ja komean *kahvilan* aikoo Kämpin hotelli sisustaa hotellin pohjakerrokseen. Se valmistunee vuoden 1889 loppupuolella.

Vesimyymälöitä löytyy monta, Runebergin esplanaadissa kaksi, Eteläsatamassa, Aleksanterink. 22 j. n. e.

Keilaratoja (ravintola-oikeuksilla varustettuja): *Kaivopuistossa, Kaisaniemessä, Korkeasaarella* ja *Hesperiassa*. — *Biljaardeja: Arkaadia-teaaterissa, Westinin hotellissa* j. n. e. Ranskalaisia biljaardeja *Wieniläiskahvilassa* ja *Passaashissa*, molemmat Pohjois-Esplanaadik. 35 j. n. e.

Ajurit, omnibusvaunut, höyrypurret, höyrylaivakonttorit y. m.

Ajurinrattaita (talvella rekiä) on saatavissa erilaisissa osissa kaupunkia, joissa heillä on määrätyt asemat.

Kaupungin ajureita — jokapäiväisessä puheessa »vosikoiksi» eli »issikoiksi» kutsuttuja — on lähemmäs 400. *Taksa* on halpa, mutta tullee hiukan koroitettavaksi eräiltä välimatkoilta. Nykyään (Toukok. 1889) voimassa oleva taksa sisältää muun muassa seuraavat hinnanmääräykset:

	Smk.	pen.
Yksinkertainen matka kaupungin ynnä Kaivopuiston piirissä	—	50.
Samanlainen matka alasnoustua ja kork. $^1/_4$ tuntia viivyttyä	—	50.
Matka asemalta junan tulon jälkeen	—	75.
Hautausmaille	—	75.

	Smk.	pill.
Lappviikin sairashuoneelle	1:	—
Siltasaarelle sekä huviloihin Arkaadia, Hagasund ja Fjelldal	—	60.
Hesperiaan ja Töölön sokuritehtaalle	—	70.
Söörnäsiin	1:	—
Meilansiin	2:	25.
Arabian tehtaalle	1:	50.
Vanhaan kaupunkiin	2:	—
Töölön puistoon ja Alppilaan	—	85.
Viaporiin	1:	25.

Paluumatkasta kaupungin *ulkopuolella* olevista paikoista maksetaan *puoli maksua.*

Viertotiemaksun (4 p.) maksaa ajaja.

	Smk.	pill.
Yhden tunnin yhtämittainen ajaminen	2:	—
Yhden tunnin ajaminen, kun alas-astumisia ja viivytyksiä tapahtuu	1:	50.
Kuuden tunnin ajamisesta	6:	—
Kymmenen tunnin ajamisesta	10:	—
Yhden tunnin odotuksesta	—	80.
Puolen tunnin odotuksesta	—	50.

Ajasta k:lo 12 yöllä—k:lo 6 aamulla maksetaan kaksinkertainen ajopalkka. Ajurin on velvollisuus vaadittaissa näyttää taksansa. Samoissa ajoneuvoissa saapi kulkea 2 täysikasvuista henkilöä sekä alaikäisiä lapsia.

Parempia vaunuja, joita saapi Seurahuoneelta, vuokrataan sopimuksen mukaan.

Omnibusvaunut ovat liikkeellä k lo 7:stä aamulla k:lo 10:een illalla, alkaen ja lopettaen kulkunsa noin 1½ kilomeetriä kaupungin ulkopuolella Töölössä ja Söörnäsissä. Päälinjoja on nyt, keväällä 1889, ainoastaan kaksi: *Töölö—Kaivopuisto* sekä *Söörnäsi—Lapinlahdenkatu*, jotka yhtyvät kauppatorilla. Yksinkertaiselta välimatkalta esim. Kauppatorilta Kaivopuistoon, Siltasaarelle, Suomalaiselle (»Arkaadia») teaaterille tahi Lapinlahdenkadulle maksetaan 15 penniä. Kultakin uudelta välimatkalta suoritetaan ainoastaan 5 p. lisämaksu, joka helpoitus kuitenkin koskee ainoastaan niitä, jotka kerrassaan ovat lunastaneet piletin koko matkaa varten. Omnibusliike on nuori (vuodelta 1888). Ensimmäisenä vuonna käytti sen vaunuja ¼ miljoonaa henkilöä.

Höyryvenheliike Helsingissä kaupungin paikallistarvetta varten on vähäpätöinen. Eteläsatamasta lähtee pari kertaa tunnissa pieniä höyrypursia *Viaporiin*, poiketen matkalla Kaivopuiston itärannalla olevilla laitureilla sekä *Ulrikaporin kylpylaitoksella;* samoin myöskin Töölön puistoon poiketen *Kaisaniemessä* ja Hesperiassa. Katso muutoin loppulukua: »Helsingin ympäristöt».

Soutu- ja purjeveneitä saapi vuokrata Eteläsatamassa. Maksusta on paras sopia edeltäkäsin.

Kaupungin kestikievaritalo on nyt Fredrikink. 22. Kaupungista lasketaan »kaksinkertainen kyytimaksu» eli 20 p. virstalta, ylimääräisestä kyydistä maksetaan 32 p. virstalta. Lähimpiin kestikievareihin on matkaa: 12 virstaa Graanille, 18 Mårtensbyhyn ja 10 Malmille. Virsta on hiukan lyhempi kilomeetriä. — Kestikievarissa saapi huoneita à 2 m.

Paikallisjunat lähtevät Kesäk. 1 p stä keskipalkoille Syyskuuta 4 kertaa päivässä Malmille ja etemmäksi, pysähtyen useilla pysäkeillä lähellä Helsinkiä (Töölön puistossa, Fredriksbergissä, Oulunkylässä, Boksbakassa j. n. e.). Lähtöajat kaupungista ovat k:lo 6,30 ja 10,35 e. pp. sekä 3,30 ja 7,45 j. pp. Töölön puistosta, jonneka piletti maksaa 25 p., lähtevät junat kaupunkiin k:lo 7,46 e. pp. sekä k:lo 1,56, 4,56 ja 10,41 j. pp. Matkalla viipyy 4 minuutia.

Höyrylaivakonttorit. Lars Krogius ja Kumpp., Länsi-Rantak. 8, edustavat höyrylaivoja, jotka kulkevat linjoilla: 1) *Pietari—Helsinki—Tukholma* (»Constantin», »Uleåborg», »Torneå», »Finland», »Åbo» ja »Hangö»); 2) *Pietari—Helsinki—Turku—Tornio* (»Wasa», »Norra Finland», ja »Jakobstad»); 3) *Helsinki—Kotka—Wiipuri* (»Nikolai», »Vega», »Oulu» ja »Sven Dufva»); 4) *Helsinki—Turku* (»Ahkera» ulkoväylällä, »Onni» ja »Nystad» sisäväylällä); 5) *Helsinki—Turku—Pori* (»Ilma» ja »Hebe»); 6) *Helsinki—Rääveli* (»Oulu») sekä *pitemmillä* linjoilla: 7) *Suomi—Kööpenhamina—Hull* (»Sirius» ja »Orion»); 8) *Suomi—Kööpenhamina—Bremerhaven—Lontoo* (»Capella»); 9) *Helsinki—Hampuri* (»Sankt Georg», „Nora», »Apollo» ja »Marshal Keith»); 10) *Suomi—Antwerpen—Newcastle* (»Vesta») sekä 11) *Suomi—Bordeaux—Espanja* (»Argo» ja »Regulus»). — Sitäpaitsi höyryvenhe »Granö», joka tekee lyhempiä matkoja läntisessä saaristossa lähinnä Helsinkiä.

Victor Ek, Länsi-Rantak. 16, edustaa höyrylaivoja, jotka kulkevat linjoilla: 1) *Pietari—Helsinki—Turku—Tukholma* (»von Döbeln»); 2) *Pietari—Wiipuri—Hamina—Kotka—Lo-*

viisa—Helsinki (»Aavasaksa»); 3) *Pietari—Helsinki—Turku—Rauma—Pori* (»Concordia»); 4) *Helsinki—Långviiki—Porkkala* (»Thyra») sekä pitemmillä linjoilla: 5) *Helsinki—Rääveli—Lybecki* (»Storfursten» ja »Helsingfors»); 6) *Helsinki—Hankoniemi—Stettin* (»Eos»); 7) *Helsinki—Stettin* (»Saturn»); 8) *Suomi—Englanti* (Bailey & Leethamin Hullilaiset höyrylaivat) sekä 10) Waasan Pohjanmeri-Osakeyhtiön laivoja »Iris», »Clio», »Patria» ja »Finland».

H. Borgström ja Kumpp., Mariank. 5 edustavat höyrypursia »Turholm», »Degerö», »Willinge», »Ägir» ja »Najaden» sekä höyryvenhettä »Thor».

Tervakosken osakeyhtiön konttori, Länsi-Rantak. 14, höyryvenhettä »Adlercreutz».

H. Donnerin konttori, Mariank. 8, edustaa erityisiä englantilaisia höyrylaivoja, jotka käyvät Suomen satamissa.

Posti, Telefooni, Kaupunginposti, Kaupunginlähetit y. m.

Posti. Pääpostikonttori (Nikolaink. 6) on avoinna: *menevän postin toimisto* k:lo 10 a. p.—8 i. p.; *tulevan postin* k:lo 10 a. p.—6 i. p. Pyhäpäivinä ovat molemmat avoinna k:lo 8—11 e. pp. *Haarapostikonttori Fredrikink. 26* avoinna k:lo 10—6; pyhäpäivinä k:lo 8—11 e. pp. *Haarapostikonttori Ulrikank. 1*, (lähellä Kaivopuistoa) avoinna k:lo 10—3 ja 4—6; pyhäpäivinä k:lo 8—11 e. pp.

Rautatien *postiasema* avoinna k:lo ½8 a. p.—8 i. p. tiist., torst. ja lauv. (jolloinka yöjunat lähtevät) sekä muina päivinä k:lo ½8 a. p.—6 i. p. Pyhäpäivinä puoli tuntia ennen postijunan lähtöä. Sisäänkirjoitettuja lähetyksiä ja vakuuttamattomia paketteja otetaan vastaan k:lo 9 a. p.—½6 i. p.

Postiasema löytyy sitäpaitsi *Berghällin* huvilassa itäisen viertotien varrella sekä postitoimisto *Söörnäsissä*.

Postilaitoksen *kirjelaatikot (viheriäiset)* tyhjennetään: postikonttorin luona olevat ½ tuntia ennen postin lähtöä; rautatien asemalla vähää ennen junan lähtöä; muut niinä aikoina kuin laatikoiden kirjoitukset näyttävät.

Postisäästöpankki. Pääkonttori postitalossa (sisäänkäytävä Kirkkokadulta) avoinna k lo 10—2 ja 4—7. — Haaraosastot: Fredrikinkadun varrella oleva avoinna k:lo 10—6 ja Ulrikank.

varrella k:lo 10—3 ja 4—9. Pyhäpäivinä ovat *kaikki* nämät konttorit auki ainoastaan k:lo 8—11 e. pp.

Telegraafi. Pääkonttori, Konstantinink. 3, on avoinna koko vuorokauden. — *Haara-osasto* Kämpin hotellissa k:lo 9 a. p.—9 i. p.

Suomenmaassa maksetaan joka sähkösanomasta pohjamaksua 50 sekä sen lisäksi joka sanasta 10 p.

Venäjälle on pohjamaksu 60 p. ja sanamaksu 20 p. (Aasianpuoleiselle Venäjälle on sanamaksu 40 p.).

Muihin Euroopan maihin maksetaan ainoastaan sanamaksu taksan mukaan 30 p:stä (Ruotsiin) 72 p:iin (Kreikanmaan saarille).

Muihin *Euroopan ulkopuolella* oleviin maihin myöskin ainoastaan sanamaksu 60 p:stä sanalta (Algieriin) 12 m. 78 p:iin (Austraaliaan).

Telefooni. Telefoonikonttori, Pohjois-Esplanaadik. 25, sekä julkisia telefooni-asemia (à 10 p. joka keskustelusta): Mariank. 12, Aleksanterink. 22, Länsi-Rantak. 14, Kauppatori 2, Unionink. 45, Pohjois-Esplanaadik. 15 j. n. e. Yhteydessä Helsingin kanssa telefooniverkon kautta ovat nykyään kaupungit *Porvoo, Loviisa, Kotka, Hämeenlinna* sekä 46 paikkaa Hyvinkäällä, Leppäkoskella, Järvenpäässä, Mäntsälässä ja Orimattilassa. Verkko laajenee nopeasti ja ulottunee syks. 1889 Tammisaareen, Hankoniemeen, Saloon sekä Turkuun.

Kaupunginposti (konttori Uudenmaank. 6) kuljettaa kaupungin sisäpuolella kirjeitä, niiden painosta huolimatta, 10 pennillä. Sen kirjelaatikot (punaiset) tyhjennetään k:lo 8, 12 ja 4. — Pyhäpäivinä k:lo 8 ja 4.

Kaupunginlähetit. Helsingissä löytyy muutamia kaupunginlähettejä, joiden asema on Pohjois-Esplanaadikadulla, vinosti vastapäätä Grönvikin apteekia, josta niitä sopii telefoonilla kutsua. Heillä on näytettävänä määrätty painettu taksa, antavat vaadittaessa kuitin sekä toimittavat kaikellaisia asioita. — Myöskin Helsingin Ekspressitoimisto, 1 p:stä Kesäk. 1889 Fabianink. 10, toimittaa kaupunginlähettien kautta tavaroiden, ohjelmien, kirjeiden y. m. kantamista. Toimiston lähetit ovat ankaran valvonnan alaisia.

Pankit, Vakuutusyhtiöt y. m.

Pankit y. m. Suomen pankki, Nikolaink. 6. Toimitushuoneisto ja vekselikonttori avoinna k:lo 10—2. *Yksityisiä pank-*

keja, (kaikki avoinna k:lo 10—½3 ja k:lo 5—6): *Yhdyspankki*, jolla on rajoitettu setelin-anto-oikeus, Unionink. 25. — *Pohjoismaiden osakepankki* kauppaa ja teollisuutta varten, Helsingin haara-osasto, Unionink. 32. — *Waasan osakepankin* Helsingin haara-osasto, Aleksanterink. 7. — *Uudenmaan osakepankki*, Pohjois-Esplanaadik. 7. — *Suomen hypoteeki-yhdistys*, Unionink. 25 3 kerros, k:lo 10—2. — *Vaihtokonttori: E. Kjöllerfeldt ja Kump.*, Unionink. 32. Avoinna k:lo 9—3 ja 5—7.

Helsingin kansanpankki avataan 1 p. Syysk. 1889 talossa n:o 37 Pohjois-Esplanaadik. — *Helsingin säästöpankki*, Korkeavuorenk. 30, avoinna k:lo 6—7, ynnä haara-osasto Boulevardink. 40.

Vakuutuslaitoksia. Kotimaisia: Kaupunkien yleinen paloapu-yhtiö sekä *Suomen maalaisten paloapu-yhtiö*, molemmat Ritarihuoneessa. — *Palovakuutusyhtiö Fennia*, Unionink. 30. K:lo 10—3 ja 5—6.

Suomen kaupunkien paloapu-yhtiö irtainta omaisuutta varten, Korkeavuorenk. 36 A, jossa myöskin *Turun Elinkorkolaitoksen* konttori on, avoinna k:lo 9—2 ja 4—7. — *Henkivakuutusyhtiö Kaleva*, Pohjois-Esplanaadik. 27, k:lo 10—3 ja ½6—7. *Tapaturmavakuutusyhtiö Patria*, Unionink. 30, k:lo 10—3 ja 5—6. *Helsingin pääoma- ja elinkorkovakuutuslaitos*, Aleksanterink. 13. Konttori avoinna k:lo 2—3 ja 5—6.

Sitäpaitsi on noin 50 erilaisella *ulkomaisella* vakuutusyhtiöllä asioimistoja Helsingissä.

Panttilaitoksen pääkonttori, Helenank. 3, avoinna k:lo 10—1 ja 4—6, osastokonttori Albertink. 23, avoinna k:lo 9—12 ja 4—6; lauvantai-iltoina ovat molemmat konttorit avoinna k:lo 5—9.

Lääkärejä, Apteekeja, Kylpylaitoksia y. m.

Lääkärejä on Helsingissä sangen paljon. Useat ilmoittavat sanomalehdissä vastaanottoaikansa. Telefooniluettelon ammattiosasto ilmoittaa otsakirjoituksella »lääkärejä», kellä heistä on telefooni.

Apteekeja: Keskellä kaupunkia: *Grönvikin*, Pohjois-Espl. 15; *Ösbergin*, Unionink. 30; *Wilhelmsin*, Aleksanterink. 15; *Girsénin*, Eroittaja 4 j. n. e. *Lääkekauppa:* Silfverbergin, Mikonk. 19.

Kylpylaitoksia: Ulrikaporin kylpylaitos, ainoastaan kesällä. — *Willensauna* (Rautatientorin varrella). — *Kylpylaitos*, Kaivok. 8. — *Skogströmin kylpylaitos*, Pohjois-Rantak. 4. — *Rundmanin sauna*, Wladimirink. 32. — *Uudenmaan sauna*, Uudenmaank. 13 j. n. e. Kahdessa viimeksi mainitussa on myös »suomalainen sauna». Vaikka Helsingissä on noin 70 kylpylaitosta ja saunaa, ei yhtään niistä voi kutsua ensimmäisen luokan laitokseksi. — Palvelusväkenä on kaikkialla naisia.

Optikoita: Dettmann, Itä-Henrikink. 1. *Luther*, Aleksanterink. 13. *Bandagisteja:* Yllämainitut sekä *Laurstein*, Kluuvik. 1.

Parturitupia ja *käherryssalonkeja*. Keskikaupungilla ovat *Vogt*, 1 p:stä Kesäk. 1889 Etelä-Esplanaadik. 10; *Amann*, Kluuvik. 4; *Wietscherowski*, Pohjois-Esplanaadik. 33; *Kinnula*, Aleksanterink. 22 j. n. e.

Kabinetteja (lieux d'aisance): n:o 00 Katrinank 4 Seurahuoneen vieressä. — *Teaateri-esplanaadiin* rakennetaan paraikaa uutta kabinettia. — *Kaivopuistossa*, Kaivohuoneen takana (länsipuolella) olevassa notkossa.

Kirjakauppiaita, lainakirjastoja, valokuva-ateliereja, myymälöitä y. m.

Kirjakauppiaita: Etevimmät ovat: *Edlund*, Pohjois-Esplanaadik. 19, „*Waseniuksen kirjakauppa*", Pohjois-Esplanaadik. 25, *Wickström ja Kumpp.*, Aleksanterink. 9 ja *Beijer*, Pohjois-Esplanaadik. 29. — Lähetyskirjakauppa, Aleksanterink. 40 y. m.

Paperikauppoja kaikissa kirjakaupoissa sekä sitäpaitsi *Antikvaarisessa kirjakaupassa*, Fabianink. 31, *Lång & Ståhlbergilla*, Pohjois-Esplanaadik. 41; *Tornbergin paperikaupassa*, Pohjois-Esplanaadik. 35, *Paperikaupassa*, Aleksanterink. 34 j. n. e.

Lainakirjastoja. Uusi lainakirjasto, Annank. 12, joka sisältää pää-asiallisesti suomen- ja ruotsinkielistä romaanikirjallisuutta, vähän myös ranskan-, saksan- ja englanninkielistä. Lainamaksut: 2 m. kuukaudelta, 5 m. ¼ vuodelta. — *Stolpen lainakirjasto*, Konstantinink. 17, k:lo 10—2 ja 4—6.

Musiikilainakirjasto, Kluuvik. 6. Kuukaustilaus yhdestä nuottivihosta kerrallaan 1: 25; kahdesta vihosta 1: 50 j. n. e.

25 p. koroituksella. Nuotteja saapi vaihtaa joka arkipäivä. *Musiikikauppa* samassa paikassa sekä *Beuermanilla* Aleksanterink. 32.

Yleinen sanomalehtimyymälä: Laurent, Pohjois-Esplanaadik. 35 sekä saman talon passaashin kioskissa. — *Virallisten lehtien konttori*, Kirkkok. 14, avoinna k:lo 11—2 ja 4—6. *Lukuhuoneita:* Rikardink. 3, Helsingin kaupungin lukusali, johonka maksutta pääsee arkipäivinä k:lo 10 e. pp.—9 j. pp., pyhäpäivinä k:lo 10 e. pp.—8 j. pp. (Katso sivu 59). — *Naisten lukusali* Kämpin hotellissa avoinna k:lo 8 e. pp.—11 j. pp. Pääsymaksu 25 p. — *Yliopistonkirjaston lukusali* k:lo 10—3; kesällä ainoastaan keskiv. ja lauv. (Maksutta).

Valokuvaajia: Nyblin, Fabianink. 31, *Riis*, Fabianink. 27, *Hjertzell*, Pohjois-Esplanaadik. 27, *Ståhlberg*, Aleksanterink. 17.

Värikauppiaita: Holmgren, Etelä-Esplanaadik. 12, jolla on alituisesti näytteillä pienempiä taideteoksia, *Färlander*, Pohjois-Esplanaadik. 27.

Sporttimakasiini. Runsaimmin varustettu on *Lindeböck*, Etelä-Esplanaadik. 10, (saksalaisia, belgialaisia, amerikalaisia, ruotsalaisia kivärejä; amerikalaisia, saksalaisia ja suomalaisia kalastusneuvoja, ranskalaisia nahkatavaroita, saksalaisia voimistelutarpeita, Fiskarin puukkoja). Täällä on ampuma-aineita.

Suomen teollisuuskauppa, Thylinin, Länsi-Henrikink. 14, jossa on varastossa kotimaisia käsiteollisuustuotteita puusta, kankaasta, nahasta y. m. sekä kotimaisia tehdastavaroita (koriste-, talous- ja ylellisyyskapineita lasista, posliinista, raudasta ja puusta tehtyjä y. m.)

Muita kauppamakasiineja ja myymälöitä. Helsingin kauppa on valinnut myyntipaikkansa pää-asiallisesti Pohjois-Esplanaadikadun, Aleksanterinkadun sekä useimpien niiden poikkikatujen varsilla, jotka yhdistävät nämät suuret liikennetiet. Vaikka kyllä useita hyviä ja runsaasti varustettuja myymälöitä löytyy muissakin kaupunginosissa, saanee kumminkin oloikin perehtymätön ostoksensa ilman ajan hukkaa toimitettua, etsimällä tässä liikkeen keskustassa kutakin erikoisalaa edustavat kauppiaat, jotka helposti tuntee heidän akkunanäyttelyistään.

Ruoka-aineiden tarkastusasema, Etelä-Esplanaadik. 2 (Kauppatori), avoinna k:lo 8—11.

Maanviljelys- ja kauppakemiallinen toimisto, Mikonk. 8, k:lo 10—1 sekä 4—6 paitsi lauvantai-iltapäivinä.

Pastorinkanslia, Annank. 14, ja kirkollisasiain toimituskonttori, Annank. 10, molemmat avoinna k:lo 9—1.

Museoita, kokoelmia ynnä muita katsomista ansaitsevia.

Koska näistä vastedes tarkemmin kerrotaan ja ilmoitetaan ajat, milloin ne ovat yleisölle avoinna, annetaan tässä ainoastaan lyhyt luettelo, jonka mukaan lukija voipi käsikirjan lopussa löytyvän rekisterin avulla saada tarpeelliset tiedot itse tekstistä. Muistettava on että *yliopiston kokoelmat* eivät kesä-, heinä- ja elokuussa ole avoinna määrä-aikoina, vaan voipi niitä kumminkin katsella, kysymällä asianomaista vahtimestaria.

Ateneum. Taideyhdistyksen galleria, keskiv. ja lauv. (50 p.), sunnunt. (maksutta) k:lo 12—3. - *Suomen taideteollisuusyhdistyksen museo*, arkip. (25 p.), sunnunt. (maksutta) k:lo 12—3.

Cygnæuksen galleria, joka päivä päivänvalon aikaan (25 p.). Vahtimestaria kysytään.

Helsingin kansakirjasto ja lukusali. Avoinna suurimman osan päivää. (Katso sivu 59). Furuhjelmin taulukokoelmaa saanee katsoa kirjastonhoitajan luvalla.

Keisarillinen palatsi, kaikkina päivinä, lupalipulla (katso sivu 11). (Juomarahoja).

Naisten lukusali, k:lo 8 a. p.—11 i. p. Pääsym. 25 p.

Nikolainkirkko ja sen *torni*, joka päivä; kysytään vahtimestaria itäisestä paviljongista. (Juomar.)

*Polytekniko: Geoloogi*nen *museo*, joka päivä k:lo 11—2. Juhlasalia näyttää vahtimestari. (Juomar.)

Rahapaja joka päivä, pyynnöstä. (Juomar.)

Ritarihuone, joka päivä. Vahtimestaria kysytään. (Juomar.)

Senaatinkartano, joka päivä, ei kumminkaan k:lo 11 - 2. Ovenvartijaa kysytään. (Juomar.)

Suomen käsityön ystävien myyntipaikka, joka päivä avoinna.

Suomen pankki, avoinna yleisölle k:lo 10—2.

Suomen tiedeseuran kirjasto, keskiv. k:lo 11—2 jäsenille.

Suomen tilastollinen toimisto, joka päivä k:lo 11—2.

Uusmaalaisen osakunnan kansallistalo, joka päivä. Palvelusväkeä kysytään. (Juomar.)

Valtio-arkisto, senaatinkartanossa, joka päivä k:lo 11—2.

Venäläinen kirkko, vahtimestaria kysytään maakerrasta, kun kirkko ei ole auki. (Juomar.)

Yliopiston kokoelmat: Päärakennuksessa (ylivahtim. asuu Aleksanterink. tullessa ensim. ovi oik.) *vestibyyli; juhlasali; muotokuvia* konsistoorio-, tiedekunta- ja kansliasaleissa sekä auditoorioissa; *raha- ja metaljikammio,* (lukuk. aikana torst. k:lo 11—2); *eläintieteellinen museo,* keskiv. ja lauv. k:lo 12—1. — *Kasvitieteellinen museo,* keskiv. ja lauv. k:lo 1—3.

Kiriastoa voipi katsella k lo 10—3; kesällä ainoastaan keskiv. ja lauv.

Anatoomiarakennus: Suomalainen lintukokoelma ja *osteoloo-ginen museo,* lauv. k:lo 1 - 2.

Laboratoorio rakennus: Veistokuvakokoelma, keskiv. ja lauv. k:lo 1—2.

Kivennäiskokoelma, keskiv. ja lauv. k:lo 12 - 1.

Kasvitieteellinen puutarha, tiist. ja perj. k lo 11 1.

Niinä aikoina, joina kokoelmat ja huoneistot eivät ole auki, kysytään asianomaisia vahtim. (Juomar.)

Astronoominen observatoorio, esimiehen kautta tehdyn sopimuksen mukaan.

Ylioppilasten kansatieteellinen museo, keskiv. ja perj. k:lo 1—3, sunnunt. k:lo 11—3. Pääsym. 50 p. — Marrask.—Tammikuuhun sanottuina päivinä k:lo 12—2.

Ylioppilastalo, joka päivä. Vahtim. tahi ovenvartijaa kysytään. (Juomar.)

Tämän luettelon johdolla käynee matkustajalle helpoksi jakaa aikansa niin, että hän saapi nähdä kaikki, mitkä huvittavat häntä Helsingissä. Se, joka ei voi uhrata muuta kuin jonkun kesäpäivän Helsingissä ollolleen, tekee parhaiten käymällä *Nikolainkirkon tornissa; yliopiston vestibyylissä* ja *juhlasalissa* sekä *kirjastossa; Ateneumissa* ja *ylioppilasten kansatieteellisessä museossa* (jos ne ovat auki); *venäläisessä kirkossa, Suomen pankissa* ja *ylioppilastalossa.* Aamiainen Kappelissa, päivällinen Kaisaniemessä sekä käynti Töölön puistossa; iltasella Kaivopuistossa. Jos on tilaisuutta viipyä täällä kauvemmin, ei pidä laiminlyödä Turholmassa käyntiä, jolloin päivällistä voipi syödä Korkeasaaressa. Viaporissa käynti viepi aikaa noin 2 tuntia.

Johdanto.

Helsingin perusti v. 1550 kuningas **Kustaa Waasa** Wantaan joen suulle Suomen lahden rannalle, noin 5 kilomeetriä nykyisestä Suomen pääkaupungista sijaitsevalle paikalle, jota kutsutaan Wanhaksi-kaupungiksi. Kuningas, joka siihen aikoi perustaa vaihtopaikan, kauppakaupungin, kyllin mahtavan kilpailemaan toisella puolella lahtea olevan kukoistavan Räävelin kanssa tuottavasta venäläisestä kaupasta, oli alkuaan uuden kaupungin asemaksi valinnut ulkosaaristossa olevan **Sandhamnin** saaren, mutta suostui kuitenkin asujamiston toivomuksen mukaan perustamaan kaupungin **Wantaa-joen** suulle ahtaan, matalan ja merikululle sopimattoman merenlahden rannalle. Tavallisella välinpitämättömyydellään julisti hän ankaran käskyn, että porvarien, käsityöläisten y. m. *Porvoosta*, *Tammisaaresta*, *Raumalta* ja *Ulvilasta* (kuten Poria silloin nimitettiin), se on: asukasten puolista sen aikaisista kaupungeista tulisi muuttaa tuohon uuteen kaupunkiin, jolle myönnettiin suuria kauppavapauksia ja muita etuja, vaikka se vasta Juhana III:lta Elokuun 3 p:nä 1569 sai varsinaiset etuoikeutensa.

Kuninkaallista käskyä Helsinkiin muuttamisesta toteltiin vitkallisesti, vastahakoisesti tai ei ensinkään, kumminkin kasvoi väkiluku senaikaisten olojen mukaan jotenkin nopeaan, niin että Helsingissä 1600-sata luvun alussa oli melkein yhtä paljon asukkaita kuin Naantalissa meidän aikoinamme, s. o. 5 à 600, joka siihen aikaan oli paljon. Ainoastaan Turku 1,800 ja Wiipuri 800 asukkaalla voittivat nuoren kaupungin.

Tuskin satavuotisella olemassa oloajallaan alkuperäisellä perustamispaikallaan sai kaupunki viettää sen merkillisen päivän, jolloin kuningas Kustaa II Aadolf täällä Tammikuun 22 p:nä 1616 avasi Suomen säätyjen valtiopäivät, tullaksensa vakuutetuksi siitä, että hän Suomesta saa voimakasta apua niissä sodissa, joita käytiin parhailtaan, ja jotka olivat tulossa.

Esivallan käsky Lokakuun 2 p:ltä 1639, siis noin 250 vuotta sitten, määräsi, että Helsingin kaupunki muutettaisiin nykyiselle paikalleen, jonka jälkeen muutto vähitellen toimeen pantiinkin. Täällä sai uusi kaupunki jo 1657 kärsiä häviötä tuottavasta tulipalosta; vuosina 1695—1697 taas kauheista kulkutaudeista, jotka olivat silloin Suomessa raivoavan nälänhädän seurauksia sekä lopuksi vuoden 1710 rutosta, joka 4 kuukaudessa tappoi 1,185 henkeä kaupungin 1,800 asukkaasta.

Silloin riehuvan pohjoismaisen sodan aikana valloittivat Helsingin, jonka ylivoiman edestä väistyvät omat puolustajat sytyttivät palamaan, venäläiset, jotka pitivät paikan hallussaan v:sta 1713 rauhantekoon 1721. Tähän aikaan kävi Pietari Suuri usein kaupungissa. Sodan tuottaman häviytyksen jälkeen tointui Helsinki vähitellen ja kävi taasen uudestaan rakennettuna monesta nöyryytyksestä ja häpeästä kuuluisaa sotaa kohti Wenäjää vastaan vuosina 1741—1743, jolloin kurja päällystö pakoitti täällä ruotsalaisista ja suomalaisista joukoista kootun sotajoukon antautumaan Elokuun 23 p:nä 1742, jonka jälkeen venäläiset joukot taaskin miehittivät kaupungin yhdeksi vuodeksi eteenpäin.

Muutamia vuosia myöhemmin päätti Ruotsin hallitus linnoittaa Helsingin, tuuma, jonka seurauksena oli *Wiaporin* linnan perustaminen 7 saarelle ja luodolle aivan kaupungin kulkuväylän suulla. Wiapori ei joutunut kuitenkaan sotatapausten pyörteesen 1788—1790, ja kaupunki nautti täydellistä rauhaa tällä ajalla. Täällä vietti Kustaa III *Te deumin* Heinäkuun 21 p:nä 1788 Suursaaren voiton johdosta, jolloin hän perusti Miekkaritarikunnan suuren ristin kunniamerkin. Surullisempia

muistia on Helsingillä historiansa lehdille piirrettävänä 1808—1809 vuoden sodasta, viimeinen niistä monista, joita Ruotsin ja Wenäjän välillä on käyty. Kohta sodan alussa valloittivat venäläiset kaupungin, pommittaen rantapattereistaan 12 päivänä linnoitusta ja saivatkin taitavien välittäjien avulla Wiaporin päällystön petollisesti luovuttamaan lujan, aseilla, ampumavaroilla, ruokavaroilla ja puolustajilla hyvin varustetun linnan piirittäjille Toukokuun 3 p:nä 1808.

Rauhan tehtyä, joka eroitti Suomen Ruotsista, koitti uusi aika myöskin Helsingille, jonka väkiluku, kauppa ja meriliike olivat vähitellen kasvaneet. Kaupungissa oli silloin noin 4,500 asukasta, siihen luettuna varustusväki. Muutamia siihen aikaan suuria kivitaloja oli jo kohonnut ja kaupunki alkoi näyttää haluavansa laajentaa silloista ahdasta alaansa, joka pääasiallisesti vastasi kortteleita Kauppatorin pohjoispuolella, ulettuen lännessä Wuorikadulle ja idässä yli pienemmän osan Kruununhakaa Pohjoiseen satamaan saakka ja kautta Katajanokan.

Niin vähäpätöinen kuin kaupunki olikin, lisäsi sen merkitystä Wiaporin läheisyys, ja ei kauvan viipynytkään ennenkuin Wenäjän hallitus alkoi ajatella maan hallituksen muuttamista Turusta Helsinkiin. Suuremman tulipalon jälkeen 1808 annettiin vuonna 1811 määräys Helsingin uudestaan järjestelystä uuden asemasuunnitelman mukaan, ja vuotta myöhemmin, Maaliskuun 27 p:nä 1812, määrättiin Helsinki Suomen *pääkaupungiksi*, jonka jälkeen rivakasti alettiin rakentamaan niitä monia rakennuksia, joita virastojen tänne muuttaminen vaati. Uuden pääkaupungin uudisrakennuskomitealla, johon kuului useita miehiä hienolla maulla ja laajalla näköpiirillä (valtioneuvos *J. A. Ehrenström* ja muita), oli onni arkkitehti *C. L. Engelissä* (s. Berlinissä 1778, † Helsingissä 1840) saada nerokas ja väsymätön liittolainen niitten suurien ja komeitten rakennustöitten muodostelemisessa, joita täällä 1820- ja 1830-luvuilla toimeenpantiin jalon, mestarin itsenäisesti ja suuremmoisesti käyttämän renaissansi-rakennustavan mukaan. Todel-

lisesti alkoi Helsinki 1819 olla maan pääkaupunkina, ja kun kamala tulipalo vuonna 1827 hävitti vanhan Turun, sijoitettiin yliopistokin Helsinkiin, joka siten sai maallemme yhä suuremman merkityksen. Hyvällä syyllä on voitu sanoa, että uuden Helsingin rakentaminen on ollut suurimpia rakennusyrityksiä pohjoismaissa tämän vuosisadan alkupuoliskolla. Uusia kaupungin-osia ilmestyi kuin taikavoimalla, ollen puurakennukset kumminkin kauan muodissa, kunnes vuosisadan keskipaikoilla rakennustoimi laimentui, kumminkin ainoastaan 1870- ja vielä enemmin 1880-luvulla alkaakseen uudestaan kehittymään siinä määrässä, että sitä syystä voi kutsua suuremmoiseksi ja joka nyt on muuttamaisillaan pääkaupungin ulkomuodon tykkänään uudeksi.

Antaaksemme yleissilmäyksen väkiluvun lisääntymisestä Helsingissä tällä vuosisadalla, julaistaan tässä ote viisvuotisluetteloista Helsingin ja Wiaporin ruotsalaissuomalaisista luteerilaisista seurakunnista. Kirkonkirjoihin otettuja oli:

vuonna 1805	4,237	henkeä.	vuonna 1850	19,461	henkeä.
10	3,534		60	22,228	
15	4,801		70	28,519	
20	7,021		80	43,334	
25	9,867		85	51,184	
30	10,943		86	53,370	
35	14,568		87	55,740	
40	16,592				

Vuonna 1888 lisääntyi sanottu seurakunta Helsingissä 2,864 hengellä ja teki väkiluku siten 58,604 henkeä. Lisääntyminen on viime vuoden ajalla tehnyt noin 4 ½ %. Näihin summiin ei ole laskettu vierasten seurakuntain jäseniä, ei tänne sijoitettua sotaväkeä, ylioppilaita ja koulunuorisoa muista paikkakunnista y. m., joten kaupungin todellinen väkiluku nousee likimäärin 65,000 henkeen ja lähenee siten vuosisadan lopulla nopeasti 100,000-lukua. — Valaistaksi Helsingin kielioloja mainittakoon, että kaupungin v. 1880 43,334 henkeen nousevasta väkiluvusta

15,479 hengellä oli ilmoitettu suomi sekä 23,949 ruotsi olevan äidinkielenä. Vähän enemmällä kuin 4,000 hengellä oli täällä sanottuna vuonna äidinkielenä venäjä.

Ilmoitettujen matkustavain luku nousi 1888 11,934 henkeen.

Kaupungilla linnoituksineen on 16,9 □ kilomeetrin suuruinen pinta-ala. Sen tähtitieteellinen asema on 60° 10′ pohj. leveyttä, 24° 50′ itään Greenwich'istä.

Tutustuminen.

I. Helsinki ylhäältä päin katseltuna.

Ennenkuin otamme lähemmin tarkastellaksemme kaupungin julkisia rakennuksia ja muita katselemista ansaitsevia paikkoja, ottakaamme yleissilmäys *Helsingistä ylhäältä päin*, perehtyäksemme paikkaan paremmin. Sitä tarkoitusta varten nousemme Nikolainkirkon suureen torniin, (vahtimestari asuu kirkon pengermällä olevan itäisen paviljongin maakerrassa) ja voimme varsin hyvin pysähtyä tornin alimmaiseen kertaan — kuvapatsasten yläpuolella ja samassa korkeudessa pikkutornien kupulakien kanssa — josta paikasta näköala on vapaa yli koko kaupungin ja sen lähiseutujen; ylempänä tornissa on näköala luonnollisesti jonkun verran, mutta ei paljon laajempi. Erittäinkin kirkkaana kesäiltana auringon laskiessa on näkö sanotulta korkeudelta viehättävän kaunis. — Hyvä kiikari ja silmäys karttaan helpottavat tutustumiskoettamme.

Mahtavain kirkonporrasten edessä leviää Senatintori, jonka keskellé läheisessä tulevaisuudessa pystytetään suuremmainen muistopatsas monilla sivukuvilla *(W. Runebergilta)* Suomen hyväntekijän, Keisari-Suuriruhtinaan Aleksanteri II:n muistoksi. Oikealla kohoaa yliopiston ja vasemmalla senatin palatsimaiset rakennukset, molemmat rakennustaiteellisesti kauniita. Luodes-

samme silmäyksen ulommaksi, ensin *kaakkoon*, keksimme vaivatta komean venäläisen suurkirkon, sijaitseva n. k. Katajanokalla, tulevaisuuden kaupungin-osa, muinoin kurjien hökkelien vallassa, jotka ovat hävitetyt sitten kun kaupunki lunasti maan itsellensä. — *Etelässä* näemme höyrylaiva-sataman toisinaan jotenkin vilkkaalla liikkeellä sekä poispäin siitä välkkyvät ulapat, vasemmalle: vahvan Wiaporin linnoituksen seitsemällä kukkulallaan; oikealle: Ulrikanvuoren harjanteella kohoavan tähtitieteellisen observatoriorakennuksen, jonka takana Kaivopuisto leviää runsaasen vihannuuteen peitettyine huviloineen ja kunnaineen. — Kauempana lounaasen näemme kaupungin pisimmän kadun, Unioninkadun, joka kulkee sivu yliopiston ja kappeliesplanadin mainitulle observatoriolle, yhtyen liikkeen tärkeimpiin valtasuoniin: Aleksanterin- ja Esplanadinkatuihin, joitten varsilla kohoaa suurimmaksi osaksi somia uusia kivitaloja, jotka joka vuosi yhä lisääntyvät, ja nämät kadut yhdistyvät taas vuorostaan muihin pitkiin valtateihin, joista mainittakoon Uudelta teaterilta alkava, puuistutuksilla varjostettu Boulevardinkatu, kaikki kulkien niitä merenlahdelmia kohden, jotka ympäröivät kaupunkia lännestä päin. Ja kaikkien näiden nopeasti kasvavien kaupungin-osien takana leviää laaja kimalteleva meri, toisinaan tyyneenä hyväillen, toisinaan vastustamattomalla voimalla pauhaten vastaan saarenteen kalliorantoja, jolle Helsinki on rakettu.

Pohjoiseen päin ja sitä lähimpänä olevien piirujen suuntaan komppassilla tarjoutuu korkeudelta, jossa nyt olemme, aivan toinen, tavallaan kumminkin varsin soma näköala. Lännessä ja luoteessa suuntautuu katseemme kirkon juurella sijaitsevain rakennusten yli — muistomerkillisen yliopistonkirjastorakennuksen ja vähäpätöisen vanhan venäläisen kirkon — koht Ateneumipalatsin osoittamaa rautatietoria, jonka pohjoispuolella rautatieratavalli johtaa yhäti tyyneen Töölön-lahden yli, jota ympäröi huvilat ja puistot (Töölönpuisto eli »Eläintarha», Kaisaniemi sekä Kasvitieteellinen puutarha), ja joka idyllinen kuva sekin, vaikka vaan lännessä, rajoittautuu saarilla somis-

tetun sinisen meren rannelmaan, mikä parilla lahdelmallaan koskettelee Lapinlahden houruinhoitolaitosta ympäröivää puistoa ja kaupungin kauniita hautausmaita.

Suoraan *pohjoiseen* kirkon vieressä on se tarhanne, jota kaunistavat Suomen pankin ja Valtioarkiston kaunismuotoiset, suuremmoiset rakennukset, joihin pian Säätyhuoneus yhtyy, rajoittaen paikkaa idän puolelta. Tämän kuvan pohjaksi sopii Töölönlahti ja Siltavuoren lahdelma sekä etäimmällä ne kalliokunnaat, jotka pohjoisessa ympäröivät kaupunkia ja missä näemme »vesilinnan», vesijohdon valtavan vesisäiliön, graniittimuureineen somasti ilmoille kohoavan. Ja lopuksi *luoteessa* lepää katse rauhaisassa Kruunuhaka-nimisessä kaupunginosassa, johon liike ei suurin uletu ja joka rajoittuu Pohjois-satamaan, onka takana Kronbergin ulappa leviää, ympäröiden asutuita hymyileviä saariloita (Knekten-saari, Sumparni, Korkeasaari ynnä muita), jotka tarjoavat pohjoismaisen luonnon ystäville kauniinta, mitä kaupungin lähimmässä ympäristässä on nähtävänä.

II. Ajeluretki kautta kaupungin.

Ken ei tahdo vaivata itseään nousemalla torniin, voi helposti parissa tunnissa tehdä tutustumisretken kautta kaupungin ajurilla, esim. seuraavan matkasunnitelman mukaan. Edlundin kirjakaupan luota — tunnettu kävelyliikkeen keskuspiste Helsingissä — ajelemme pitkin *Unioninkatua* pohjoiseen päin sivu Senatintorin ja yliopiston, Nikolainkirkon ja Kirjaston, venäläisen kolminaisuuskirkon ja useain sairashuonetten välitse, kunnes ehdimme Kaisaniemen puiston ohitse, missä käännymme oikealle seuraten *Elisabetinkatua* aina Uudenmaan pa-

taljonan kasarmeille saakka, joista miehistön kasarmi sijaitsee Elisabetintoria kohden, jonka jälkeen pitkin hauskaa Pohjoista-Rantakatua saavumme *Aleksanterinkadulle*, joka vie meidät sivu ritarihuoneen, senatihuoneen, raatihuoneen (torin laidalla) sekä edelleen aina ylioppilastalolle, jolloin seuraamme *Henrikin-esplanadeja* vasemmalle uuden-teaterin sivu vahtereilla istutetulle *Boulevardinkadulle*, jossa olemme tilaisuudessa heittämään silmäyksen suomalaisen ja ruotsalaisen naiskoulun kartanoihin sekä vanhaan luteerilaiseen kirkkoon, jonka jälkeen saavumme *Santalahden torille* meren rannalla. Täällä vetävät huomiotamme puoleensa venäläinen teateri, polyteknillinen opisto ja suuri Sinebrychoffin talo vilpoisine puistoineen. Paluumatkan voimme tehdä esim. pitkin *Andreankatua*, jonka varrella rakennukset vielä ovat suurimmaksi osaksi puisia ja on jatkona *Pohjois-Esplanadinkatuun*, nykyisin muhkein katu, jossa tapaamme useita suurenkaupungin rakennuksia (Kämpin hotelli y. m.), tullen siten runoilija Runebergin esplanadiin pystytetyn muistopatsaan sivu saavumme retkemme lähtöpaikkaan, lähteäksemme siitä yli *Kauppatorin* ja höyrylaivalaiturin *Kaivopuistoon*, jossa katolisen kirkon kohdalla käännymme oikealle, seuraten *Puistokatua*, joka johtaa meidät tuolle erittäin hauskalle ajotielle, mikä kiertää ympäri koko kauniin puiston monien yleensä hyvin vaatimattomien huvilain välitse. Kotimatka kaupunkiin suoritetaan mieluimmin jollakin niistä pienistä höyrypursista, jotka vähän väliä lähtevät puiston suuren käytävän eteläisimmässä päässä olevan Ulrikaborgin kylpylaitoksen laiturilta, jolloin tulemme tilaisuuten ihmetellä kaunista ja mahtavaa näkyä, jota nuori Suomen pääkaupunki meren puolelta tarjoo.

Heitettyämme nyt ensimmäisen, pikaisen silmäyksen Suomen pääkaupunkiin, kerromme vähän laveammin siitä, mikä katselemista ansaitsee tai on yleensä merkillisempää Helsingissä.

HELSINKI.

Kauppatorin ulommaisimmassa kulmassa itäänpäin sijaitsee **Keisarillinen palatsi**, alkuansa rakennettu yksityistä miestä, kauppaneuvos Heidenstrauch-vainajaa varten. Rakennuksen, joka kauan oli kaupungin suurin yksityinen talo, lunasti v. 1837 Suomen valtio, jonka jälkeen rakennus sisustettiin nykyistä tarkoitustansa varten olla hallitsijan ja keisarillisen perheen käydessä Helsingissä korkeitten vierasten yksinkertaisena, mutta häiritsemättömänä majana. Tuo vähäpätöinen rakennus eroaa kaupungin vanhemmista kivitaloista ainoastaan torille päin avonaisen pihaston kautta, jota kahdelta puolen ympäröi matalat kylkirakennukset. Ei palatsi-sisustuskaan osoita mitään ruhtinaallista loistoa, eikä tarjoa joka päiväisissä oloissa kävijälle paljon muuta kuin kauniin näköalan satamaan, Wiaporin linnoitukseen ja merelle päin sekä katseltavaksi joukon arvokkaita taideteoksia, osaksi parasta, mitä nuori suomalainen taide viime aikoihin saakka on luonut.

Täällä löytyy, erittäinkin belétashissa, jonka nykyinen hallitsijamme ja hänen puolisonsa ovat pitäneet sopivampana asumana kuin ylimmän kerran, jossa Aleksanteri II asui, paitsi *W. Runebergin* marmoriin veistämä oivallinen ryhmä **Psyche zefirien kantamana*, sekä pieni soma *tanssijatar*, marmoristatyetti *Takaselta*, seuraavat suuremmat öljymaalaukset suomalaisilta taiteilijoilta: *Savojardpoikanen Aleksandra Frosterukselta;* yksi talvi- ja kesämaisema *Munsterhjelmiltä; „Höyrylaiva jäässä“ Lindholmilta*, saksalainen talonpoikaistalo ja **Suomalainen maisema *Holmbergilta*, kaikki nämä Hänen Majest. Keisarinnan huoneistossa. Hänen Majest. Keisarin vie-

reisessä huoneistossa tapaamme kaksi suurta hauskaa laatumaalausta *von Beckeriltä*, toinen pohjolaisella, toinen ranskalaisella aineella; edelleen kaksi suurta **lintumaalausta* F. von Wright'iltä sekä akvarellin *„Höyrylaivoja Hammars'in luona“* Edelfeltiltä. Sitä paitsi nähdään täällä seinään kiinnitettynä kaksi emaljeerattua hopeista vatia, joilla oikeauskoiset uskontunnustajat Helsingissä ja Wiipurissa, venäläisen tavan mukaan, ovat tarjonneet suolaa ja leipää Heidän Majesteeteillensa näiden saapuessa sanottuihin kaupunkeihin. Hajallaan muissa, osaksi seurueelle aiotuissa huoneissa, löytyy *maisemakuva Kleineh'ltä* ja kaksi *Viktoria Åbergilta*. kauppaneuvos A. Donnerin ja talokas Kankkosen *muotokuvat*, vapaaehtoisia, jotka kunnostivat itseään verisessä ottelussa Halkokarin luona (Kokkolassa) kesäkuun 7 p:nä 1854, josta sota-ajasta rannikoillamme myöskin pari *tappelumaalausta* Swertschkoffilta ja venäläiseltä taiteilijalta *Beidemannilta* muistuttavat. Huomaamatta ei tule jättää pientä mutta oivallista maisemakuvaa *„*Suomalainen talonpoikaistalo“ Holmbergilta* sekä hovimaalari *Zichyn* taulua *valtiopäivätanssit 1863*, jolla viime mainitulla on historiallinen arvonsa. — Huonekaluista on yksi suomalaisen kuosin mukaan valmistettu »Suomen käsityön ystäviltä», vuonna 1888 Köpenhaminassa näytteillä ollut huonekalu.

Kun keisarillinen lippu liehuu pienen palatsin harjalla, ovat nuo yksinkertaiset huoneustot varsin miellyttäviä täysissä juhlatamineissaan. Ainoat huoneet palatsissa, jotka muistuttavat, vaikka vaatimattomastikin, jostakin linnantapaisesta, ovat *suuri* ja *pieni ruokasali* sekä *juhlasali*, niin kutsuttu *valtaistuinsali*, jossa Keisari-Suuriruhtinas, tai hänen määräämänsä sijainen avaa ja lopettaa joka kolmas vuosi kokoontuvat Suomen valtiopäivät. — Lopuksi sisältää palatsi keisarillisia vieraita varten aiotun rukouskappelin yksinkertaisella ikonostasilla (kuvilla varustettu seinämä, joka salaa alttarin). Lupalippuja käydä palatsia katsomassa saadaan sen hoitajalta, nykyään vapaah. G. von Alfthanilta, Aleksanterinkatu 7.

Kappaleen matkaa palatsista, Kauppatorilla, on obeliskin muotoinen, yksinkertainen *muistokivi* graniitista, kantaen ylimpänä kultaista palloa ja pronssista tehtyä kaksipäistä kotkaa. Muistopatsas, jota jokapäiväisessä puheessa kutsutaan »Obe-

liskiksi» eli »Keisarinnan kiveksi», on pystytetty muistoksi Keisarinna Aleksandra Feodorownan (Nikolai I:sen puolison) käynnistä Helsingissä 1833 ja on siihen piirretty sekä latinaksi että suomeksi: »Imperatrici Alexandræ metropolin Finlandiæ primum adventanti die $\frac{\text{XXIX Maij}}{\text{X Junii}}$ MDCCCXXXIII». — »Keisarinna Alexandralle Suomen pää-kaupungissa ensikerran käyneelle $\frac{\text{XXIX p. Touko-}}{\text{X p. kesä-}}$ kuussa MDCCCXXXIII.»

Ritarihuone. Kohta keis. palatsista pohjoiseen päin olevassa korttelissa avonaisen tarhanteen laidalla Aleksanterinkadun varrella kohoaa ritarihuone, jonka ritaristo ja aateli vuonna 1859 rakennutti *G. Th. Chievitz'in* tekemän piirustuksen mukaan varsin kauniisen venetialais-renaissansi-malliin. Fasaadia koristaa Suomen suuriruhtinaskunnan ja sen maakunnan vaakunat. Yhdestä ainoasta etehisestä johtavat yhdet pääportaat jotenkin suureen ritarisaliin, jonka seinät kaikkine Suomen ritarihuoneesen sijoitettuine sukukilpineen kimaltelevat kullalta ja hopealta mitä kirjavimmissa värivaihteluissa. Näistä on nyt 11 kreivillisen suvun kilvet peräseinän keskikohdalle sijoitettuina ja ympäröivät niitä 58 vapaaherrasuvun sekä 266 aatelisen suvun vaakunakilvet, useat varustetut tunnuslauseilla. Tässä huoneessa piti ensi aluksi kaikki Suomen neljä säätyä istuntojansa ja täällä kokoontuu yhä edelleen ritaristo ja aateli istuntoihinsa. Salia on joskus käytetty taidenäyttelyihin, suuremmissa juhlallisissa tilaisuuksissa y. m. Ritarisalin perähuoneessa löytyy Ekmanin tekemä, suuri historiallinen maalaus: Aleksanteri II avaa Suomen valtiopäivät vuonna 1863.

Tänne on myöskin ripustettu suomalaisten maamarsalkkain kreivi De Geerin *(Godenhjelmiltä)*, vapaherrain Nordenstamin *(K. Makowskilta)*, von Bornin *(Edelfeltiltä)* ja von Troilin *(Ahlstedtilta)* muotokuvat. — Viereisessä huoneessa säilytetään, kunnes säätyhuone valmistuu, muutamain aatelittomain säätyjen puhemiesten muotokuvia: arkkipiispain Bergenheimin ja Renvallin, kauppaneuvos Kurténin *(Edelfeltiltä)* sekä talokasten Mäkipeskan ja Slotten. — Samassa kabinetissa ovat myöskin *Berndtsonin* maalaamat kuvernöri vapaah. O. A. Boi-

jen ja hänen puolisonsa, syntyään Jænisch, muotokuvat, jotka henkilöt runsailla lahjoituksillaan ovat ansainneet Suomen aateliston kiitollisuutta.

Muut huoneistot ritarihuoneessa ovat vuokrattuina ja ovat pohjakerrokseen saaneet sijansa *Suomen kaupunkien yleisen paloapuyhtiön* oikealle sekä vasemalle *Suomen maalaisten paloapuyhtiön johtokunnat,* kun taas *yliopiston piirustus-sali* sekä *säätykirjasto* (auki arkikeskiviikkoisin k:lo ½ 10—½ 11 e. pp.) ovat sijoitettuina yläkertoihin Hallituskadulle päin olevaan osaan ritarihuonetta. — (Vahtimestari asuu ala-kerrassa, (käynti etehisestä).

Senaatihuone, kaunis ja suuremmoinen rakennus, on *Engelin* piirustuksen mukaan rakettu v. 1822 ja vallitsee koko Ritarihuonetarhanteen ja Senaatintorin välistä korttelia. Tässä on oivallinen tilaisuus tutustumaan tuon nerokkaan arkkitehdin — Schinkelin oppilas — erinomaiseen aistiin mitä suhdetten somuuteen ja viivojen puhtauteen tulee. Huoneukset ovat seuraavalla tavalla käytettynä:

Päärakennus Senaatintorin varrella: Ulkoportailta tullaan *etehiseen* kakinkertaisine rappuineen yläkertoihin. **Alakerrassa**: vasemmalle ovat *prokuraatorin-toimituskunnan* ja *sotilastoimituskunnan;* oik. taas *siviili-toimituskunnan* virkahuoneet. — **Keskikerrassa**: oik. *oikeusosasto* istuntosalineen: vasem. *talous-osasto,* jonka eteisestä tullaan talous-osaston ensimmäisen ja toisen ala-osaston istuntosaleihin kuin myöskin senaatin yhteisistuntosaliin perähuoneineen. — **Ylimmässä kerrassa**: oik. *valtionvarain-toimituskunnan-,* vas. *kamaritoimituskunnan* virkahuoneistot.

Käytävä *Aleksanterinkadulta* päärakennukseen johtaa seuraaviin huoneuksiin: **I:n asuinkerta**: *senaatin talousosaston anomusasiain-* ja *kirjeregistraatorin konttori; Uudenmaan läänin maakonttori* ja *läänin rahasto* sekä *karttapaperikonttori;* **2:nen asuinkerta**: *yleinen kanslia; kirkollis-asiain toimituskunta; maanviljelyntoimituskunta* ja *kansliatoimituskunta;* **3:s asuinkerta**: *talousosasto* ja *venäjän kielenkääntäjäin virkahuone* sekä **4:s asuinkerta**: *revisionikonttori.*

Käytävä *Hallituskadulta* päärakennukseen vie meidät vihdoin **1:ssä kerrassa** *yleiseen revisionioikeuteen;* **2:ssa kerrassa** *oikeustoimituskunnan registraatorikonttoriin* sekä **3:ssa kerrassa** *kauppa-asiain-* ja *teollisuustoimituskuntaan.*

Jos käännymme nyt siihen *kahdella huonekerralla* rakettuun osaan senaatihuoneesta, joka on *Aleksanterinkatuun* päin ja jonka keskikohdalle portti on laitettu, tapaamme siellä seuraavat virastot, nimittäin vasemmalle **1:ssä kerrassa**: *Uudenmaan länin maankanslian;* oikealle: *tullihallituksen;* **2:ssa kerrassa**: *maanmittauslaitoksen ylihallituksen* sekä *vakauskommissionin.*

Ritarihuoneentarhanteelle päin olevassa osassa senaatihuonetta ovat seuraavat huoneistot sijoitetut: A) käytävällä *Aleksanterinkadulta:* **1:ssa kerrassa**: erityisiä kokoushuoneita (*muinaistieteellistä komissionia* varten y. m.); **2:ssa kerrassa**: *siviiliviraston leski- ja orpokassan* virkahuone (konttori auki joka arkipäivä k:lo 10—2); **3:ssa kerrassa**: *metsähallitus* sekä *4:ssä kerrassa: Suomen tilastollinen toimisto.* B) käytävällä *Ritarikadulta,* **1:ssä kerrassa**: vasemmalle: *senatin kirjapaino* sisäänpääsyllä pihan puolelta; (oikealle asuinhuoneita y. m.); **2:ssa kerrassa**: *uudempi valtio-arkisto,* johon liittyy vanhempi valtioarkisto ja johon kuuluu koko koillinen tornirakennus, mihin on erityinen käytävä pihan puolelta.

Senaatihuoneen monilukuisissa virkahuoneuksissa ei yleensä ole mitään katselemisen arvoista, jollei lukuun oteta muutamia saleja päärakennuksen keskikerrassa, johon pääsee ilmoittamalla *portieerille* (etehisestä kohta oikealle), ei kumminkaan ajoilla — k:lo 11—2 arkipäivinä — jolloin istunnot kestävät. Etusijassa mainittakoon näistä saleista *senaatin yhteisistuntosali perähuoneineen,* molemmat varsin pieniä, mutta maukkaasti sisustettuja: Perähuoneessa löytyy *Ekmanin,* erään samanaikaisen Thelningin tekemän taulun mukaan, muodostama suurempi kuva valtiopäivistä, jotka Aleksanteri I v. 1809 avasi Porvoon tuomiokirkossa, kirjoituksella: *Leges et instituta Fenniæ ab Alexandro I confirmata comitiis Borgoæ Anno MDCCCIX habitis.* — Samassa huoneessa nähdään kansallisrunoilijan J. L. Runebergin marmorinen kuvapatsas, hänen poikansa *Walter Runebergin* tekemä. — Yhteisistuntosalin perällä erään baldakinin alle on asetettu keisarillinen valtaistuin, joka valtiopäiväin ajaksi muutetaan palatsin valtaistuinsaliin. Katonrajassa tuossa pylvästen ympäröimässä soikeassa salissa kierteleikse komea otsikkomaalaus loistavissa väreissä kuvaten

Suomenmaan maakuntavaakunat, merkkikuvia y. m. Täyskokoon maalatut Aleksanteri II:sen ja III:nen muotokuvat koristavat toista pitkäseinää, molemmat ulkomaisten taiteilijain maalaamia.

Näitä mainituita huoneita lähinnä olevat ovat talousosaston ensimmäisen ja toisen osaston istuntohuoneita. Edellisessä salissa näemme Aleksanteri I:sen kokonaismuotokuvan, jälkimmäisessä Nikolai I:sen samallaisen kuvan sekä Suomen vuoden 1809 jälestä olleitten kenralikuvernöörien ruhtinas Barklay de Tollyn, kreivien Steinheilin ja Zakrewskyn, ruhtinas Menschikoffin, kreivi Bergin, vapaaherra Rokassowskyn ja kreivi Adlerbergin muotokuvat.

Valtioarkisto (senaatihuoneessa, käytävä Ritarikadulta) sisältää tärkeimmät ja useimmat maamme historiaa koskevat todistuskappalekokoelmat. 1809 vuoden rauhasopimuksen mukaan luovutettiin ruotsalaisista arkistoista ja kollegioista joukko Suomea koskevia asiakirjoja ja tilintekokirjoja, joitten sekä senaatin muuttaminen Turusta Helsinkiin 1819 pelasti nämät vuoden 1827 kaikki hävittävästä tulipalosta vanhassa pääkaupungissa. Tämä kokoelma, käsittäen aina vuoden 1634, on arkiston vanhin osa. Tähän liittyvät asiakirjat vuosilta 1635—1807, jona vuonna n. k. *vanhempi arkisto* lakkaa. Nyt kysymyksessä olevien asiakirjain joukossa on monta tärkeää kokoelmaa, muun muassa pergamenttikirjeitä, tuomiokirjoja, keskiaikaisten juttukirjojen jäljennöksiä y. m. — *Uudempi osasto* sisältää asiakirjoja vuodesta 1808 nykyaikoihin saakka, muun muassa valtiopäivä-asiakirjoja ja säätyjenpäätöksiä. — Valtioarkiston nykyiseen huoneistoon ei kuulu vähempää kuin 16 suurta huonetta ja varsin suuri sali gallerialla, mutta ei ole ajanmukainen ja on tulenvaarallinen, jonka tähden *uusi talo valtioarkistoa* varten onkin jo rakennettu (Suomen pankin edessä olevan avonaisen paikkueen pohjoispuolelle) ja on nyt paraillaan sisustettavana, kesällä 1890 avattavaksi tarkoitustansa varten. Se on rakennettu renaissansimalliin italialai-

sella yksityiskohtien käsittelemisellä *Nyströmin* piirustuksen mukaan ja lupaa kaikin puolin muodostua rakennustaiteelliseksi luomaksi. Kustannukset ovat arvatut nousevan 800,000 markkaan. Aine on kauttaaltaan rautaa ja kiveä; kirjahyllyt, noin 5,900 juoksevaa metriä pituudeltaan, ovat varustetut valkeanvaaraa vastaan. Lattia noissa monissa gallerioissa on tehty lävellisestä rautapohjukkeesta. Ammattimiehille tarjoo rakennuksen rohkea rakennussuunnitelma ja tarkoituksen mukainen sisustus paljon hauskaa. Tuo muhkea rakennus sisältää varsin suuren tutkija salin ja valtavan asiakirjamakasiinin, paitsi työ- ja toimitushuoneita y. m.

Suomen pankki (Nikolainkatu 8), Helsingin miljoonarakennuksia, muhkea, vakaiseen malliin rakettu huoneus, koristettu suuriruhtinaskunnan vaakunalla sekä varustettu otsakirjoituksella: *Finlands bank, Suomen pankki.* Piirustuksen on tehnyt Bohnstedt Gothassa. Talo on rakennettu 1883 ainoastaan kivestä ja raudasta; työ on mitä vankinta laatua. Vähän raskaalta tuntuvan etehisen komean rappukäytävän sekä erittäinkin toimitussalin on Hellstén runsaasti koristanut. Maan alla ovat kassaholvit. Alakerrassa on *vekselikonttori* (auki k:lo 10—2) sekä *Suomen valtiokonttori* (auki k:lo 11—2); yläkertaan on sijoitettu *pankin johtokunnan, toimituskonttorin* (auki k:lo 10—2), pankin valtuutettujen y. muitten komeat huoneet. Pankin setelipaino (ei yleisön nähtävänä) on sijoitettu pienempään rakennukseen rakennuksen pihastossa.

Vastapäätä pankinrakennusta tulee *Säätyhuone* kohoamaan, avonaisella paikalla jotenkin suurella tontilla. Työ käy parhaillaan. Lopulliset piirustukset valmisti *Nyström.* Kustannukset paitsi tontista ovat lasketut nousevan 1,200,000 markkaan. Avoin rappukäytävä tulee Nikolainkadulta johtamaan suureen, neljän mahtavan, yli 12 metrin korkuisen patsaan kannattamaan pylväskäytävään, josta tullaan suuremmoisella porrashuoneella varustettuun eteiseen. Jokaiselle kolmelle aatelittomalle säädylle (ritaristo ja aateli pitää istuntonsa ritarihuo-

neessa) sisustetaan sali, varustettu kahdella lehterillä, yläkertaan. Alakertaan sijoitetaan suuri ravintolahuoneus, kuusi valiokuntahuonetta, pikakirjoittaja- ja kirjoitushuoneita (24 kirjoituskonetta varen), useita työhuoneita y. m. Pohjakerta tulee sisältämään säätyjen arkiston ja kirjaston, taloudenhoitajan huoneen, lämmitys- ja ilmanvaihtolaitokset j. n. e. Rakennuksen, josta lupaa tulla kaupungille uusi kaunistus, ulkopuolta tulee koristamaan päätyryhmä sekä otsikkokuva Suomen maakuntavaakunoista. Säätyhuoneen tulee olla valmiin ennen 1890 vuoden loppua.

Postihuoneus on myöskin saman paikan laiteella (Nikolainkatu 6), yksinkertainen rakennus kolmella huonekerralla. (Katso käytännöllistä matkaopasta.)

Nikolainkirkko on rakennettu pengermälle, johon Senatintorilta johtaa varsin leveät, noin 9 meetriä korkeat graniitiportaat, joitten suunnaton laajuus saa aikaan, että itse viidellä tornilla varustettu, renaissansimuotoon rakennettu temppeli esiintyy vähäpätoisempänä. Tähän suureen, valtionvaroilla kustannettuun rakennukseen valmisti alkuaan piirustukset *Engel*, mutta näihin tehtiin sittemmin niin monta ja perinpohjaista muutosta, jotta mestari tuskin voi tunnustaa sitä oman henkensä tuotteeksi. Perustuskivi laskettiin 1830; vasta 22 vuotta jälkeenpäin oli kirkko valmiina vihittäväksi, joka tapahtui Helmikuun 15 p:nä 1852. Ulkopuolelta koristaa temppeliä kahdentoista apostolin summattoman suuret kuvapatsaat, saksalaisten kuvanveistäjäin *F. H. Schivelbeinin* ja *A. Wredowin* kaavailemat sekä valetut sinkkiin *Devarannen* luona Berlinissä. — Sisusta on hyvin yksinkertainen. Arvokas alttaritaulu venäläiseltä taiteilijalta *Neff'iltä*: *„Kristuksen hautaaminen“* sekä *Lutherin* ja *Melanchtonin* kuvapatsaat (jäljennöksiä *Rietschelin* alkuperäiskuvapatsaista) ynnä suomalaisen uskonpuhdistajan ja raamatun-kääntäjän *Mikael Agrikolan (Wallgrenilta)* kuvapatsas ovat kirkon melkein ainoat taiteelliset koristukset. Urut, vuodelta 1852, ovat alkuaan *Walcker und Söhnen* rakentamat Ludvigsburgissa, lähellä Stuttgartia; niissä on 54 sointuvaa

äänilajia, jaettuna 3 manuaaliin ja pedaaliin, ynnä monella yhdistyksellä. Täällä pidetään joskus hengellisiä konserttia. Täällä aljetaan ja lopetetaan myöskin Suomen valtiopäivät juhlallisilla jumalanpalveluksilla. Kirkkoon ja torniin, josta puhuttiin sivuilla 5—7, päästää vahtimestari, asuva maakerrassa itäisessä paviljongissa pengermällä. Tornista oleva laaja näköala ansaitsee kyllä katselemista. Ylöspääsy on verrattain helppo; lyhdyn saa vahtimestarilta. Nikolainkirkon korkeus torin tasapinnalta ristin huippuun on 71 meetriä (= 242 jalkaa). — Vertailun vuoksi mainittakoon, että Notre Dame Pariisissa on 66 meetriä korkea, Klaaran kirkko Tukholmassa 114 m., P. Pietarin kirkko Roomassa 132, Kölnin tuomiokirkko 159, Eiffelin torni 300 meetriä.

Kaupungin muut kirkót. Vanha kirkko, Andreankatu 6, on puusta ja kuni maalaiskirkko yksinkertainen. Sen rakennutti 1826 Engel, ja sitä ympäröi kolmelta puolelta laaja vilposa puisto, joka ulottuu aina Boulevardinkadulle saakka. Alttaritaulu: »Kristus siunaa lapsia» on *Ekmanin* maalaama. Urut, *Akermanin* Tukholmassa rakentamat, ovat uudet, ne ovat 28 ääniset, paisuttajalla, kahdella manuaalilla, pedaalilla ja kuudella yhdistyksellä. — Kirkkoa ympäröivä puisto oli 1700-sataluvun lopusta vuoteen 1829 kaupungin hautausmaana, josta useat vielä löytyvät hautapatsaat muistuttavat. Näistä mainittakoon suuri kuution muotoinen hautapatsas, jonka muinoisen Suomen sotaväen upseerikunta pystytti (hautaushuoneen vieressä) yhdelle urheista sotilaisistamme 1808 ja 1809 vuosien sodasta, *H. C. Reuterskjöldille*, sittemmin Suomen sotaväen osastopäällikkö.

Kolmas kirkko, Helsingin ruotsalais-suomalaista seurakuntaa varten on parhailtaan rakennettavana avonaisella paikalla Punavuorilla Korkeavuorenkadun ja tulevan Punanotkon-esplanadin välillä. Kirkko on rakettu hakatusta harmaasta kivestä muodostetulle pengermälle, noin 21 meetrin korkeudella merenpinnasta. Piirustukset tähän götiläiseen malliin raken-

nettavaan kirkkoon varustettu kolmella laivalla ja kahdella korkealla tornilla, jotka tulevat näkymään kauas Suomen lahdelle, on tehnyt ruotsalainen arkkitehti *Melander*. Kustannusehdotus nousee noin 750,000 markkaan. Rakennus, johon on laskettu mahtuvan noin 3,000 henkeä ja josta tulee Helsingin korkein, valmistunee täydellisesti vuonna 1890.

Kaartinkirkko, kaartinpataljoonaa ja muuta täällä löytyvää Suomen sotaväkeä varten, on sijoitettu yksinkertaiseen suurempaan saliin kaartinkasarmin kolmannessa kerrassa (sisäänkäynti vasemmalle porttikäytävästä). Muutamat vaatimattomat taulut ja pataljoonan lippu Nikolai I:sen ajoilta, kiinnitetty eräässä huoneen patsaista, ovat ainoat koristukset tässä kirkossa, jossa torvisoittimet säestävät virrenveisuuta. Kesällä leiriajalla ei täällä pidetä jumalanpalvelusta.

Saksalainen kirkko saksalaista luteerilaista seurakuntaa varten, johon kuuluu noin 5 à 600 henkeä, on Unioninkadun varrella, tähtitieteellisen observatorion alapuolella. Tässä yksinkertaisessa kirkossa, joka on rakettu 1864, on 14-ääniset urut sekä alttaritaulu: »Kristus ristillä», jota molemmat Mariat ja Johannes ympäröivät, maalaus kultapohjalla. Kirkon vieressä on pastorin virkatalo.

Roomalais-katolinen kirkko — kuten saksalainenkin rakettu tiilistä ja näkyvillä vuolihirsillä — kohoaa Kaivopuistossa lähellä Kaivohuoneentien päätä. Syvennyksissä, jotka ovat kirkonoven ympärillä, nähdään *Pietarin* ja *Paavalin* sekä Suomen suojeluspyhän katolisena aikakautena, *P:n Henrikin*, muistokuvat, jonka viimeksi mainitun muistolle temppeli on pyhitetty. Sisällä on useita pienempiä maalauksia (»Ylösnoussut Kristus», »Madonnan taivaasen nouseminen»), korkokuvia, kirkonviiri y. m. Kirkossakävijät ovat enimmältään venäläisessä sotapalveluksessa olevia puolalaisia.

Uspenskin suurkirkko, kaupungin kreikkalais-katolilaisen seurakunnan etevin kirkko, on niin hyvin vallitsevan oivallisen asemansa takia eräällä vuoren harjanteella Katajano-

kalla kuin myöskin kauniin rakennustapansa puolesta Helsingin enimmän huomattavia rakennuksia. Rakennettu *Gornostajeffin* piirustuksen mukaan, vihittiin se 1868 ja on maksanut noin 250,000 ruplan paikoille. Neljä vahvaa graniitipatsasta kannattaa keskiholvia. Ikonastasin on maalannut *Schiltsoff*. Säännöllisiä jumalanpalveluksia pidetään k:lo 10 e. pp. sunnuntaisin ja juhlapäivinä, sekä k:lo 6 j. pp. sellaisten päiväin lähinnä edellisenä päivänä. Kirkkoa näyttää muuten vahtimestari, joka asuu maakerrassa.

Saman seurakunnan vanhempi kirkko, **Kolminaisuuden kirkko**, Unioninkadun varrella, pohjoiseen Nikolainkirkosta, ei ole kesällä käytännössä. Tuo pieni kivikirkko on rakettu valtiovaroilla 1820-luvulla. Ikonastasi on peräisin vanhasta venäläisestä kirkosta Taavetissa. — Kreikkalaista jumalanpalvelusta varten löytyy sitä paitsi pienempiä kirkkohuoneita vastapäätä olevassa *venäläisessä* sotilashospitaalissa ja Länsi-Henrikinkadun varrella olevassa *kasarmissa* sekä huonekappelia *keis. palatsissa* ja kenraalikuvernöörin talossa. — Viaporin oikeauskoisten kirkosta kerrotaan edempänä.

Kaupungin ruotsalais-suomalaisessa seurakunnassa on lopuksi melkoinen joukko rukoushuoneita ja huoneuksia uskonnollisia kokouksia varten. Tällaisia ovat:

Allianssihuone, vuonna 1886 Gripenbergin piirustuksen mukaan rakennettu (Korkeavuorenkatu 22). Jumalanpalveluksia pidetään täällä säännöllisesti, suomeksi sunnuntaisin k:lo 5 j. pp. ja torstaisin k:lo ½ 8 j. pp. sekä ruotsiksi sunnuntaisin k:lo 11 e. pp. ja 7 j. pp. sekä keskiviikkoisin k:lo ½ 8 j. pp.

Luteerilaisen evankeliumi-yhdistyksen huone (Fredrikink. 42), tilavalla rukoussalilla, jossa säännöllisiä rukoushetkiä pidetään joka pyhäpäivä. — (Yhdistyksen toimisto on auki k:lo 10—1 ja 4—6 joka arkipäivä).

Kaupunkilähetysmaja, Perämiehenkatu 19, kivitalo pihan sisällä.

Bethelikappeli, Korkeavuorenk. 2 B., jossa lähetysseuran toimisto on avoinna k:lo 11—1 ja ½ 5—6.

Lähetyssali, Metsästäjänk. 15, jossa nyt on tapana pitää pelastus- ja pyhityskokouksia.

Metodisti-episkopalisen seurakunnan huoneisto, nyt Yrjönkatu 12; Heinäkuun 1 p:stä 1889 saksalaisen naiskoulun voimistelusalissa, Länsi-Henrikink. 4.

Sitä paitsi pidetään hartaushetkiä *Diakonissalaitoksessa* Katajanokalla, *Wuorelassa* Itäisen viertotien varrella, *Wiaporissa* y. m.

Wirolais-lättiläis-luteerilaiseksi kirkkohuoneistoksi (sotaväkeä varten) on vuokrattu eräs huoneisto Unionink. 43.

Juutalaisten synagooga on Siltasaarella, huvila Brogård 34 B.

Muhametin uskontoa tunnustavat kaupungissa pitävät jumalanpalvelustaan vuokratussa huoneistossa, Albertinkatu 7.

Yliopisto. Suomen yliopiston päärakennus, jonka tuntee ja jota rakastaa melkeimpä jokainen sivistynyt suomalainen, valtaa koko Senaatintorin läntisen sivun ja on *Engelin* työtä, jonka mestarin taiteellinen aisti erittäin selvästi tulee tässä näkyviin. Erittäinkin käypi tuon vilvakkaan, kolmen huonekerran läpi ulottuvan etehisen kautta tuulahdus nuoruuden raittiutta ja puhtautta, mikä vaikuttanee myötätuntoisesti siihenkin, joka ensi kerran astuu tähän valolle ja totuudelle pyhitettyyn tiedon-temppeliin. Tätä vestibyliä, jonka ääniopilliset suhteet saavat kauniin suomalaisen ylioppilaslaulun mitä viehättävimmin kaikumaan, koristaa otsikkokuva, esittäen suomalaisen muinaislaulun sankaria Wäinämöistä, Kalevalan urosten Ilmarisen ja Lemminkäisen ympäröimänä, kun tämä tietäjä ijäänikuinen kanteleen soitolla lauluaan säestäen vetää luokseen

kaikki maan elävät olennot, — hauska teos *Sjöstrandilta.* Eteisestä johtaa kolme käytävää *juhlasaliin,* joista keskimmäisessä ovessa on vielä ovet, mitkä Turun palossa pelastettiin vanhan yliopiston juhlasalista. Juhlasali, jossa yliopiston suuret juhlallisuudet, maisterivihkiäiset, muistojuhlat y. m. vietetään, on rakennettu puoliympyrän muotoon amfiteaterin tapaan järjestetyillä istumapaikoilla. Perällä kateederin yläpuolella nähdään pronssiin valettu tavattoman suuri yliopiston hyväntekijän Aleksanteri I:sen rintakuva, sekin saatu pelastetuksi Turun palossa. Täällä pidetään usein suuremmat konsertit.

Suomen yliopisto Turussa, joka Pietari Brahen huolenpidosta saatiin toimeen hänen johtonsa alla olevaa suuriruhtinaskuntaa varten, vihittiin suurella juhlallisuudella Heinäkuun 15 p:nä 1640. Turussa sijaitsi «akatemia» aina syksyyn 1827, jolloin erään julistuksen kautta Lokakuun 21 päivältä korkeakoulu käskettiin muuttaa Helsinkiin, jossa luennot jo seuraavana syksynä alkoivat. Peruskivi yliopistorakennukseen täällä laskettiin Heinäkuussa 1828 ja vihittiin rakennus tarkoitukseensa Kesäkuun 19 p:nä 1832. Likimääräisen laskun mukaan tekevät kustannukset 432,000 m. Yliopiston tulot v. 1887 tekivät 1,041,700 mk. ja ulosmenot 987,000 mk.

Huoneusjako päärakennuksessa on pääasiallisesti seuraava. *Pohjakerrassa* on huoneita vahtimestareille ja muille palvelijoille, kassaholvi y. m. Ensimmäisessä *huonekerrassa:* keskellä pihastolle päin *juhlasali;* vasemmalle: *sanomalehtihuone* yliopiston opettajia ja virkamiehiä varten; *musiikisali* soittokonekokoelmoineen ja kirjastoineen sekä matemaatillinen auditoorio; oikealle *museum entomologicum* sekä neljä pienempää *luentosalia,* joista yhdellä on pieni kielitieteellinen käsikirjasto. — *Toisessa huonekerrassa:* vas.: yliopiston *ränttería* ja *kamreerarikonttori* sekä *kansliasali,* auki k:lo 12—2, *tiedekuntien istuntosali* ynnä komeammasti sisustettu *konsistoriansali.* Oikealle: *raha- ja mitaljikammio* sekä kolme suurempaa *luentosalia, historialliskielitieteellinen, lainopillinen* ja *jumaluusopilli-*

nen. Kolmannessa huonekerrassa: vasem.: *eläintieteellinen museo* sekä oik.: toinen osa sanottua museota, eläintieteen professorin luentosali ja työhuone sekä *kasvitieteellinen museo.*

Yliopiston *muista rakennuksista* mainittakoon tässä:

Harjoitusrakennus (samalla tontilla kuin päärakennuskin), ei enää ajanmukainen, puuttuen tarpeenmukaisia huoneistoja, jonka tähden ollaan aikeissa rakentaa lisärakennus, johon sijoitettaisiin voimistelu-, musiiki- ja piirustussalit, kaikki Nyströmin piirustuksen mukaan vanhan «voimistelusalin» (Engeliltä) rakennnustapaan, jota nyt käytetään voimistelua ja miekkailuharjoituksia varten. Vastapäätä Nikolainkirkkoa, Unioninkadun varrella sijaitsee *yliopiston kirjasto* (katso etempänä) sekä samalla tontilla, mutta Fabianinkadun varrella niin k. *anatoomirakennus,* rakettu 1843 132,000 markalla. Lisärakennuksia pohjoiseen päin rakennetaan siihen parast'aikaa ja laajennetaan sitä vastaisuudessa eteläänkin päin, valmistaaksi parempaa tilaa niille laitoksille, jotka nyt sijaitsevat rakennuksen peruskehässä, nimittäin *alakerrassa:* vas.: *anatoomisali* sekä oik.: *farmaceutillinen ja fysioloogillis-kemiallinen laboratoorio* (runsaalla rohtoainetten kokoelmalla y. m.); *yläkerrassa:* oikealle: *fysioloogillinen laboratoorio,* lääketieteen oppilasten histoloogillisia ja fysioloogillisia opintoja varten ja varustettu oivallisella instrumenttikokoelmalla; vas.: kolme museota: 1. *Suomen lintukokoelma,* perustajansa mukaan nimitetty „*Bonsdorffin museoksi*", sijaitseva eräässä eteisessä ja salissa, jota myöskin käytetään *anatomiallis-fysioloogisena* luentosalina. Museossa on kaunis kokoelma Suomen kaikkia lintulajia, lukuisissa kappaleissa, kokoelma munia ja linnunpesiä y. m. 2. Täältä johtaa ovi vasemmalle kahteen valoisaan saliin sijoitettuun *osteoloogiseen museoon,* suuremmalla luurankokokoelmalla. Sen merkillisimpänä ja kalliimpana esineenä pidetään melkein täydellistä kappaletta 125 vuotta sitten loppuun kuollutta valaskalalajia *Rhytina Stelleri.* Vielä on huomattava *Elephos Sumatranus*'en sekä useain muiden suurten nisäkkäitten luurangot. — Nä-

mät molemmat museot pidetään auki joka arki-lauantai k:lo 1—2.

Toisella puolen äsken mainittua Suomen lintumuseota on *anatoomillis-fysioloogi*nen museo rikkailla pääkallokokoelmilla, parastaan suomalaisia, lappalaisia ja unkarilaisia. Täällä on myöskin pienempi kokoelma eläin- ja ihmisalkijoita eri kehitysjaksoissa sekä kalliita aistinelinten laitteita (Ipseniltä Köpenhaminassa).

Laboratooriorakennus, Nikolain- ja Hallituskatujen kulmassa, rakennettiin 1869 *C. A. Edelfeltin* piirustuksen mukaan ja tuli maksamaan 469,946 mk. Vuonna 1887 tehtiin siihen lisärakennuksia sekä Hallituskadun että pihan puolelle. Kustannukset näistä lisärakennuksista sekä sisustamisesta nousivat 290,300 markkaan. Rakennuksen vanhemmassa osassa löytyy *pohjakerrassa* oik. n. k. *venäläinen kirjasto*, jossa ei ainoastaan ole venäläistä, vaan puolalaistakin kirjallisuutta, jota yliopisto vuosipainoksesta ilmaiseksi saa yhden kappaleen. Kirjasto jakaa kokoelmalle tarpeettomat kirjat maassa löytyville venäläisille koulu- ja sotilaskirjastoille, mutta lisääntyy siitä huolimatta suurissa määrin sekä sisältänee nyt noin 40,000 nidettä. Se on lukukausien aikana avoinna arkikeskiviikkoisin ja lauantaisin k:lo 10—12. Lukusalia ei ole. — Laboratoorion pohjakerrassa on, paitsi huoneita vahtimestareille, työhuoneita *eläintenleikelmäharjoituksia* varten y. m. — *2:ssa kerrassa* on yliopiston *veistokuvakokoelma* sekä *kemiallinen luentosali* sijoitettuina. Sitä paitsi löytyy täällä kasvitieteellinen laboratoorio mikroskoopisia ja fysioloogisia tutkimisia varten. *3:ssa kerrassa* on *kivennäistieteellinen museo*, sekä kemian professorin yksityinen huoneus; *4:ssä kerrassa* taasen *historiallis-kansatieteellinen museo* sekä *fysikaalinen laboratoorio*, jossa viime mainitussn on kolme huonetta vasemmalle. Fysikaalinen apparaatikokoelma on sijoitettu lasikaappiin ja on sen tarkoituksena osaksi selventää fysiikan tärkeimpiä sääntöjä osaksi on se puhtaasti tieteellisiä kokeita varten. Maamiesten keksimistä

koneista säilytetään täällä *Nervanderin busoli-tangentti* sekä *Lemströmin revontuliapparaati*. Laitoksessa on käsikirjasto sekä konepaja (maakerrassa).

Lisärakennukseen, pohjakertaa siihen lukematta, on paraasta päästä sijoitettu *kemiallinen laboratoorio*, johon erityinen käytävä Hallituskadulta johtaa. Käytävähuoneen seiniin on piirretty nimet *Scheele*, *Lavoisier*, *Liebig*, *Davy*, *Berzelius* ja *Wöhler*. Laboratooriota sisustettaessa on ulkomailla saatua kokemusta tarkoin hyväksi käytetty. Neljässä isossa salissa, aiotut osaksi analyytisiä osaksi synteetisiä töitä varten, on noin 140 työpaikkaa. Sitäpaitsi on täällä 15 pienempää huonetta (kirjasto, lukuhuone, huoneistoja kokoelmia varten, joista yhdessä on kaikki tunnetut metallilajit).

Tähtitieteellinen observatoorio, Ulrikaporin vuorilla, lopettaa mahdikkaasti Unioninkadun etelässä. Rakettu 1833, *Engelin* piirustuksen mukaan, on se oppineessa maailmassa tullut tunnetuksi Argelanderin ja Kruegerin täällä tehtyjen havaintojen kautta. Observatooriolla on noin 50 instrumenttia (joista suuri passage-instrumentti, meridiaanisirkkeli y. m.), asetettuina kahteen saliin sekä sen kolmeen torniin. Neljäs torni tulee rakennettavaksi, sittenkun laitos on päättänyt ottaa osaa kansainväliseen työhön tähtien valokuvauksessa, jota tarkoitusta varten suuri refraktori on 50,000 markasta tilattu. Kirjastossa on noin 3,500 nidettä. Siellä säilytetään *Sundellin* valmistamaa normaali-ilmapuntaria elävähopeapumpulla. Observatoorio omaa entisen päällikkönsä Kruegerin muotokuvan, L. Bohnstedtin maalaama. Sisäänpääsyä ei yleisöltä kielletä. Näköala torneista yli kaupungin, sataman, linnan ja meren on varsin kaunis.

Yliopiston kasvitieteellinen puutarha, *kasvihuoneineen* ja päällikkönsä asuntoineen, perustettiin 1830—1833 ja on aikojen kuluessa saanut kokea monta muutosta. Puutarha on nyt järjestettynä englantilaisen mallin mukaan erilaisten kasviheimojen ryhmillä. Kasvitieteellisesti hauskimpia ovat

päällikön asunnosta etelään ja länteen päin sijaitsevat ryhmät alppikasveja. Käynti kylmän vuoden aikana noissa etelämaista rikasta kasvullisuutta muistuttavissa kasvihuoneissa on hauska, kuinka ahtaita ja rappeutuneita vielä ovatkin. Uuden palmuhuoneen rakentamista varten raudasta ja lasista on nyt kumminkin puutarhalle myönnetty 80,000 markkaa. — Sisäänkäytävä Unioninkadulta läheltä Pitkää siltaa. Kävelyretkeä tässä Töölönlahden rannalla sijaitsevassa puutarhassa ei liene syytä katua, vaikka se yleensä onkin tyhjä ihmisistä. Kasvihuoneisin pääsee tiistaisin ja torstaisin k:lo 11—1.

Patoloogillis-anatoomillisen laitoksen rakennus (Nikolainkatu 10), ruotsalaisen hovi-intendentti *Söderlundin* piirustuksen mukaan, valmistui 1878 ja on maksanut 165,436 mk. Rakennuksessa 1881 syttynyt, uhkaava tulipalo vahingoitti vähän osaa kokoelmista. Laitos vastaa nykyajan vaatimuksia. Rakennus, jonka maakerrassa on vivisektionihuone ja eläintalli, on tehty kahdenkertaiseksi, joista *alakerrassa* on assistentin, vahtimestarin y. m. asuinhuoneet sekä *laboratoorio*, *ruumishuone* ja *hautauskappeli*, *yläkerrassa* taas (paitsi päällikön työhuonetta) *luentosali*, *kirjastohuone* ja *leikkaushuone* ynnä huoneita *bakterioloogillisia harjoituksia* varten sekä kaksi *museota*, joista *isommassa*, mikä on gallerioilla varustettu, on runsas, noin 1,300 väkiviinalaitetta sisältävä havaintoaineisto erityisten elinten tautien esittämistä varten; *pienemmässä* taas on osteoloogillinen sekä patoloogillis-histoloogillinen laitekokoelma. Tämä arvokas laitos on melkein tykkänään arkkiaateri *O. Hjeltin* toimesta syntynyt. Suuremmalle yleisölle vähemmästä merkityksestä, on se ammattimiehille suuresta arvosta.

Kun nyt olemme tutustuneet yliopistolle kuuluviin rakennuksiin ja kiinteimistöihin, kerromme lähemmin muutamista, edellisessä tarkemmitta selityksittä jääneistä yliopiston *kokoel-*

mista, joitten sopii otaksua olevan suuremmasta merkityksestä yleisölle.

Yliopiston muotokuvakokoelma on arvokas, mutta on etsittävä useista eri huoneuksista. *Päärakennuksessa* löytyy konsistorisalissa, paitsi *Kristiinan* ja *Aleksanteri I* marmorisia rintakuvia, viimemainitun kokonais-kuva *(Gèrardilta)*, samaten Nikolai I:sen ja Aleksanteri II:sen *(Bothmanilta)* sekä Aleksanteri III:nen ja hänen velivainajansa Nikolain polvikuvat (Tjuriniltä), neljä viimeksimainittua kuvattu nuorukaisina heidän ollessa yliopiston kanslereina. Lisäksi on samassa salissa Pietari Brahen, Pentti Oxenstjernan ja C. A. Wachtmeisterin (kopia *Bredalta*) muotokuvat. — Kanslia-salissa on Aleksanteri II:sen, nuorukaisena, Aleks. Armfeltin *(Salemannilta)* sekä Caloniuksen rintakuvat. Seiniä koristaa yliopiston kanslerien ja varakanslerien muotokuvat: Rothoviuksen, kolmen Gezeliuspiispan, isän, pojan ja pojanpojan, Fahleniuksen, Brovalliuksen, Gadolinin, Speranskyn, G. M. Armfeltin, Aminoffin, Rehbinderin, Thessleffin, Aleks. Armfeltin ja Munckin. — *Tiedekuntien istuntosalissa* on Porthanin *(Sjöstrandilta)*, Snellmanin *(Takaselta)* ja Castrenin *(Jerichaulta)* kalliit marmoriset rintakuvat sekä Runebergin *(Löfgreniltä)*, professorien Walleniuksen, Joh. Bonsdorffin, Törngrenin, Hwasserin, Argelanderin ja Hällströmin sekä apulaisen Sjömanin muotokuvat. — Kolme isompaa *luentosalia* toisessa kerrassa säilyttävät myös katselemista ansaitsevia muotokuvia, jumaluus-opillisessa on kuvattuna Schauman (saksalaiselta *Reinholdilta*), lakitieteellisessä Stjernhöök, Calonius ja Nordström (ruotsalaisen kreivi *Rosenin* maalaama) sekä historiallis-kielitieteellisessä Castrén, Wallin beduinina erämaassa *(Ekmanilta)*, Cygnaeus *(Löfgreniltä)*, Snellman ja Lönnrot *(Reinholdilta)*. Muut yliopiston omistamat rintakuvat ja muotokuvat ovat jaettuina sen eri kokoelmiin (kats. niitä). Akianderin muotokuva *(Reinholdilta)*, nykyään venäläisessä kirjastossa, joutunee Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran omaksi.

Yliopiston kirjasto. Rakennus, tehty vuosina 1836—1845 228,000 markan kustannuksella on korkeine, kauniine salineen jalona muistona *Engelistä* sekä kieltämättä yksi pääkaupungin suuremmoisimpia rakennuksia, joka hyvin ansaitsee matkustajan huomiota. Kirjakokoelma, joka nykyään käsittänee vähintäin 150,000 nidettä, on syntynyt Turun palon jälkeen 1827, jolloin korkeakoulun koko kirjavarastosta ainoastaan vähän yli 800 nidettä pelastui häviöstä. Pian alkoi kumminkin kerääntyä läheltä ja kaukaa kirjalahjoja ja käsikirjoituksia, muun muassa 24,000 nidettä sivus-ajutantti *P. Alexandroffilta*, jonka ohessa kirjastoon on liitetty mainioin miesten kirjakokoelmia *(Caloniuksen, Rehbinderin, von Nordmann'in* y. m.). Kirjaston kalliin omaisuus on *von Suchtelenin* kokooma kokoelma akateemillisia oppikirjoituksia, luvultaan 30,000, Suomesta ja Ruotsista, *Nikolai I:sen* v. 1836 ostama ja tänne lahjoittama. — Kuten sopiikin omistaa kirjasto mahdollisimman mukaan täydellisen kokoelman Suomessa ilmestyneitä painotuotteita, sijoitettuina erilleen pienempään huoneustoon. Kuvaavaa sille taipumukselle ihanteellisten kysymysten käsittelemiseen, joka suomalaisessa rahvaassa usein ilmestyy, on se seikka, että harvinaisimmat kirjat tässä osastossa on kokoillut köyhä, aivan oppimaton mäkitupalainen, *Matti Pohto*, joka maaseuduilla useita vuosia kuljeskeli talosta taloon, etsien vanhempaa suomalaista kirjallisuutta, kunnes hän semmoisella retkellä murhattiin vuonna 1857. Testamentissaan jätti hän enemmän kuin 3,000 suomalaista kirjaa kirjaston haltuun. Kirjaston suurissa saleissa on kirjakokoelma systemaatisesti järjestetty. Pääsisältöä joka salissa osoittavat *Falkmanin* seinäin yliseen osaan *en grisaille* maalaamat ryhmät vertauksellisia kuvia: pohjoisessa salissa jumaluusoppia ja lääketiedettä, suuressa salissa kielitiedettä, lakitiedettä, filosofiaa y. m. sekä etelän puoleisessa salissa luonnontiedettä, historiaa ja maantiedettä. Koristuksiksi on tänne asetettu kipsijäljennöksiä *Laokoon-ryhmästä, Apollo di Belvederestä* sekä *Dianasta hirvineen,*

ylioppilasten ostamia aikana (noin v. 1842), jolloin taideteokset, varsinkin kuvanveistoteokset olivat mitä harvinaisimpia Suomessa. Täällä on Runebergin *(W. Runebergilta)*, Franzénin, Shakespearen ja Beethovenin (kaikki Sjöstrandilta) suuret rintakuvat, sekä Kantin, Hegelin ynnä suomalaisten oppineitten pienempiä rintakuvia. Kirjaston lisäämiseksi on vuosittain käytettävinä noin 25,000 mk, joista 18,000 m. valtioapua, ja saa se sitäpaitsi ilmaiseksi kappaleen kutakin suomalaista painotuotetta, joitten luku vuosittain nykyään nousee 500 paikoille. — Vuosittain lainataan noin 6,000 nidettä; tuntemattomille henkilöille ainoastaan takausta vastaan. — *Lukusali*, yläkerrassa, on pieni ja epämukava, jonka vuoksi ehdotus onkin tehty lisärakennuksesta. Tässä salissa, johon pääsy on okaiselle vapaa, löytyy Porthanin, filosoofi G. T. Hartmanin a bibliograafi Pippingin muotokuvat, kaikki mainitut ennen kirjastonhoitajia. Niin kutsuttua näyttelysalia kirjastolla ei ole. Kävijöillä ei ole lupaa ottaa kirjoja hyllyiltä. Kirjasto on avoinna lainaamista varten lukukausien aikana k:lo 12—3 sekä lukusali, jossa löytyy noin *200 tieteellistä aikakauskirjaa*, k:lo 10—3; kesäkuukausina sitävastoin ainoastaan keskiviikkoisin ja lauantaisin. Etehisessä päivystelevä vahtimestari saattaa kävijöitä kautta salien, joitten gallerioille heillä ei ole lupa mennä. Aikoina, jolloin kirjasto on kiinni, tavataan vahtimestari rakennuksen maakerrassa, käytävä Fabianinkadulta.

Yliopiston veistokuvakokoelma (laboratooriorakennuksessa Nikolainkadun varrella 2:ssa kerrassa), avattiin 1873 ja tarjoo suomalaiselle yleisölle tilaisuutta tutustumaan useoihin vanhanaikaisiin ja renainsansi-ajan kauniimpiin ja merkillisimpiin teoksiin, joista useimmat oivallisia kipsijäljennöksiä. Kokoelmaan kuuluu enemmän kuin 100 kipsiteosta, asetettuina viiteen huoneesen ja saliin.

I. Kuvia *Parthenon temppelin* päätyryhmästä ja osia otsikkokuvastosta. — II. 19. *Venus Milosta*. 29. *Torso di Belvedere* (Herkules). 23. *Apollo sauroctonos*, «sisiliskon sur-

maaja». 34 ja 35 *Sofokleen ja Demostheneen* vartalokuvat. 31 *Atleeti* «raappija». 18 *Amazooni.* 24 *Lepäävä fauni.* 42 *Levättiänsä kiinnittävä tyttö.* 47 *Hermes.* 33 *Kuoleva Aleksanteri.* 22 *Eros.* 30 *Diskuksen heittäjä.* — III. 45 *Medicealainen Venus.* 25 *Dionysuskarkokuva.* 46 *Muotokuvapatsas* «Germanicus». 43 *Kuoleva gallialainen.* 44 Borghesialainen miekkailija. 62 *Antinous.* 61 *Roomalainen matroona,* muotokuvapatsas. — Käytävä johtaa huoneesen IV, jossa vastaiseksi säilytetään Aleksanteri II:sen kuvapatsaan kilpailuluonnokset. Täällä aletaan myöskin asettaa näytteille renaissansi-ajan taideteosten jäljennöksiä, jotka ovat äsken tänne saapuneet, eivätkä vielä merkityt luetteloon. Näistä, joista useimmat ovat sijoitetut luentosaliin, huomataan *Michel-Angelon* suuri Lorenzo de Medicin kuvapatsas, *„il pensiero“* „mietiskelijä“; naamari saman taiteilijan kuvapatsaasta *„David“;* Sansovinon Bacchuspatsas sekä oivallisia muotokuvabystiä *Donatellosta* y. m., sekä osaksi korkokuvauksia Baptisterian pronssi-ovista Florensissa, y. m. Ruotsinkielisiä luetteloja vanhemmasta kokoelmasta on saatavana 50 p:n hinnasta. Kokoelma avoinna keskiviikkoisin ja lauantaisin k:lo 1—2.

Yliopiston historialliskansatieteellinen museo on rikkain ja ehkäpä hauskin kokoelmista, mutta, ikävä kyllä, ei sitä voida yleisälle pitää avoinna, ennenkuin tilavampi huoneus on saatu tälle runsaasti kasvavalle museolle, jossa 1886 jo oli enemmän kuin 20,000 numeroa. Nyt ovat nämät sijoitetut ja varastoon pannut 6 huoneesen ja saliin laboratoriorakennuksen (Nikolaink. varrella) ylimmäiseen kertaan, sekä vuokrattuun huoneustoon (Unionink. 20, 1 kerta). Tässä mainittakoon sentähden tästä *suomalaiselle muinaistieteelle ja sivistyshistorialle* erittäin tärkeästä kokoelmasta, että siinä on enemmän kuin 5,000 esinettä suomalaisten sukujen *kivikaudelta,* lähemmäs 2,000 näitten vanhemmalta sekä noin 3,500 nuoremmalta rautakaudelta, osaksi suuria maalöytöjä, esim. Tuukkalasta, Kokemäellä j. n. e. *Keskiaikaa* edustaa erittäinkin suuri joukko

piirustuksia ja kalkkeerauksia taidehistoriallisista esineistä, luvultaan parin kolmen tuhannen paikoille; uutta aikaa taasen noin 4,000 numeroa, joista mainittakoon hauska kokoelma Suomen kansallissoittokapineita, *kanteleita*. Kysymys on nostettu siitä, että valtio jo ottaisi haltuunsa tämän ja muutamia muita kokoelmia sekä niistä muodostaisi alkuperustuksen *kansallismuseoon*, jolle asemapaikaksi on ehdotettu Nikolainkadun pohjoispäässä olevaa vuoriharjannetta, ja joka kohta syntyessään voi laskea saavansa vähintäin 28,000 esinettä. — Muinaistieteellisestä kokoelmasta ansaitsee mainita, että enemmän kuin kymmenennen osan eli 517 täällä säilytetyistä suomalaisista kiviaseista on kokoellut köyhä mäkitupalainen *Salomon Wilskman* Ylistarosta, jonka työskentely tieteen hyväksi muistuttaa aikaisemmin mainitusta Matti Pohdosta.

Mineralooginen museo, (laboratoorioorakennuksessa, 3:s kerta) omaa tilavan huoneiston: kolme suurempaa salia sekä opintohuoneen. Yhtä saleista käytetään myöskin luentoja sekä opintoharjoituksia varten. Mineraalikabinetissa, jonka perustuksena voi pitää kreivi *F. Steinheilin* yliopistolle hankkimaa kivennäiskokoelmaa, on mineraalinen osasto paremmin edustettuna kuin geoloogillinen. Museossa on noin 25,000 numeroa, joista tutkijalle luonnollisesti on suurimmasta arvosta täydellinen kokoelma, 4,000 kappaleen paikoille, *Suomen* tähän saakka tunnettuja *kiviaineita*- ja *vuorilajeja*. Harvinaisena loistoesineenä on huomattava Nordenskiöldin kotimaansa yliopistolle, jossa hän itse on opetusta nauttinut, lahjoittama *meteoorirautakappale*, jonka alkuperästä oppinut maailma väittelee ja jonka hän 1870 löysi Ovisakin luona Grönlannissa. Tuota suurta rautakappaletta, joka on ollut maailman-näyttelyssä Filadelfiassa 1876 ja painaa 4,250 kiloa, ei useista syistä voida säilyttää museossa, vaan on sijoitettu taivasalle yliopiston päärakennuksen pihastolla olevaan aitaukseen. Museossa on kumminkin näytekappale samaa rautaa. Yhteydessä tämän kanssa mainittakoon kokoelma *meteoriitti*- tai *tulennuolikappaleita*

maailman eri osista, joitten joukossa myöskin se, joka löyttiin *Luotolahdesta* ja joka on ainoa tämän laatuinen Suomessa talteenotettu. — Hauska on vielä niiden, jotka eivät ole ammattimiehiä, myöskin katsella pientä kokoelmaa maadunnais-esineitä, kivettyneitä eläimiä ja kasvia, osaksi alkuperäisiä, osaksi kipsijäljennöksiä. — Lopuksi ansaitsee huomiota yliopiston entisen asiamiehen Pietarissa, kollegianneuvos W. Laewenstimm'in lahjoittama, noin 10,000 ruplan arvoinen kokoelma raakoja jalokiviä, muun muassa hiomattomia timantteja. — Museota, joka omaa käsikirjaston ja istrumenttikokoelman, koristaa Nordenskiöldin marmorinen rintakuva *(Runebergilta)* sekä tämän kuuluisan suomalaisen isän, mineraloogi N. Nordenskiöldin mustalla liidulla tehty muotokuva (Maria Wiikiltä). — Museo on auki keskiviikkoisin ja lauantaisin k:lo 12—1.

Raha- ja metaljivarastolla (yliopiston päärakennuksessa, 2 kerta oikealle) on yksi ainoa huone nyt käytettävänä, joka tarjoo ihan riittämättömästi tilaa systemaatillisesti järjestää kokoelman enemmän kuin 40,000 numeroa rahoja ja metaljeja, jotka suurimmaksi osaksi ovat lahjoituksia vähillä apurahoilla muistetulle varastolle. Lahjoittajista mainittakoon Nikolai I (5 suurta, komeaa persialaista kultametaljia suuresta rahallisesta arvosta), kreivi Suchtelen, preussilainen kamariherra vapaah. A. Simolin, kollegianneuvos Laewenstimm (412 venäläistä muistorahaa y. m.), kaupp. K. Michelson Pietarissa y. us. m. Tiedemiehille ovat Suomessa *maasta löydetyt* rahat suuremmasta arvosta, niitten joukossa *kufilaisia* (muhamettilaisia) rahoja.

Erityisen arvokkaita ovat suuri *Berdtbyn kyläss*ä Ahvenanmaalla löydetty kufilaisten rahojen kokoelma sekä n. k. *Hauhonlöytö* (lasikaapissa A.), eräs hopeaketju, johon on liitetty kufilaisia ja muita rahoja keskiajalta sekä eräs yksinäiskappale ruotsalaista rahaa Anund Jaakon ajoilta. Varaston loistoesineitä on eräs jättiläishopeametalji, Calvinin riemujuhlan ajoilta 1835, kahden naulan painoinen, kaunis ja harvinainen kapine.

— Huomiota ansaitsee myöskin kokoelma suuria ruotsalaisia *„plooturahoja“*, suurimmat 8 taalarin arvoisia. — Suomen korkeakoulun rahatieteellisestä kokoelmasta ennen Turun paloa on varastossa 503 rahaa ja metaljia, useimmat tulen turmelemia. Varastohuonetta koristaa Kaarlo XII:n suuri muotokuva sekä Kustaa III:nen rintakuva ja Ehrensvärdin muotokuvametaljonki kipsistä, molemmat Sergeliltä. Raha- ja metaljivarasto on auki torstaisin k:lo 11—12.

Eläintieteellisessä museossa (päärakennuksessa 3:ssa kerrassa) käy paljon katselijoita; sen monet hauskat esineet eivät kumminkaan täydellisesti tule näkyviin, tilaa kun ei ole tarpeeksi ja huoneistot ovat toisistaan erillään. — *Oikean-puoleisessa* osastossa ovat useimmat *nisäkkäät* (yli 700) sijoitetut yhteen ainoaan saliin; niistä ovat huomattavia sarja n. k. ihmismuotoisia apinoita, joista kaksi gorillaa, sekä muita *apinan sukuisia* eläimiä; *petoeläimiä* kuten jalopeuroja, tiikereitä, suuri jääkarhu; etempänä sorkkaeläimiä, joitten joukossa euroopalainen ja amerikalainen bison-härkä, bufteli, giraffi ja amerikalainen vuorikauris; sitä paitsi löytyy kukkaroeläimiä, noukkaeläimiä y. m. Salissa säilytetään täytetyt *kalat*, väkiviinassa säilytettävät sekä *sammakkoeläimet* käytävässä ulkopuolella. *Vasemman-puolisessa* osastossa säilytetään eräässä salissa muut nisäkkäät kuten hylkeitä, merileijonia, pieni elefantti y. m. Puuttuvan tilan tähden on täällä myöskin matelijoita sekä kaikki kuivat alhaisemmat eläimet, kuten raakut, meritähdet, korallit y. m., sekä tutkintokokoelma. (Alhaisemmat väkiviinassa säilytetyt elävät ovat eräässä sisäpuolella olevassa laitehuoneessa, johon yleisöllä ei ole pääsyä). Myöskin osa lintuja, *petolinnut*, on samassa salissa, mutta kaikki muut *linnut* viereisessä, yhteensä noin 4,000 kappaletta; niistä pistävät silmään *papukaijan* ja *kolibrien* ryhmät. Salin perällä on *Linnén* pronssinen rintakuva (nimimerkiltä *J. Forslund* 1807). — *Hyönteiskokoelmain* osasto museota *(museum entomologicum)* on hyvin arvokas ja säilytetään sitä kahdessa huoneessa alimmassa ker-

rassa. Etusija näistä kokoelmista on *kotimaisilla*, jotka suurimmaksi osaksi ovat asetetut järjestykseen ja likimmiten edustavat kaikkea, mitä tällä alalla nykyään tunnetaan. *Ulkomaisista* muodoista on etupäässä järjestettynä *kovakuoriaiset*, joihin muun muassa kuuluu hyönteistieteilijä, kreivi *Mannerheimin* rikas kokoelma, noin 18,000 lajia 100,000 kappaleessa; arvokkaita hyönteiskokoelmia on Euroopan, Siperian ja ent. venäläisen Amerikan eri osista. — Kotimaiset kokoelmat ovat tieteellisesti arvokkaimmat ja lisääntyvät yhäti, erittäinkin *pro fauna et flora fennica*-seuran toimesta sekä maamiesten auliitten lahjojen kautta maamme joka kulmalta. Museo on lukukausien ajalla avoinna joka keskiviikko ja lauantai k:lo 12—1.

Kasvitieteellinen museo (päärakennuksessa, 3:ssa kerrassa, oikealle). Eteisessä on nähtävänä näytteitä erillaisista viljalajeista, puunläpileikkauksia y. m. Arvokkain *herbaarioista* on kokoelma *suomalaisia korkeampia kasveja;* tähän kuuluvat noin 1,100 lajia ovat erittäin täydellisesti (enemmässä kuin 24,000 kappaleessa) edustettuna maan eri osista. *Suomen kryptogaamien* kokoelma on sekin arvokas. Hyvin havainnollinen kokoelma *kotimaisia siemenlajia* on yhä lisääntymässä. — *Yleisen* (ei suomalaisen) *herbaarion* perustuksena on todellisen valtioneuvoksen Chr. Stevens'in († Simferopolissa 1863) tänne lahjoittama kallis, noin 23,000 lajia käsittävä, kasvikokoelma, esimerkkikasvia Pallas'in, Biebersteinin ja Stevens'in teoksista. Kallisarvoisia on myöskin kuuluisan ruotsalaisen lichenoloogin *E. Achariuksen* († 1819) kokoelma Ruotsin jäkäläkasvia, joka on museon oma. Museolla on kirjasto ja on sen käytettävänä kirjakokoelma, jonka on koonnut pro fauna et flora fennica-seura, mikä on osoittanut olevansa erittäin toimelias Suomen eläintieteellisten ja kasvitieteellisten suhteitten tutkimisessa. — Kasvitieteellinen museo on avoinna keskiviikkoisin ja lauantaisin k:lo 1—3.

Yliopiston piirustussalilla on Ritarihuoneessa vuokrattu huoneus (käytävä Hallituskadulta), johon kuuluu 3 huo-

netta eteishuoneineen. Täällä löytyy paitsi pienempää määrää kipsikuvia kuusi tulimaalausta *Laurazukselta*, «suomalainen maantie» *Holmbergilta*, neljä maisemaa *M. v. Wrightiltä* sekä muutamia ulkomaalaisten, tuntemattomien maalarien tauluja. — Yksityistä akatemiaa maalareita varten pitää täällä yliopiston piirustuksen-opettaja von Becker. Piirustussali on nähtävänä keskiviikkoisin ja lauantaisin k:lo 1—2.

Yliopiston kaikki *rakennukset* ovat *vakuutetut* 2,351,820 markasta. *Tieteelliset kokoelmat* 1,537,700 m:kasta.

Yliopistossa, jolla on nimenä Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto, on (vuonna 1889) yhteensä 97 opettajaa, joista 32 varsinaista ja 12 ylimääräistä professoria. Ylioppilasten luku oli kevätlukukaudella 1889 yhteensä 1,703, joista 895 oli saapuvilla. Nais-ylioppilasten luku oli 14. Jaettuina 5:teen tiedekuntaan, oli jumaluusopillisessa 191, lakitieteellisessä 596, lääketieteellisessä 129, historiallis-kielitieteellisessä 393 ja fysillis-matemaatillisessa tiedekunnassa 394. Tieteellisiä tarkoituksia varten on ylioppilasten keskuudessa syntynyt useita tieteellisiä yhdistyksiä, joista mainittakoon svenska landsmålsföreningen, Kotikielen seura, eläintieteellis-kasvitieteellinen, kielitieteellinen, uuskielitieteellinen ja historiallinen yhdistys j. n. e. Sitä paitsi on kunnan keskuudessa syntynyt lauluseuroja ja akateemillinen orkesteri.

Seuraavat *kokoelmat*, *laitokset* ja rakennukset, vaikka eivät kuulukaan yliopistoon, ovat sen kanssa kumminkin varsin läheisessä yhteydessä. Alamme ensin

Ylioppilasten kansatieteellisellä museolla (Unioninkatu 20, 3:mas kerta), jonka perustivat 1876 erityiset ylioppilasosakunnat ja saa sekä yliopistolta että valtiolta rahallista kannatusta, siksi kunnes ehdotettu kansallismuseo saadaan aikaan, jolloin siihen on tarkoitus yhdistää nämät katsomista ansaitsevat kokoelmat, yhteensä noin 6,600 numeroa, joista

enemmän kuin 6,000 omasta maasta kotoisin, muut Inkerinmaalta, Tverin Karjalasta, mordvinilaisten ja tsheremissien asumapaikoilta, Ruotsista, Norjasta j. n. e. Museoon kuuluu nykyään 12 huonetta, ja ovat esineet asetetut seuraavaan järjestykseen:

Eteisessä on näytteillä *metsästys-* ja *kalastuskapineita* (200 numeroa). Vasemmanpuoleisessa salissa on eräs tupainteriööri *Turun läänistä* sekä samallainen *Wiipurin läänistä* ynnä pukuja samoilta seuduilta. Pohjoispuolella tätä salia on huone, jossa on nähtävänä asuintupa sekä kansanpukuja *Hämeestä;* etelänpuoleisessa valoisassa kulmahuoneessa on nähtävänä kansanpukuihin kuuluvat metallikoristukset sekä runsas kokoelma ommeltuja ja pitseillä koristettuja esineitä *Wiipurin läänistä.* Seuraavassa huoneessa on tupa-interiööri sekä pukuja *Pohjanmaalta.* Seuraa sitten kaksi huonetta, sisältäen *kotiteollisuuskaluja* (550 numeroa); vielä huone kaikenlaisia *talouskapineita* varten sekä *tupakoimiskapineita* ja *tuluksia.* Seuraavissa huoneissa on *maanviljelyskaluja, ajokaluja,* leikkikapineita y. m. Kahdessa lännenpuoleisessa huoneessa on näytteille asetettu savolainen vene asianomaisine ihmiskuvineen sekä pukineita *Savosta;* toisessa taas esineitä *Lapista, Inkerinmaalta,* y. m. Eteisen ja miesten käsiteollisuuskapineita sisältävän huoneen välissä olevassa huoneessa on kaksi tupainteriööriä *Uudeltamaalta,* uusmaalaisia kansanpukuja, soittokoneita ja esineitä Ruotsista ja Norjasta. — Erittäin rikas kansanpukujen ja niihin kuuluvain koristeitten kokoelma (3,600 numeroa); huone- ja talouskaluja on 950 numeroa. Kolmivihkoisia luetteloita sekä suomen- että ruotsinkielisiä on saatavissa 1 m. 75 p:nistä. Museo on avoinna joka sunnuntai k:lo 12—3 sekä keskiviikkoisin ja perjantaisin k:lo 1—3, paitsi marras—tammikuulla, jolloin kokoelmat pidetään nähtävinä sanottuina päivinä ainoastaan k:lo 12—2. Sisäänpääsymaksu 50 p. kerralta tai 2 m. vuodelta.

Ylioppilastalo (Aleksanterinkatu 23) on täysivalmiina maksanut noin 284,000 m., josta summasta Suomen naiset, ylioppilaskunnan paraimpain laulajain sekä kaikkiin säätyluokkiin kuuluvain kansalaisten myötävaikutuksella, puolestaan antoivat enemmän kuin 150,000 markkaa. Talon rakennuspuuhiin ruvettiin 1858, ja vihittiin rakennus tarkoitukseensa 1870, kuten rakennuksen kahdella ulkoseinällä oleviin marmoritauluihin piirretyt seuraavat kirjoitukset ilmaisevat: *Primitiae MDCCCLVIII* sekä *Aedes dicatae MDCCCLXX.* Erillänsä sijaitsevan, pienen, mutta kumminkin muistomerkillisen rakennuksen (*Dahlströmin* piirustuksen mukaan). Pääfasaadia koristaa kirjoitus *Spei suae patria dedit* sekä sementistä valettu kaunis ja nerokkaasti tehty friisi (W. Runebergilta), esittäen Kleobista ja Bitonia, jotka kansan nähden vetävät äitiänsä Olympialaisiin leikkeihin. Sisäänkäytävän molemmilla puolilla oleviin seinäsyvennyksiin on asetettu suuret vartalokuvat „*Wäinämöinen kannelta soittaen*“ sekä „*Ilmarinen takoen auranvannasta*, molemmat *Stigelliltä.* Sisäosiltaan on rakennus muodosteltu omituisen suunnitelman mukaan, jonka tarkoituksena on suuremmissa juhlatiloissa voida herttaisesti yhdistää jokapäiväiset huoneustot näiden välillä olevaan *juhlasaliin*, jonka sivuseinillä on arkaadeja kahdessa kerrassa. Täällä on näihin aikoihin saakka useimmat maisterinvihkiäistanssit pidetty — nuo iloiset ja suuremmoiset nuorukaiskarkelot, joita toimeenpannaan (Suomen ja Ruotsin) yliopistolle omituisissa vanhanaikaisissa nuorten maisterien laakeriseppelöimisjuhlissa. Salin peräseinää koristaa kipsiin valettu *W. Runebergin* kuvaryhmä *Apollo ja Marsyas.*

Läheisissä pienemmissä huoneissa, aiotut kuten osa maakerrassa olevista huoneista (joita leikillisesti nimitetään «orcus») ylioppilasosakuntien kokouksia varten, on samoinkuin juhlasalissakin nähtävänä sellaisten miesten rintakuvia ja valokuvia, jotka ovat olleet läheisessä yhteydessä ylioppilaskuntaan, nimittäin Franzénin, Porthanin, Caloniuksen, Runebergin, Lönn-

rotin, Snellmanin, Hällströmin, Jac. Tengströmin, Nervanderin, Yrjö-Koskisen, Ahlqvistin, Collanin, Petersénin ja Wecksellin sekä kuraatorien Krohnin, Th. Reinin, Peranderin ja Calamniuksen. Rintakuvien joukossa huomataan etupäässä *Snellmanin ja Runebergin, molemmat marmorista, edellinen *Takasen*, jälkimmäinen *W. Runebergin* tekemä. Useimmat valokuvat ovat *Lindhin*, *Löfgrenin* ja *Reinholdin* maalaamia. — Etehisessä ovat Snellmanin ja Lönnrotin suuret, *Sjöstrandin* modelleeraamat rintakuvat. — Laulusalissa, joka tynnyrimäisesti kaarevine tähdillä täytettyine kattoineen tekee varsin miellyttävän vaikutuksen, on *Ekmanin* suuri, mytoloogillinen teos: «Wäinämöinen herättää luontoa eloon laulullaan ja kanteleensoitollaan». Siellä on myöskin *W. Runebergin* muodostama kipsikuva «Psyche ja kotka». — Samassa kerroksessa kuin laulusali on myöskin *sanomalehtihuoneet* ja *ylioppilaskirjasto*. Edellisissä ovat ylioppilasten saatavina kaikki maassa ilmestyvät sanomalehdet ynnä suuri joukko ulkomaisia sanomalehtiä. Täällä on *Thorvaldsenin* kipsinen otsikkokuva, »Rakkauden ijät», *Viktoria Abergin* maalaama maisemakuva, sekä valokuvia mainiosta miesklooristä «Muntra musikanter», (M. M.) laulaen Heidän Majesteeteilleen elok. 8 p. 1885 yliopiston juhlasalissa y. m. — Ylioppilaskirjastossa, joka on aijottu ainoastaan ylioppilaskunnan jäseniä varten, on etupäässä tutkintolukuja varten tarvittavia kirjoja, nykyjään noin 40,000 nidosta. Kun huoneustossa ei enään ole tarpeeksi tilaa, on ylioppilaskunta ostanut läheisen tontin Itä-Henrikinkadun varrella, aikoen läheisessä tulevaisuudessa rakennuttaa siihen ylioppilashuoneelle syrjärakennuksen, jossa muun muassa tulee olemaan toinen suurempi huone kirjakokoelmaa varten. — Ylioppilashuonetta näyttää vahtimestari eli ovenvartija. Kesänaikana kysytään ovenvartiaa kartanorakennuksessa.

Uusmaalaisten kansallistalo (Kasarmikatu 40). Uusmaalainen osakunta omistaa mainitun talon, jonka vähäpätöinen, yksikerroksinen, kadullepäin oleva puurakennus taitavasti

on laitettu kauniiksi huoneustoksi osakunnan viikkokokouksia ja juhlatilaisuuksia varten. Kokoussali on muodostettu muinais-skandinavilaiseksi tuvaksi, jossa on suuret uunitakat kummassakin päässä, toisessa näistä kirjoitus: »Egen hård är guld värd». Huonetta valaisee katossa ja seinissä olevat tulisoihdot. Salin sivuseinällä on pohjoismaisilla koruleikkauksilla varustettu kunniaistuin.

Sivuhuoneet ovat koristetut rintakuvilla, valokuvilla, maisemamaalauksilla y. m. Niinpä on täällä muun muassa C. G. Estlanderin rintakuva *(Takasen* tekemä), Runebergin kuvapatsas istuvassa asemassa, medaljonkikuvia sankareista Döbeln, Adlercreutz ja Sandels *(Sjöstrandin* tekemiä), kaikki nämä veistokuvat marmoorisia. Maalatuita muotokuvia on Runebergista (polvikappale vuodelta 1862, *M. Larssonin* maalama), Lönnrotista hänen nuorena ollessaan, Adlercreutzista, J. A. Estlanderista *(Berndtsonin* maalaama), Brunérista ja Freudenthal'ista (Löfgrenin maalaama) ynnä muutamista muista miehistä, oille osakunta on tahtonut osoittaa kunnioitustaan. Sitäpaitsi on siellä kuvia Runebergin kodista Pietarsaaressa ja Porvoossa sekä Kroksnäsissä. — Huoneustoa näyttää pyydettäissä palvelusväki, joka asuu kartanorakennuksessa, alakerrassa.

Suomen tiedeseuran magneetinen ja meteorolooginen keskuslaitos (joka vuoteen 1880 saakka oli yliopiston huostassa) on seuran talossa (Vuorikatu 24). Magneetisia ja ilmatiedollisia havainnoita tehdään täällä koko vuorokauden kuluessa, kerta tunnissa, jonka ohessa yleiskatsahduksia ja sähkösanomia ilmanvaiheista joka päivä julkaistaan. Kaisaniemen puistossa, kivenheiton päässä laitoksesta, olevassa kivirakennuksessa toimeen pannaan absoluutisia magneetisia määritelmiä.

Suomen tiedeseura perustettiin 1838 ja pitää kokouksiansa Kansakirjaston talossa Rikardinkadun varrella. Tämä oppinut seura on julkaissut joukon kirjoituksia tieteen eri aloilla sekä omaa arvokkaan, yllämainittuun huoneistoon sijoitetun, kirjaston, oka nopeasti kasvaa, kirjoja kun vaihdetaan ei vähemmän kuin

191 kotimaisen ja ulkomaisen oppineen seuran kanssa. Seura pitää valvontaa eräässä n. k. mekaanisessa laitoksessa, työpaja tieteellisten koneitten valmistusta varten.

Suomen Kirjallisuuden Seuran talo valmistuu tänä vuonna 1889, *Gripenbergin* piirustuksen mukaan, kohta pohjoiseen päin Ritarihuoneesta, Hallituskadun varrella. Seura, joka perustettiin 1831, on mitä tehokkaimmasti vaikuttanut puhtaasti suomalaisen kirjallisuuden kehittymiseen. Sen ansiota *„Kalevalan“*, »Kantelettaren» ja muiden suomalaisten kansanrunojen julkaiseminen; vielä on se julkaissut joukon sanakirjallisia teoksia y. m. Parastaikaa julkaistavista teoksista mainittakoon *Shakespearen näytelmät.* — Seuran kustannustoimisto on vastaiseksi talossa n:ro 16 Aleksanterinkadun varrella.

Polyteknillisellä opistolla on Santalahdentorin varrella suuremmoinen ja kaunis talo, rakennettu Sjöströmin piirustuksen mukaan. Koko tuo sijava rakennus, lukuunottamatta huoneistoja, jotka vastaiseksi ovat luovutetut *geoloogiselle kommissionille* sekä *teollisuushallitukselle* (pohjaisessa kylkirakennuksessa) ynnä *koululaitoksen ylihallitukselle* (eteläisessä kylkirakennuksessa), on käytetty laitosta varten, jonka viittä osastoa varten (insinööritiedettä, konerakennusoppia, rakennustaidetta, maanmittausta ja kemiallista teknologiaa) löytyy lukuisia luentosalia, piirustussalia, laboratoorioita y. m. Rakennus sisältää myöskin kauniin *juhlasalin*, jonka ikkunoista on laaja näköala, ammattikirjaston lähemmä 4,000 niteellä kirjoja ja aikakauskirjoja, lukuhuoneita, voimistelusalin, kansliahuoneiston y. m. Maakerrassa on veistoteos-atelieri (nykyjään Sjöstrandin käytettävänä). Erityisessä rakennuksessa pihalla on kemiallinen laboratoorio. — Lukuvuonna 1887—1888 oli opistossa 29 opettajaa ja 154 oppilasta, joista 1 nais-oppilas.

Polyteknikkojen yhdistyksellä on huoneistonsa Andreankadun varrella 29, johon yhdistyksen jäsenet voivat viedä vieraita. Paitsi kirjasto- ja lukuhuonetta, ravintolahuoneistoa on täällä pieni, mutta varsin soma juhlasali. Huoneiston koristuksista mainittakoon, paitsi kansan suurimpain miesten rintakuvia, aikaisin manalaan menneitten opettajain *Lekven* ja nerokkaan Sjöströmin († 1885) kuvat, jonka viimemainitun kauniita jälkeenjättämiä akvarelleja, piirustuksia ja suunnitelmia yhdistyksellä on arvokas kokoelma. Yhdistyksellä on aikomus vastaisuudessa rakentaa itsellensä oma talo ja on tarkoitusta varten olemassa jo 21,000 markan suuruinen rakennusrahasto.

Polyteknilliseen opistoon sijoitetuilla *teollisuushallituksella* ja *geoloogisella kommissionilla*, jonka toiminta alkoi vuonna 1886, on *museo*, johon kuuluu osaksi entisen vuorihallituksen omaamat kokoelmat suomalaisia ja ulkomaisia mineraaleja, osaksi kommissionin kokoomia vuori- ja maalajeja sekä erityinen katseltavaksi asetettu kokoelma hiottuja Suomen vuorilajien näytteitä. Museoon on pääsy k:lo 11—2 joka arkipäivä.

Muut korkeammat ja alemmat koulut. Useat Helsingin, niinhyvin valtion ja kaupungin kuin yhtiöitten ja yksityistenkin kannattamat oppilaitokset, omaavat sanotuille laitoksille varta vasten rakennettuja ja sisustettuja taloja, joista muutamia viime aikoina mallikelpoisen suunnitelman mukaan rakettuja. Tulisi laveaksi luetella kaikkia kaupungissa olevia oppilaitoksia. Seuraava selitys voitaneen sentähden pitää riittävänä.

Ei kaukana polyteknillisestä opistosta (Boulevardink. 18 & 20) kohoaa *ruotsalaisen naiskoulun* suurellainen rakennus, johon piirustukset on tehty yleisten rakennusten ylihallituksessa. Koululla on Akianderin ja neiti E. Blomqvistin muotokuvat. — Muutamia taloja etempänä saman kadun varrella, n:ro 8, sijaitsevat *suomalaisen tyttökoulun* erittäin vilvakkaat ja valoisat koulusalit. Piirustus on *Gripenbergin* tekemä. Juhlasalia kaunistaa suuri alttaritaulu »Kristus Getsemanessa», jonka on lah-

joittanut tekijä itse, manalaan mennyt vanha suomalainen maalari B. Godenhjelm. (B. F. ja Ida Godenhjelmin sekä Minna Krohnin muotokuvat, kaikki *Maria Wiikin* maalaamia sekä koulun auliin lahjoittajan, kaupp. J. D. Stenbergin *(B. Godenhjelmiltä)*.

Näitten koulujen yhteydessä ovat niin kutsutut jatko-opistot naisia varten, jotka haluavat lisätä tietojaan varsinkin puhtaasti pedagoogiseen suuntaan. — Lopuksi sijaitsee Boulevardinkadun päässä (Länsi-Henrikink. 4) tirehtöri Pærschin Sjöströmin tekemän aistikkaan piirustuksen mukaan rakennuttama n. k. *Pærsch'in koulutalo*, jossa on sekä *saksalainen naiskoulu* että Kesäkuun 1 p:stä 1889 *oppilaitos poikia ja tyttöjä varten* (n. k. »Brobergin yhteiskoulu»). *Suomalaiselle yhteiskoululle* rakennetaan parastaikaa omaa taloa lähelle Vanhaa kirkkoa, Wladimirink. 6. — *Suomalaisen normaalilyseon* huoneus on Ratakadun varrella 4 ja 6, sekin suurempi tarkoituksen mukainen koulurakennus, alkuaan Sjöströmin piirustuksen mukaan, rakennettu kautta koko maan vapaaehtoisesti kootuilla varoilla, sittemmin lunastettu valtiolle. Lyseo omaa Lönnrotin, Snellmanin ja Cleven muotokuvat, kaikki *Ahlstedtin* maalamia. — *Ruotsalaisella normaalilyseolla* — poikia varten, kuten viimemainittukin oppilaitos — on vastapäätä saksalaista kirkkoa (Unionink. 2) oleva oma talonsa (*Dahlströmin* piirustuksen mukaan), oivallisella, paljon käytetyllä voimistelulaitoksella, juhlasalilla urkuineen. Sitä lämmitetään lämminvesijohdolla. — *Reaalilyseon* rakennus on Mariankadun varrella 11 ja *uuden ruotsalaisen alkeisopiston* Mikaelink. 29, lähellä *Böökin ruotsalaista yksityislyseota* (Vuorik. 22), molemmat Kaisaniemen puistoon päin. (Böökin lyseossa pedagoogein Laurellin, Backmanin y. m. muotokuvia). — Myöskin kaupungin 102 *korkeammalla* ja *alhaisemmalla kansakoululla* on muutamia omia taloja, joita eri kouluryhmät eri aikoina päivästä käyttävät. Vanhin kansakoulurakennus on Kasarmink. 21, uusin on oivallinen Malminkadun varrella 2 & 4, Nyströmin piirustuksen mukaan

tehty, kaikin puolin vaatimuksia ja tarkoituksenmukaisuutta vastaava koulurakennus, jota valaistaan sähkövalolla. Sitäpaitsi on kansakouluilla käytettävänä *Marian turvalaitos* Annank. 5 sekä talo n:ro 18 Nikolainkadun varrella. — *Sedmigradskyn pikkulasten-koululla* on hyvä koulurakennus, Mariank. 24, sokeain-opistolla on oma talonsa Maneesink. 5 ja *taloudenhoitokoululla* työläiskansaa varten niinikään talonsa Estnäsink. 3. (Katso etempänä *„Ateneum“* sekä »Helsingin musiikielämä» nimisten otsakirjoitusten alle).

Muut täkäläiset koululaitokset ovat sijoitetut vuokrattuihin huoneustoihin, joten niitten osoite usein muuttuu, niinpä *neliluokkainen reaalikoulu* (nykyään Mikaelink. 3), *uusi ruotsalainen yhteiskoulu* (⅛:sta 1889 Boulevardink. 7), *neiti Pippingin lyseo poikia ja tyttöjä varten*, *Tavaststjernan*, *Sahlbergin* ja *Meurmanin* kasvatuslaitokset, *uusi yksityinen naiskoulu*, joka avataan syksyllä 1889, *merikoulu* (Vuorik. 11), *kauppaopisto* (nykyään Fredrikink. 8), *käsityökoulu opettajatar-osastoineen* (Fabianink. 22), *pedagooginen veistokoulu*, eläinlääkintävälskäri- ja kengityskoulu (L. Henrikink. 22) j. n. e. — Vuokratuissa huoneuksissa olevista kansakouluista ovat etevimmät sijoitetut nykyään Lastenkodissa, Lapinlahdenk. 18 B., Söörnäsissä, Arabiassa, huvilassa Surutoin sekä Wiaporissa. — Sunnuntaikouluja pidetään kansakoulujen huoneuksissa. Huvilassaan Hagasundissa läntisen viertotien varrella on rouva Karamsin toimeenpannut sellaisen koulun seudun köyhiä lapsia varten. — *Pedagoogillinen yhdistys*, joka julkaisee aikakauskirjaa, sekä *Helsingin kansakoulujen opettaja- ja opettajataryhdistys* pitävät säännöllisiä kokouksia koulukysymysten keskustelua varten, edellinen yliopiston tiedekuntahuoneessa, jälkimmäinen Malminkadun kansakoulutalossa.

Seuraavat venäläiset oppilaitokset sijaitsevat Helsingissä, nimittäin *Aleksanterin kymnaasi* poikia varten, L.-Henrikink. 10, kauniissa, Sjöströmin piirustuksen mukaan tehdyssä rakennuksessa; *venäläinen kansakoulu* ja venäläinen sunnuntaikoulu

vieressä olevassa talossa, Andreank. 2, sekä *Marian kymnaasi tyttöjä varten*, Fabianink. 20 — kaikki nämä oppilaitokset sijaiten omissa huoneuksissaan.

****Ateneum** on rautatietorin etelä-reunalla sijaitsevan aistikkaan, täydellisesti nykyaikaisen taiderakennuksen nimi, jonka tarkoituksena on sekä mitä *kaunotaiteisin* että *taideteollisuuteen* tulee kehittää yleistä muotoaistia. Kaksi kolmannesta tuosta suuresta, palatsimaisesta rakennuksesta käytetään perustavalle opetukselle vapaita taiteita, maalaus- ja kuvanveistotaiteita varten perustetussa koulussa, korkeammassa keskuskoulussa maan taideteollisuutta varten sekä alhaisemmassa käsityökoulussa, joka on paikkakunnallisesta merkityksestä pääkaupungille. »Tämän kauniin rakennuksen kautta», lausuttiin sen vihkimysjuhlassa marraskuussa 1887, »on taide sen korkean tehtävän arvonmukaisella tavalla asettunut luoksemme vakinaisesti asustelemaan.» Synnystään saa Ateneum kiittää prof. C. G. Estlanderin pontevaa asianharrastusta.

Piirustus Ateneumia varten, joka on maksanut valtiolle hiukan enemmän kuin miljoonan markkaa on lopullisessa muodossaan *Höijerin* valmistava. Rakennus, jossa on otsakirjoituksena *Concordia res parvae crescunt* sekä vuosiluku MDCCCLXXXYII, on ulkopuoleltakin varsin runsaasti koristettu. Päätyryhmä «Suomi jakaa voitonseppeleitä taiteelle ja taideteollisuudelle», neljä aimo karyatipatsasta sekä pääkäytävän yläpuolelle asetetut mahtavat Rafaelin, Fidiaan ja Bramanten rintakuvat ovat *Sjöstrandin* modelleeraamat. *Wallgren* taaskin on valmistanut ne 16 taiteilijamuotokuvaa, jotka 8, kummallakin puolen keskustaa, koristavat rakennuksen fasaadia, ja joista muiden muassa on huomattava manalaan menneet Suomen taiteen tienraivaajat *Engel* (syntyään saksalainen) sekä *Lauraeus*, *Ekman* ja *Holmberg* euroopalaisen taiteen ja taideteosten sankarien ohella: Mich. Angelo, Rubens, Thorvaldsen, Rembrandt, Sergel, E. Steinbach, Benv. Cellini, Mansard, Palisy, Schinkel, Tessin ja Scholander.

Huonejako on melkein seuraava: osaksi vahtimestarin asunnoita, osaksi taloushoitohuoneita, taideyhdistyksen *kuvanveisto-atelieri* y. m.

Vasemmassa kylkirakennuksessa Hagasundinkadun puolella ensimmäisessä kerroksessa: taideyhdistyksen johtokunnan- ja kansliahuone, yhdistyksen suuret piirustussalit sekä sitä paitsi veistäjien, puunpiirtäjien ja modelleeraajien työhuoneet. *Toisessa kerrassa* taideyhdistyksen valmistava luokka sekä kaavaushuone. Tähän, samoinkuin kolmanteenkin kerrokseen on Teollisuuskoulu vastaiseksi sijoitettu. — *Oikeassa kylkirakennuksessa (Mikaelinkadun puolella)* ovat taideyhdistyksen koulun huoneet, suuret piirustussalit, luentosalit y. m. kummassakin alimmassa kerrassa. — Rakennuksen *keskiosa* on kokonaan rappuhuoneen hallussa, joka muun muassa vie pihan puolella olevaan juhlasaliin toisessa kerrassa sekä kolmannessa kerrassa olevaan *taideyhdistyksen galleriaan* ja maalaus-atelieriin samoin myös *taideteollisuusyhdistyksen museoon.*

Astuttaissa rappuhuoneesen tavataan alimpana *28, Kullervon murha *Sjöstrandilta* sekä 20, Silenus ja satyyrit *Runebergiltä.* Ylempänä olevilla rappukäytävän astelmilla on vielä joukko veistokuvia asetettuna. Täällä tavataan ensin *Runebergin* arvokas marmoriryhmä **14, Apollo ja Marsyas. Lähellä nähdään 27, Kullervo repivänä kapalonsa, merkillinen siitä, että se on Suomen veistotaidon ensimmäisiä tuotteita (Sjöstrandilta). Rappukäytävän ylemmällä astelmalla on paitsi muita *Runebergin* luonnos Pietari Brahen kuvapatsaasen Turussa sekä 19, «Kuusitoista vuotta»; lukuisia teoksia *Takaselta,* joista *15, Aino, silmäillen merelle, *57, Rebekka kaivolla, 60, Andromeda kahlittuna kallioon ja 62, Uusi modelli sekä 64, Snellmanin suuri rintakuva; lisäksi **Stigellin* Lingonheittäjä, Sjöstrandin Kiekonheittäjä sekä 47, *Stenbergin* Orestes eumeniidien takaa-ajamana y. m. Tästä pimeänlaisesta käytävästä johtaa oikealle ovi

Taideyhdistyksen galleriaan, suurine ylhäältä päin valaistuine saleineen kotimaisia taideteoksia varten, gallerialla, joka väliverhoilla on jaettu neljään kammioon, sekä kulmahuoneella, nämät ulkomaisia maalauksia varten. Vielä kuuluu huoneistoon pienempi sali ja huone, molemmat kattovalaistuksella sekä näiden kanssa yhteydessä olevia pienempiä huoneita, joita kaikkia vastaiseksi käytetään uusien taideteosten vuotuista näyttelyä varten, joka pidetään syksyllä. — *Suomen taideyhdistyksen* perustivat taiteenystävät Helsingissä vuonna 1846, aikana, jolloin ei voinut puhuakaan muusta kuin vähäpätöisimmästä kotimaisen taiteen alusta tässä maassa. Hartaasti, innokkaasti pitäen huolta nuorista taideky'yistä on yhdistyksen vähillä varoilla onnistunut saattaa maalaus- ja kuvanveistotaide maassamme toiverikkaasen kukoistukseen sekä työskentelee nyt lahjoituksien ja valtioapujen kautta varmemmalla pohjalla. Sen kokoelmaan kuuluvien luetteloon otettujen taideteosten lukumäärä on 344 taulua ja 80 kuvanveistoteosta, johon lisäksi tulee melkoinen joukko johtokunnan huoneistossa eli vastaiseksi varastossa olevia tauluja. — Ulkomaisten mestarien teosten kokoelmaan, johon kuuluu todellisesti arvokkaitakin teoksia, saatiin melkoinen lisä ostamalla n. k. Göhlen kokoelma. — Itse galleriaan näytteille asetetuista taideteoksista mainittakoon:

Isossa salissa (kotimaisia teoksia), vasemmanpuolisella seinällä: 133, *Jansson*, Ensi opetus. — *319, *F. v. Wright*, Huhkapöllö, joka on ottanut jäneksen kiinni. — 68, *Edelfelt*, Herttua Kaarlo Klas Flemmingin ruumiin luona. — 22, *von Becker*, Ennen metsästystä. — **113, *Holmberg*, Suomalainen syysmaisema. 80, *Ekman*, Kreeta Haapasalo kanteletta soittamassa. — 146, *Lauraeus*, Perhetaulu. — Pohjoispuolisella seinällä: **F. von Wright*, 320, Metsojen kaksintaistelu sekä 324, Harakoita kuolleen koppelon ympärillä. — 149—152 ja 154, *Lauraeus*, Tulikuvia. — 91, *Finnberg*, vapaah. Wreden muotokuva. — 298, *Uotila*, Tori Nizzassa. — 179, *Löfgren*, Nainen

zopfpukineessa. — 6, *Ahlstedt*, Lepohetki elonkorjuun aikana. — 111 ja *115, *Holmberg*, Suomalaisia maisemia. — **Edelfelt*, Eukkoja kirkon ulkopuolella (ilman numeroa). — 165, *Lindholm*, Suomalainen saaristomaisema, 142, *Kleineh*, Merikuva Dauarnenezista. — 87, *Falkman*, Kaarlo Knuutinpojan lähtö Wiipurista v. 1448. — 285, *Julia Stigzelius*, Kesäpäivä Normandiassa. — *Itäisellä seinällä:* 161, *Liljelund*, Kirkkoonlähtö-valmistuksia. — 318, *F. von Wright*, Näköala Haminanlahdesta. — 143, *Kleineh*, Katu Quimperissä. — 334, *M. von Wright*, Pyyn poikimus. — 289, *Swertschkoff*, Nature morte sekä *176, *Löfgren*, Hagar ja Ismael erämaassa. — 93, *Aleksandra Frosterus*, Veneretki kirkolle. — *Eteläinpuolisella seinällä:* 321, 325 ja 327, *F. von Wright*, Eläinkuva. — 2, *Ahlstedt*, N. H. Pinellon muotokuva. — 177, *Löfgren*, «La réverie«. *69, *Edelfelt*, Eukko vasu käsivarrella. — **127, *Jansson*, Risti-ässä. — **171 ja **172, *Lindholm*, Maisemia. — ***Westerholm*, Lokakuun päivä Ahvenanmaalla. — 194, *197 ja *199, *Munsterhjelm*, Maisemia. — *32, *Berndtson*, Lepopaikka matkalla. — *203, *Viktorine Nordensvan*, Johannes. — 253, *Helène Schjerfbeck*, Poikanen syöttää pikku sisartansa. — 308, *Westerholm*, Atelierista. — 162, *Liljelund*, Suomalaisia kansallispukuja ostaessa. — 82, *Ekman*, Kuvaelma Runebergin »Hirvenhiihtäjistä» sekä 114, *Holmberg*, Suomalainen maisema.

Vähemmistä *kuvanveistoteoksista* suuressa salissa huomautettakoon: 75, *Runebergin* Tanssiva poika ja 58, *Takasen* Amor sydämiä ahdistamassa, molemmat marmoorista.

Huomiota ansaitsevat muutamat itäpohjoisessa kulmahuoneessa olevat **marmoori-teokset: *Sergelin*: Lepäävä fauni, *Takasen* Aino ja *Runebergin* Bacchus ja Amor ryhmä. Täällä on muuten jäljennöksiä ulkomaisten mestarien tauluista y. m., niin esim. 213, Merisatama *Claude Lorrainin* mukaan.

Tästä huoneesta jatkuu sivuttain suureen saliin kapea galleria, jaettuna 4:jään kammioon, johon kuuluu ulkomaisten

maalarien teoksia, vanhempia ja nuorempia, alkuperäisiä ja jäljennöksiä, sekä rintakuvia että kuvapatsaita, (29, Sjöstrandin Amori kanteletta soittamassa; Venuksen Melosta marmorinen rintakuva Runebergilta, *Takasen* Rebekka ja hänen Andromedansa y. m. Kammioitten tauluista huomattakoon: I 56. *Lucas Cranach* vanh. Nuoren naisen muotokuva. — 54. *J. Courtais* (Bourgoignon). Ratsuväkikuva vastakuvalla 53 gallerian toisessa päässä. — 249. *Rubenin koulu.* Fauneja, nymfejä ja amoriineja. 47. *Tuntematon*, Canal Grande. 190. *Mieris vanhemp.* Nuoren naisen muotokuva. II. 27 ja 28. *Nich. Berchem*, Italialaisia maisemia. — 60. *Dirk van Deelen*, Kirkkointeriööri. — 67. *A. van Dyk?* Faraon tytär kantaa isänsä luo Moseslapsen. — 248. *Rubens?* Jupiter ja Merkurius käymässä Filemonin ja Baueis'en luona. — 106. *Hamilton*, Kasvia ja eläimiä. 233. *Tuntematon*, Kristuksen orjantappurakruunaus. — 244 ja 245. *Rembrandt* (alkuperäisiäkö vai jäljennöksiä?) Ukonpää, ja vanha rouva kirjaa lukemassa. III. 100. *Greuze*, Salametsästäjä perheineen tilanomistajan edessä. — 188. *Rafael Mengs*, Pietari ja enkeli. — 63. *Diaz de la Pena?* Tyttö amoriinien ympäröimänä. — 71. *Ehrenstrahl*, Kaarlo XII ratsullaan.

IV. 55. *Couture*, Naisenpää. — 187. *Mengelberg*, Ecce homo. — 103. *Gude*, Koski. — 11. *Arbo*, Näyttelijätär rouva Raa-Wihterhjelmin muotokuva. — 58. *Daubigny*, Kuun nousu.

Kahdessa isosta salista oikealle olevassa huoneessa, jotka saavat valonsa katosta, mainittakoon galleriaan kuul"vista taideteoksista maisemamaalaus *Gudelta* sekä 77. *Wallgrenin* marmoristatyetti, kalastaja-poika leikitellen kravun kanssa; lisäksi kauniita akvarellimaalauksia *Holmbergilta*, *Edelfeltiltä*, *Sjöströmiltä*, *W. von Wrightiltä* y. m. sekä Scholanderin kynäpiirros «Kuninkas Svegderin satu».

Johtokunnan ennen mainitussa kahdessa huoneessa, jossa vahtimestarille ilmoitettua on tilaisuus käydä, *ei* kumminkaan aikana, jolloin galleria on auki, löytyy lähes 50 öljymaalausta

ja kuvanveistoteosta, suurimmaksi osaksi Suomen taiteilijain ja yhdistyksen johtokunnan jäsenten muotokuvia. Näistä huomataan Cygnaeuksen (marmorinen), Topeliuksen, Löfgrenin, Sjöströmin y. muitten rintakuvat, *Sjöstrandilta; W. Runebergin* tekemä Holmbergin vartalokuva, *Wallgrenin* valmistama Edelfeltin vartalokuva sekä taideyhdistyksen auliin lahjoittajan W. Hovingin muotokuvametaljonki *Takaselta*, kolme viimemainittua marmorisia. Lisäksi, osaksi hyvin hauskoja muotokuvia, joita ovat maalanneet *Ahlstedt, Berndtson, Löfgren, Maria Wiik*, ruotsalainen taiteilijatar *Anna Nordgren* ja muut, sekä lopuksi maisemamaalauksia j. n. e. Taideyhdistyksen galleriaa pidetään auki keskiviikkoisin ja lauantaisin k:lo 12—3 50 pennin sisäänpääsymaksusta sekä sunnuntaisin ilmaiseksi. Ruotsinkielinen luettelo maksaa 50 penniä.

Suomen taideteollisuusyhdistyksen museo on auki k:lo 12—3; sunnuntaisin ilmaiseksi, arkipäivinä 25 p:n maksusta. Ruotsinkielinen luettelo 50 p:nistä. Tämä pieni museo perustettiin ostamalla taideteollisuusesineitä Wienin maailmannäyttelyssä 1873 näyttelykomissari översti W. Spåren välityksellä. Melkoisia lahjoituksia sitä varten on tehnyt taiteilija W. Swertschkoff.

Luettelossa (vuodelta 1881) on 1,622 numeroa aineiston laadun mukaan jaettuina 15 osastoon. Kokoelma on sijoitettu kahteen suurempaan saliin. *Ensimmäisessä* salissa on tekstaus-, nahka-, lasi-, keraami- ja puuteoksia sekä maalauksia; *toisessa* paraastaan metalliteoksia ja kipsiä (koristuksia ja taideteosten jäljennöksiä). I. Oikealle vitriini *koruompeluksia* (II 213—218 Unkarista) ja pitsinäytteitä (Alencon, Valenciennes, Chantilly y. m.); vasemmalle samallainen, jossa on hienompia *keraamiteoksia* (jaapanilaisia, kiinalaisia j. n. e.). Keskellä H. M. Keisarinnan lahjoittama suurellainen maljakko. Kolmas vitriini oikealle sisältää enimmäkseen italialaisia ja neljäs vasemmalle pohjoismaisia samallaisia teoksia (posliinimaalauksia *Fanny Lundbladilta*). Kallisarvoinen teos on XI, 294, Fajanssinen suola-astia «Henri II» hauska jäljennös alkuperäisen mallin mukaan. Näitten vitriinien välissä viides, jossa on *lasiteoksia*, joista herättää huomiota *12 kannu kreikkalaiseen mal-

liin James Greenin tekemillä hiotuilla kuvilla, jonka taiteilijan valmistuksista täällä on nähtävänä arvokkaita näytteitä. Peräseinällä on sekaisin keraamiteoksia, fajanssilaattoja ja majoliikateoksia, joista sivuseinällä löytyy kokoelma, missä alimmat *XI, 65—67, ovat kallisarvoisia, metaljonkiseppeleitten katkelmia 1400-luvulta *Luca della Robbialta* tai tämän sukulaisilta. Tällä sivuseinällä vetää huomiota puoleensa vielä *XII, 1, hauska tamminen kirstu, pohjoissaksalaista tekoa v:lta 1644, Kustaa II:sen Aadolfin kuvalla; XII, 9, kuvanveistoksilla koristettu saksanpähkinäpuinen pöytä M. von Wright nuoremmalta; moniaita suomalaisia kudoksia j. n. e. Pitkin saman salin itäistä seinää on muun muassa XII, 2, kaunis kabinetti mustasta puusta 1600-luvulta, muodostaen italialaisen palatsin fasaadin; XII, 18, nykyaikainen ranskalainen bufetti tammesta j. n. e. — Salin keskikohdalla löytyy *XI, 1 ja 2 kaksi teräspiirroskuvilla runsaasti koristettua nahkaista lipasta saksalaista renaissanssimallia, Swertschkoffin taideaistin näytteitä, joka viimemainittu myöskin on jäljentänyt 5 pienempää Rembrandtin öljytaulua, joita on säilytetty näissä lippaissa ja kaunistavat nykyään salin vasenta seinää. Myöskin lasimaalaukset VI. 19 ja 20 ovat saman taiteilijan tekemiä. **II.** Salin toisilla lyhvillä seinillä sekä eräässä vitriinissä on *kipsikuvia*, joista I. 143—158 ovat oivallisia jäljennöksiä Ghibertin, Michel Angelon, Baudinellin, Luca della Robbian, Donatellon ja muitten teoksista. Paitsi *kivi-*, *lakka-*, *emalji-* ja *mosaiikiteosten* näytteitä (VI liuskakivinen pöytäkiivu marmorisella mosaiikilla) nähdään täällä hyllypöydillä ja sivuseinällä kauniita galvaano-plastillisia jäljennöskuvauksia: *XV. 15, Miltoninkilpi, 12, 13, 39, 40 kalliita kannuja ja vatia Elkingtonin tehtaasta ja Cristofflesta Pariisissa. Ainoita laatuansa ovat XV. 127, hopeinen kannu sekä 129 pronssinen lampunasetin vanhanaikaiseen roomalaiseen malliin.

Taideteollisuusyhdistyksen koulussa, jonka huoneistosta Ateneumissa jo on mainittu, on erityiset käsityö-, kone-, rakennus- ja työmestariosastot. — Täällä myöskin löytyvä *teollisuuskoulu* kone- ja rakennusosastoineen laajennetaan syksyllä 1889 kemiallis-teknoloogisella osastolla. Koulun tarkoituksena on valmistaa nuorille, eteville työmiehille, piirustajille, mekaanikoille ja teknikoille tilaisuutta edistymään ja lisäämään teknillisiä tietojansa.

Cygnaeuksen galleria. Nuoren Suomen taiteen tunnettu edistäjä *Fredr. Cygnaeus* († 1881) määräsi »Suomen kansalle» vähitellen keräämänsä kokoelman enimmäkseen kotimaisia taideteoksia sekä pienen huvilan, n:o 17 oikealle Kaivopuistossa, jossa huvilassa näitä säilytettiin. Sittenkun Suomen säädyt ottivat vastaan lahjan, on galleriiaan, ainoa yksityinen maassa, ollut yleisöllä pääsy 25 p. sisäänpääsymaksusta kaikin ajoin päiväsaikaan vahtimestarin luona olevan ilmoituksen mukaan, asuva rakennuksen maakerrassa. Suomen- ja ruotsinkielisiä luetteloita on saatavana 25 p:stä. Galleria sisältää 263 numeroa, arvoltaan suuresti erilaisia, sekä karttuu alinomaa taiteilijaimme lahjain kautta, kunnian- ja kiitollisuuden osoituksina tuolle manalaan menneelle isänmaanystävälle, jonka elämäntyön historiallisena kuvana tämä galleria on.

Kokoelman vähän enemmän kuin 200 öljy-, liitu- ja vesivärimaalauksista sekä piirustuksista mainittakoon: 1, *Lauraeus*, mestarin isän muotokuva. — 6, *Finnberg*, katilinalainen kapinaliitto, kynäpiirros tussivärillä. — 12, *Lindh*, Oma muotokuva. — 16, *M. von Wright*, Cygnaeuksen koto Hämeenlinnassa. — 21 ja 23, *Ekman*, *Cygnaeuksen* siivellinen muotokuva ja humoristineu kynäpiirros sen johdosta, että hän oli täyttänyt 50 vuotta. — 24, *W. von Wright*, Eräs maalaus. — *32 ja 33, *F. von Wright. Linnunkuvia.* — *36, *Löfgren*, Parisitar. — *37, *Holmberg*, Suomalainen metsäkumpu koivuineen. — 37, *von Becker*, Oma muotokuva. — 44, *Emma Gyldén*, Hämärä. — *49 ja 50, *Munsterhjelm*, Suomalaisia maisemia. — *51, *Lindholm*, Bayerilainen maisema. — 61, *Jansson*, Onkiva poika (keskitekoinen). — 67 a, *Edelfelt*, Poltettu kylä, Kuvaelma nuijasodasta sekä B. O. Schaumanin muotokuva. — 70, *Uotila*, Tuilleria-puutarhassa leikkiviä lapsia. — 87—89, *C. A. Ehrensvärdin* kuvia. — 92, *Tuntematon*, Sullyn muotokuva. — 105, Vanha hollantilainen taulu. — Kuvapiirroksista huomattakoon *S. à Balswert*, Saulin kääntyminen Rubens'in mukaan. — Kuvanveistoteoksista ansaitsevat seuraavat mainitsemista: *Sjöstrand* 3, Cygnaeuksen vartalokuva, 4, Cygnaeuksen apoteeos sekä 9 a, Cygnaeuksen rintakuva. — 10, *Runeberg*, Cygnaeuksen rintakuva. — 13, *Stenberg*, Pietari Brahen suuri rintakuva. — 21—23, *Sergel*, Kustaa III:nen, Kustaa II:sen Aadolfin sekä C. A. Ehrensvärdin muotokuva-

metaljongit. — Äsken on tullut lisää Suomen kansakoulun isän Uno Cygnaeuksen rintakuva, *Sjöstrandin* modelleeraama. Lopuksi on galleriassa nähtävänä lehtiä Cygnaeuksen muistialbumista useain tunnettujen taiteilijain tekemillä piirrekuvilla.

Taideseuralla, taiteilijain, kirjailijain ja taiteenystäväin yhdistyksellä, on huoneistonsa Länsi-Henrikinkadun talossa n:o 14. Seura kokoontuu vuosikokoukseen Runebergin syntymäpäivänä, Helmikuun 5 p:nä, pitää muuten säännöllisiä kokouksia ja asettaa näytteille uusimmat taiteilijaimme valmistamat taideteokset. Näyttelöihin on yleisöllä pääsy pienestä sisäänpääsymaksusta.

Suomen käsityön ystäviksi nimittää itseään eräs yhdistys, joka perustettiin 1879 varsinkin päämäärällä koroittaa naiskäsityötä kansalliseen ja taiteelliseen suuntaan. Yhdistys kokoo, muodostelee ja käyttää muinaissuomalaisia kaavoja koneompeluksia ja käsin tehtyjä kankaita varten; edistää puunveistotaidetta, tuohi- ja metalliteoksia sekä pitsin nypläystä; myy valmiita teoksia ja antaa mallia vuokralle. Yhdistys on innokkaalla toiminnallansa saavuttanut yleistä kiitosta, ja matkustajan ei tule laiminlyödä käydä yhdistyksen *myymälähuoneistossa*, nykyään Aleksanterinkadun talossa n:o 14, jossa on tilaisuudessa nähdä näytteitä yhdistyksen teoksista, joista erittäinkin sekä väriltään että muodoltaan kauniit ja omituiset kudokset ansaitsevat huomiota.

Musiikielämä Helsingissä. Sittenkuin *F. Pacius* lannistumattomalla voimalla ja innolla oli Helsingin sivistyneessä yleisössä saanut hereille hartaan rakkauden säveltaiteesen, on, suurempiinkin olosuhteisin nähden, hyvin järjestetty musiikielämä ollut olemassa Suomen pääkaupungissa, joka sitäpaitsi, koska pääsy Pietarista tänne on helppo, on tilaisuudessa tutustua useihin euroopalaisen maineen saavuttaneisiin taiteilijoihin, jotka eivät ole täällä esiintymistä ylenkatsoneet. Mitä meidän kotimaisiin musiikioloihimme tulee, mainittakoon, että *Helsingin musiikiyhdistys* on saanut aikaan *musiikiopiston*, jolla

on etevät opettajat ja sangen runsas oppilasmäärä sekä että *Helsingin orkesteriyhdistys* kannattaa erinomaista *orkesteria* sekä *käytännöllistä orkesterikoulua.* Sekä musiikiopistoa, (jonka huoneus 1 p:stä Kesäk. 1889 on vuoden ajan Unionink. 17) että orkesteria johtavat kotimaiset miehet ja nauttivat ne melkoisia vuotuisia apurahoja, (20 á 25 tuhatta m. valtiolta). Valtioapua saapi myöskin herra Achtén *lukkari- ja urkurikoulu* (Fabianink. 23). — Sen lisäksi on *uudella teaaterilla* orkesteri, jota myöskin kotimainen mies johtaa. — *Helsingin operaseura* on uusi laitos, joka työskentelee pienellä alalla, mutta ei ilman menestystä. Seura esiintyy usein myöskin meidän suuremmissa maaseutukaupungeissamme. *Taiteenharrastajoista* kokoonpantuja laulu- ja orkesteriyhdistyksiä löytyy Helsingissä useita. Näistä on miesklööri *M. M.* (»Muntra Musikanter») saavuttanut harrasta suosiota ulkomaillakin, Pietarissa, Moskovassa, Tukholmassa, Köpenhaminassa j. n. e. ja tulee usein kutsutuksi keisarilliseen hoviin. — *Akadeemiset lauluyhdistykset,* toinen suomalainen, toinen ruotsalainen, esittävät myöskin hyvää kvartettilaulua. Sitäpaitsi on yliopistonuorison keskuudessa ylioppilaista kokoonpantu *orkesteri.* — *Sotilasorkesterit:* Suomen kaartin ja Uudenmaan pataljoonan soittokunnat ovat kumpikin eteviä, varsinkin edellinen niistä. Kesäaikoina kutsutaan sitäpaitsi maaseuduilta tänne jonkun muun suomalaisen pataljoonan soittokunta pitämään jokapäiväisiä kävelykonsertteja kappeli-esplanaadissa j. n. e. — Lopuksi voipi mainita että amatöörit Vapaehtoisessa palokunnassa, Kauppaseurassa, Työväenyhdistyksessä, raittiusseuroissa j. n. e. ovat muodostaneet laulu- sekä suurempia ja pienempiä orkesteriyhdistyksiä. — Enin käytetyt konserttihuoneustot ovat yliopiston juhlasali, seurahuoneen iso salonki sekä ylioppilastalon juhlasali. Orkesteriyhdistyksen *helppotajuiset konsertit* (seurahuoneella) sekä *kansankonsertit* (ylioppilastalossa) ovat hyvin suuren yleisön suosiossa, joka niissä 50 p.—1 m. maksusta on tilaisuudessa kuulla hyvää soitantoa tahi laulua. —

Orkesteriyhdistyksen ja musiikiyhdistyksen suuremmat, mainioiden ohjelmien mukaan suoritetut konsertit pidetään tavallisesti yliopiston juhlasalissa.

Teaaterit. *Uusi teaateri* teaateriesplanaadissa rakennettiin 1860 Chiewitz'in piirustuksen mukaan, mutta paloi jo 1863, jonka jälkeen se uudelleen rakennettiin uuden piirustuksen mukaan, jonka pietarilainen *Bènoit* oli tehnyt. Ulkomuodoltaan on rakennus varsin komea, ja itse teaaterisalonki, jonka seinät ovat vaaleansinisiksi maalatut, tekee varsin miellyttävän vaikutuksen neljine loosirivineen. Siihen mahtuu noin 800 henkeä. Lämpiössä on teaaterihuoneen johtokunnan entisen puheenjohtajan, kuvernööri vapah. A. Walleen'in muotokuva *(Löfgreniltä)*. Teaaterin omistaa yhtiö, joka on saanut suuria apurahoja valtiovaroista sen rakentamista varten. Takausyhtiö ylläpitää siellä valtion kannatuksella *ruotsalaisen näyttelijäseuran* sekä *orkesterin*. Repertoaari on vaihtelava, mutta sisältää sentään enimmäkseen konversatioonikappaleita, huvinäytelmiä ja operetteja. Teaateri on kesäkuukausina suljettu. Pilettien hinnat 5 markasta 50 penniin. Näytäntöpäivät ovat tavallisesti sunn., maan., keskiv. ja perj. — *Suomalainen teaateri* (myöskin »Arkaadia teaateriksi» kutsuttu) sijaitsee Henrikin esplanaadien pohjois-päässä. Rakennus on alkujaan vuodelta 1826, mutta sitä on sittemmin lukemattomia kertoja jatkettu sekä puisilla että kivisillä lisärakennuksilla. Ulkomuodoltaan on se kaikkea muuta kuin kaunis. Teaaterisalonki on kuitenkin muutamia vuosia sitte uudelleen maalattu siniseksi ja valkeaksi ja on sangen miellyttävän näköinen. Siinä on kolme loosiriviä ja tilaa noin 600 hengelle. Täällä antaa v. 1872 perustettu *suomalainen teaateri*, jota myöskin valtiovaroilla kannatetaan, näytäntöjä niillä ajoin, kun seura ei näyttele maaseuduilla taikka ole kesälomalla. Teaateri harrastaa etupäässä kotimaisia kappaleita sekä ulkomaisia klassillisia ja laulunäytelmiä. Eräässä lämpiöön kuuluvassa huoneessa on suomalaisen teaaterin perustajan Kaarlo Bergbomin muotokuva *(Ahlstedtilta)* sekä muuta-

mien sen entisten eteväin jäsenten kuvia: näyttelijätär rouva Raa-Winterhjelm, *Edelfeltin* kuvaama Leana Kiven saman-nimisessä näytelmässä sekä ooperalaulajattaret Ida Basilier-Magelsen Rosinana »Sevillan parturissa» *(Reinholdilta)* ja Emmy Strömer-Achté Valentinena »Hugenoteissa» *(Ahlstedtilta)*, muistoja niiltä ajoilta 1870-luvulla, kun suomalainen teaateri loistavalla menestyksellä, mutta taloudellisella tappiolla ylläpiti lyyrillistä näyttämöä. — Pilettien hinnat 3 markasta 50 penniin. Kansannäytäntöjä annetaan sangen usein vieläkin helpompiin hintoihin.

Aleksanterin teaateri (myöskin kutsuttu Hietalahden- eli venäläiseksi teaateriksi) Hietalahdentorin varrella on kivestä. Salonki, jossa on kolme loosiriviä, on maalattu punaisella, valkealla ja kultavärillä. — Teaateria käyttävät sekä Helsingin ooperaseura että täällä tilapäisesti oleskelevat venäläiset draamalliset ja lyyrilliset seurat. Hinnat vaihtelevat, mutta pysytteleivät yleensä 6 markan ja 75 pennin välillä.

Muutamista muista yleisistä rakennuksista, joita emme ole olleet tilaisuudessa mainita edellisten yhteydessä, käymme nyt kertomaan.

Kenraalikuvernöörin kartano, Engelin noin v. 1822 rakentama aistikas talo sijaitsee Etelä-Esplanaadik. 6 ja herättää huomiota sopusointuisilla suhteillansa, vaikka rakennuksen koko ei ole suuri. — *Kenraalikuvernöörin kanslialla* on pienempi, vaatimaton talo Nikolaink. 4.

Raatihuonetta Senaatintorin varrella (Aleksanterink. 20) koristaa Helsingin kaupungin vaakuna: venhe kulkevana virralla. Rakennuksen kolme kerrosta ovat jaetut seuraavasti:

1 kerroksessa oikealla *rahatoimikonttori* (avoinna k:lo $^1/_2$11—2), vasemmalla *poliisikamari, ensimmäinen poliisivahtikonttori* sekä *etsivän poliisin konttori.* — *2 ker.* vas. *kaupungin val-*

tuusmiesten huoneusto (kanslia avoinna keskiv. ja lauv. k:lo 11—12); *raastuvanoikeuden ensimmäinen osasto* sekä *maistraatin* huoneustot *(maistraatin kanslia* avoinna k:lo 10—2); oik. *raatihuoneen arkisto.* — *3 ker.* vasem. *raastuvanoikeuden toinen ja kolmas osasto;* oik. *rahatoimikamari (kanslia* avoinna k:lo 10—2) sekä *Helsingin kaupungin rakennuskonttori.* — Raatihuoneessa säilytetään muun muassa useita hupaisia öljy- ja vesivärimaalauksia, jotka kuvailevat Helsinkiä ja helsinkiläisiä tyypejä nuoren pääkaupungin ensimmäisiltä ajoilta *(Engeliltä* ja *Fahlcrantzilta).* Täällä on myöskin kaupungissa rakennettujen talojen piirustuksia, jotka valaisevasti kuvaavat myöskin »mennyttä Helsinkiä».

Valtion omaisuutta on talo N:o 8 Aleksanterinkadun varrella. Tuon yksinkertaisen rakennuksen ensimmäisessä ja toisessa kerrassa on *yleisten rakennusten ylihallituksen* piirustuskonttori, arkisto sekä virkahuoneisto. Ammattimies voi arkistosta löytää paljon hupaista. Istuntosalia koristaa muun muassa arkkitehtien Bassin ja Engelin muotokuvat. — Saman talon kolmannessa kerrassa on *lääkintötoimen ylihallituksen* virkahuoneisto. — *Läänin rakennuskonttori* on pihan sisällä olevan rakennuksen toisessa kerroksessa.

Rahapaja Katajanokalla, lähellä uutta venäläistä kirkkoa, rakennettiin 1863. Katsomaan sitä pääsee k:lo 11—2 soittamalla ovikelloa. Jollei mitään työtä ole käsillä, on laitoksessa nähtävänä ainoastaan pienempi kokoelma suomalaisia rahoja ja mitaleja, joita täällä v. 1864 jälkeen on lyöty, mutta kun rahaa lyödään, voipi sen eri huoneissa katsoa sekä tankojen valamista, näiden valssausta ja levyiksi leikkaamista että niiden huuhdontaa, kääntämistä ja lopullista rahaksi lyöntiä ynnä lukemista.

Asemakartano Rautatientorin varrella rakennettiin v. 1860 eräänlaiseen normandilaiseen tapaan *C. A. Edelfeltin* piirustuksen mukaan. Alakerrassa ovat odotussalit, piletti- ja sähkölennätinkonttorit y. m., yläkerrassa rautatiehallituksen virkahuoneet. Myöskin talot 6 ja 10 Kaivokadun varrella ovat

rakennetut rautatietä varten, erittäinkin johtajain ja muiden virkamiesten asunnoiksi.

Vapaaehtoisen palokunnan talo on läheisyydessä Hagasundinkadun varrella. Tämä, *Höijerin* piirustuksen mukaan, romaanilaiseen tapaan v. 1888 rakennettu talo on maksanut noin 300,000 m. Pohjakerrassa on muun muassa suurehko *kalustovaja.* Yläkerrassa on suurellainen *juhlasali, kirjastohuone, voimistelu-* ja *laulusali, musiikihuone, ravintola* y. m. Huoneiden asema on samaan tapaan kuin ylioppilastalossa. Juhlahuoneisto annetaan käytettäväksi muissakin kuin vapaaehtoisen palokunnan toimeenpanemissa juhlatilaisuuksissa. Tämä lukuisista, erilaisilla yhteiskunta-asteilla olevista jäsenistä kokoonpantu yhdistys on v. 1864 jälkeen alttiiksi-antavaisuudella, väsymättömällä innolla ja ihmeteltävällä reippaudella ollut osallinen niiden valkeanvaarojen torjumisessa, jotka Helsinkiä ovat uhanneet, jonka vuoksi V. P. K. onkin suuresti suosittu pääkaupungissa. Kunnan *kesäjuhlissa,* joita tavallisesti vietetään Kaisaniemessä, on tilaisuudessa näkemään iloista ja vaihtelevaa kansanelämää, kun laulu, soitanto, tanssi ja leikit kokoovat vapaasen ilmaan tuhansittain ihmisiä. Kunnes kunnan talo saadaan valmiiksi, säilytetään kunnan palokaluja Nikolainkirkon itäisen paviljongin maakerrassa, Nikolaink. 2, ja sen lukuhuone on Yrjönk. 12. — *Kaupungin vakinaisen palokunnan vahtitornit* ovat, pohjoinen Estnääsink. 2 ja eteläinen Korkeavuorenk. 26. Nämä palotornit ovat telefooneilla ja hälytyskoneilla (»palokelloilla») yhdistetyt keskenään ja kaupungin kaikkiin osiin. Molempien kuntien palokalut ovat hyvässä ja ajanmukaisessa kunnossa (höyryruisku j. n. e.).

Helsingin kaupungin kansakirjastolla ja lukusalilla on oma talo (Rikardink. 3), joka on rakennettu täkäläisen anniskeluyhtiön voittovaroista annetuilla apurahoilla ja annettu käytettäväksi v. 1881. Tämän vankan ja kauniin rakennuksen piirustukset ovat *Höijerin* tekemät. Alakerrassa on *kir-*

jasto ynnä lainaushuone sekä *suuri yleinen lukusali*, jonka kalterit käyvät kahden huonekerran läpi. Täällä on sanomalehtiä esille pantu yleisön luettaviksi, joilla on vapaa pääsy tänne samoinkuin yläkerrassa olevaan n. k. *uuteen lukuhuoneesen;* tämä on suurehko sali, jossa kuvalehtiä, aikakauskirjoja ja sidottuja sanomalehtivuosikertoja on esillä.

Kirjastossa, jota jokainen pienestä maksusta voipi käyttää, on noin 8,000 nidosta, enimmäkseen kaunokirjallisuutta, ja annettiin siitä v. 1888 kokonaista 33,826 kirjalainaa; myöskin lukusaleissa on viime aikoina käynyt runsaasti väkeä, v. 1888 47,283 henkeä. Kirjasto on avoinna arkipäivinä k:lo 5—8 j. pp. ja pyhäpäivinä k:lo 4—7 j. pp. Yleinen lukusali arkip. k:lo 10 e. pp.—9 j. pp. ja pyhäp. k:lo 10 e. pp.—8 j. pp. Uusi lukuhuone taas arkip. k:lo 5—9 j. pp. ja pyhäp. k:lo 4—8 j. pp. Ainoastaan neljänä päivänä vuodessa — suurimpina juhlapäivinä — pidetään nämät laitokset suljettuina.

Tässä huoneuksessa säilytetään (nykyään lukusalin kaltereissa) tuo n. k. Furuhjelmin taulukokoelma, ne 17 öljymaalausta, jotka tähän saakka on saatu siitä kokoelmasta, jonka kenraaliluutnantti O. Furuhjelm-vainaja testamentteerasi Helsingin kaupungille. Tätä kirjoitettaissa ei se vielä ole avoinna yleisölle, ei ainakaan niinä aikoina kuin lukusali on auki, mutta kun löytyy toiveita saada kokoelma näytteillepannuksi eräässä toisessa huoneessa samaa taloa, johonka pääsy vaikeudetta voidaan sallia, lueteltakoon tässä muutamat tuon arvokkaan kokoelman kalliimmista tauluista: *Tuntematoin.* Lahjoittajan muotokuva. — *Just Cornelius Drooch-Sloot.* Maalaisjuhla. — *Peter Breughel.* Flamlantilainen kermessu. — *Ostaden koulu.* Sokean parantaminen. — *Paolo Veronese.* Pyhä perhe puun alla. — Nykyajan maalareilta muun muassa: *Soudkouskу.* Näköala Mustalta mereltä sekä Näköala Dnieperin läheisyydestä ja Ostshakowin kaupungista, aamunkoite. — *Dillens.* Ratsumiehiä ja sotilaita nuotiotulen ääressä. — *Fleischmann.* Ukon pää, pastellimaalaus, y. m. Useat näistä tauluista ovat maksaneet 3,000 à 9,000 markkaa.

Talon yläkerrassa on myöskin *Suomen tiedeseura* vuokrannut itselleen huoneiston. Seuran *kirjasto* on oppineen maailman käytettävänä keskiviikkoisin k:lo 11—2.

Teollisuuslaitoksia, kauppa y. m. Teollisuuskaupunkina ei Helsinki edes Suomessakaan ole mainittavimpia. Kuitenkin löytyy täälläkin muutamia sentapaisia laitoksia, joilla on siksi merkitystä, ettei niitä voi jättää mainitsematta. Luettelemme tässä muutamia niistä.

Helsingin laivatokassa (lähellä Hietalahden satamaa) työskentelee lähes 300 miestä laivojen korjauksissa ja uusien laivojen rakentamisessa. Tokka on 89 meetriä pitkä ja 16 m. leveä. Telakalle vedetään keskimäärin 80 alusta vuodessa. Laitoksessa on suuri konepaja (kaikenlaatuisia koneita, höyrypannuja, höyryvenheitä varten), valimo, jossa on kolme n. k. kupooliuunia j. n. e. — *Helsingin laivavarvi ja konepaja* (Kaivopuistontie 15), jossa on telakoita, valimoita, pannuverstas ja vaskisepänpaja. Tämäkin laitos on arvossa pidetty. — Sama on itäisen viertotien varrella olevien tehtaiden laita; nämät ovat: *J. D. Stenbergin ja poikain konepaja*, Hagnääsissä, höyrylaivavarvineen, rauta- ja metallivalimoineen, pannuverstaineen y. m.; *John Stenbergin konetchdas* sekä Necken huvilassa oleva *Osbergin tehdas* (höyryvenheitä, kellovalimo y. m.).

Eräässä toisessa osassa kaupunkia on *Berggrenin konepaja* (Andreank. 47), jonka lämmitys- ja ilmanvaihtojohdot ovat kiitosta saavuttaneet, sekä *Nissisen* suurehko metallitavara- ja ajokalutehdas (Lapinlahdenk. 8). — *Kaasutehtaan konepaja* (Itä-Henrikink. 17) valmistaa etupäässä vesijohtoja ja höyrypannuja. — Itäisen viertotien varrella ovat vielä seuraavat huomattavammat teollisuuslaitokset: *Andstènin kaakeli- ja fajanssitehdas* (Wilhelmsberg-huvilassa) ja *Arabian posliinitehdas* sekä *Wadènin telefoonitehdas*.

Suurenpuolisia laitoksia ovat vielä:

Spennertin satula- ja ajokalutehdas (Annank. 4), *Weckselin hattutehdas* (Vuorimiehenk. 19), *Hietaniemen* (Sandudd) *tapettitehdas*, *Hietalahden* (Andreank. 44) sekä *Heimbergerin* (Mikonk. 7) *puunjalostustehtaat*, *Borgströmin* sekä *Tollander & Klärichin tupakkitehtaat*, *Töölön sokeritehdas* y. m. teollisuuslaitokset, olut- ja portteripanimot, vilnapolttimot (*Sinebrychoffin* suuri laitos y. m.),

Helsinki harjoittaa sangen vilkasta kauppaa. Varsinkin sen tuonti on melkoinen. Täkäläisten höyrylaivojen luku lisääntyy vuosi vuodelta uusilla komeilla aluksilla, jotka ovat al-

kaneet tehdä pitempiä matkoja (Tanskaan, Englantiin, Espanjaan j. n. e.), kuin suomalaiset höyrylaivat tähän saakka ovat kulkeneet.

Kaupungin satamissa pääsevät aina 5 meetriä syvässä kulkevat laivat laiturien viereen (Eteläsatamassa ja Sörnäsissä). Höyrylaivaliikettä on viime aikoina tehty mukavammaksi *tavarakatoksen* ja *varastomakasiinin* rakentamisella. Nämät ovat Eteläsatamassa, jossa myöskin löytyy kaupungin *vaakahuone* sekä *keittohuone* saaristolaisvenheiden miehistöjä varten. Kaikkien näiden rakennusten keskellä, jotka nyt supistavat tuon muinoin tilavan Läntisen Rantakadun alaa, kohoaa uusi, tiilistä ja raudasta rakennettu *kauppahalli*, jonka rakentamiseksi kaupunki on määrännyt 210,000 m. — Näiden rakennusten takana on *tullikamari* ja *pakkahuone*, sisustettu v. 1887, kuten rakennuksen otsakirjoitus osoittaa. Tässä talossa sijaitsevat myöskin *liikenne-* ja *satamakonttorit*. *Merimieshuone* on nykyään Läntinen Rantak. 16. Nostettu lippu näyttää ajan, jolloin konttori on avoinna. — Kaupungin *huutokauppakamari* on Mariank. 3. — Kun tähtitieteellisen observatoorion keskimmäisen tornin päälle nostettu *aikakuula* putoaa alas, ammutaan Katajanokalla kanuunanlaukaus, joka ilmoittaa, että kello on 12 päivällä Helsingin horisontin mukaan.

Palomerkkejä annetaan kaupungin molemmista palotorneista, päivällä palloilla ja »kolmioilla», yöllä lyhdyillä, jotka näyttävät, missä kaupunginosassa valkea on irti. Sitäpaitsi hälytetään sekä näissä torneissa että Nikolainkirkossa.

Yleishyödyllisiä ja hyväätekeväisiä laitoksia ja yhdistyksiä on Helsingissä sangen monta, jos kohtakin useat niistä varojen puutteen vuoksi työskentelevät pienellä alalla. Jättäen tällä kertaa mainitsematta sairashuoneet, joista vastedes toistensa yhteydessä kerrotaan, ryhdymme nyt luettelemaan muutamia sellaisia hyväntekeväisyyslaitoksia ja seuroja, alkaen kaupungin kustantamasta.

Työ- ja köyhäinkartanosta, joka sijaitsee kappaleen matkaa kaupungista pienessä havumetsässä lähellä Eedesviikiä. Laitos, jonka käytettävänä on sangen suuri maa-ala, perustettiin v. 1872 ja on nykyään ylipäänsä siinä kunnossa, että se voipi kelvata malliksi pienemmille samantapaisille laitoksille.

Täällä on tilaa noin 225, eri sukupuolia ja ikää olevalle vaivaiselle lapsista ikäpuoliin saakka sekä heikkomielisille, joita varten täällä on 25 koppia. Rakennukset ovat erillään toisistansa, useimmat puisia. *Sairashuone*, jossa on tilaa 50 sairaalle, on kaksinkertainen kivirakennus. *Lastenkotiin* voidaan vastaanottaa 25 lasta. Laitoksessa on suuri ruokasali, *työhuone* ja verstaita nikkareille, suutareille ja räätäleille, jotka enimmäkseen työskentelevät laitoksen omaksi tarpeeksi. Reippaampia laitoksen hoidokkaista pidetään ulkotöissä puistossa, joka on syntymäisillään talon ympärille. Parhaillaan rakennetaan muun muassa suurta *työhuonetta* 100 työhön kykenevälle miehelle. Jumalanpalvelusta pidetään joka pyhäpäivä talon avarassa *rukoussalissa*, jossa ovat pienet urut ja alttaritaulu: »Kristus perkeleen kiusaamana», jonka *Ida Silfverberg* on Ary Schefferin mukaan kopioinnut. Laitos ansaitsee asianharrastajain huomiota. Sinne mennään pitkin läntistä viertotietä, josta Kammion huvilan luona vasemmalle menevä sivutie johtaa taloon.

Rouvasväenyhdistys, perustettu v. 1848, on Helsingin vanhin hyväntekeväisyys-seura ja on sen järkevän ja käytännöllisen tavan vuoksi, jolla se kaupungin köyhistä huolehtii, yleisesti arvossa pidetty. Valitut johtajattaret etsivät kurjuuden asuntoja kukin piirissään. Yhdistyksen tulot, suureksi osaksi yleisöltä saatuja, tekivät v. 1888 46,522 m. ja menot 42,614 m. Yhdistys, jonka hallussa on kiinteimistö „*Lastenkoti*", Lapinlahdenk. 18 B., ylläpiti sanottuna vuonna osaksi siellä, osaksi hyvämaineisissa työmiesperheissä ja maalla 67 holhokkia 13 ikävuoteen saakka; se hankkii työtä köyhille vaivaisille ja on heitä varten laittanut *työhuoneen* (Fabianink. 5, avoinna k:lo 8 e. pp.—6 j. pp.). Yhdistyksen valmiiden töiden *myyntipaikka* on Korkeavuorenk. 36.

Kaupunkilähetyksen muodostaa joukko miehiä ja naisia, jotka vapaaehtoisesti toimivat niiden hyväksi, joiden sekä hengellinen että ruumiillinen hoito on laiminlyöty, toimittaen jumalanpalveluksia lapsille ja muille holhokeillensa, ylläpitäen 32 *sunnuntaikoulua* 600 lapselle, *turvakodin* kodittomille nuorukaisille, *lapsiseimen* y. m. N. k. *lähetysmajassa*, Merimiehenk. 29, pidetään maanantai- ja perjantai-iltoina pappien tai lähetyssaarnaajien johtamia hartaushetkiä, joissa käy runsaasti väkeä.

Yhdistys Helsingin työkotia ja yömajaa varten omistaa tontin n:o 10 Pursimiehenk. ja on aikeessa sinne (noin 210,000

m:lla) rakennuttaa uuden ajanmukaisen talon, jossa olisi tilaa yömajalle, työ- ja vieraskodille sekä ruokapaikalle. Koti sijaitsee nykyään Fredrikink. 30.

Yhdistys *Sokeiden ystävät* auttaa sokeainopistoista päästettyjä oppilaita sekä vanhempia sokeita heidän työssään itsenäistä toimeentuloa varten. Se on koonnut noin 32,000 m. pohjarahastoksi sokeiden tyttöjen työkodille. Muiden ihmisystävällisten laitosten joukosta mainittakoon:

Langenneiden naisten turvakoti (Magdalena-koti) lastenkotineen ja lapsiseimineen (Merik. 14); *Köyhien lasten työkodit* Tarkkampujank. 14 ja Kulmak. 12; edellisessä on keskim. 87 ja jälkimäisessä 56 lasta päivittäin työssä; *Poikainkoti*, Vuorimiehenk. 9, j. n. e. — Erään uuden yhdistyksen nimi on *„Puita köyhille“*, joka nimi ilmoittaa seuran tarkoituksen.

Yleishyödyllisiä yhdistyksiä ovat muun muassa:

Raittiusseurat, joita täällä jo on sangen suuri joukko, useimmat innokkaasti toimien väkijuomien käytännön ehkäisemiseksi ja lakkauttamiseksi. Pienemmät eroavaisuudet mielipiteissä raittiuden ystävien ohjelmaa käsiteltäessä, ovat hajoittaneet jäsenet erinimisiin ryhmiin: Eos, Koitto, Kilpi vanh. ja Kilpi nuor., Tähti, Hemfrid, Ylioppilaiden raittiusyhdistys, Valo (Vuorelassa), Miekka Uudenmaan pataljoonassa, j. n. e. — Kaikki nämät on pannut alkuun ensimmäinen raittiusseuramme «Raittiuden Ystävät». Useimmat näistä yhdistyksistä ovat muodostaneet soittokuntia ja niiden kokouksissa tarjotaan esitelmiä, soittoa, laulua ja tanssia.

Suomen naisyhdistys on toimeenpannut *työtoimiston* (Aleksanterink. 16, k:lo 11—$^1/_2$ 3), joka välittää työtä ja paikkoja kaikilla sivistysasteilla oleville naisille sekä pitää kaupan erityisiä käsityö- ja teollisuustuotteita.

Konkordiayhdistyksellä nais-stipendejä varten on täällä päätoimikunta, joka on valinnut komitean, (jossa lääkäri, neit Rosina Heikel on puheenjohtajana), auttamaan nuoria naisia neuvoilla ja selityksillä opintosuunnitelmia tehdessä. Yhdistyksessä oli v. 1888 maassamme kaikkiaan 1,118 jäsentä.

Työväenyhdistys ottaa erityisesti huomioon työväenkysymyksen tyynen ja käytännöllisen ratkaisun. Yhdistys perustettiin v. 1884 ja työskentelee mitä erilaisimmilla aloilla. Toistaiseksi on se vuokrannut huoneiston *lukusaliansa, kirjastoansa*

ja *työtoimistoansa* varten, mutta on aikeessa rakentaa omaa taloa. Jäsenluku lienee nykyään noin 500. Yhdistys toimittaa *kansantajuisia luentoja*, sillä on oma *laulukunta* ja *orkesteri* sekä oma suomen- ja ruotsinkielinen sanomalehti. Useat ammattiyhdistykset työskentelevät tämän pääyhdistyksen yhteydessä.

Helsingin työväen rakennus-osakeyhtiö on rakennuttanut suuren joukon työväenasuntoja Ruoholahdenkadun ja viertoteiden varsilla, jotka vuosittain tuottavat vuokraa noin 31,000 m. Yhtiö aikoo laventaa toimeliaisuuttansa ja koettaa osakkaille hankkia tilaisuutta lunastamaan vuokraamansa asunnot.

Eläinsuojelusyhdistyksessä, joka perustettiin v. 1878, on 175 jäsentä ja harrastaa se eläinten lempeätä kohtelua, vetää oikeuteen eläinrääkkääjiä sekä ostaa ja kuolettaa voimattomia vetojuhtia. — Pikkulintujen suojelijoiksi ovat ruvenneet n. k. *Kevätyhdistykset*, joihin suurin osa koulujen nuorista oppilaista kuuluu.

Oppineita seuroja, yhdistyksiä, klubeja y. m. Olemme jo edellä olleet tilaisuudessa kertoa muutamista oppineista seuroista, taideyhdistyksistä j. n. e. Tahdomme tässä vielä muistuttaa muutamista merkillisimmistä, jotka edellisessä ovat jääneet mainitsematta.

Oppineita seuroja. Historiallinen seura, jonka jäsenluku on rajoitettu. — *Suomalais-Ugrilainen seura* sekä *Ruotsalaisen kirjallisuuden seura*, johonka asianharrastajat maksavina jäseninä voivat ottaa osaa; seuran varasto on nykyään noin 150,000 m. Näiden kolmen seuran kirjallinen toimi on varsin vilkas samoinkuin myöskin *Lainopillisen yhdistyksen, Kasvatustieteellisen yhdistyksen* ja *Suomen muinaismuistoyhdistyksen*. Seurassa *Ruotsalaisen kansakoulun ystävät* oli v. 1888 kaikkiaan 2,054 jäsentä. Seura toimittaa kansantajuisia kirjoituksia, kalenteria y. m., antaa raha-apuja maan ruotsalaisten seutujen kansakouluille sekä kirjoja niiden kirjastoihin j. n. e. Yhdistyksen rahastossa on nykyään noin 27,000 m. — *Suomen*

maantieteellinen seura perustettiin v. 1888 ja on jo julkaissut ensimmäisen kirjallisen tuotteensa. — *Maantieteellinen yhdistys* ja *Teknillinen yhdistys* toimittavat aikakauskirjoja. Näiden oppineiden seurojen yhteydessä voipi mainita *Kansanvalistusseuran*, joka uutterasti toimii isänmaallisessa tarkoituksessa, *Matkailijayhdistyksen*, joka vuosittain julkaisee »Matkasuunnitelmia Suomessa» y. m., *Pikakirjoittajayhdistyksen* sanomalehtineen j. n. e.

Muista yhdistyksistä muistamme *Laivuriyhdistyksen*, *Kauppayhdistyksen*, *Rautatienvirkamiesten yhdistyksen*, *Kirjanpainajain yhdistyksen*, joka toimittaa suomen- ja ruotsinkielistä sanomalehteä, sekä on keskuudessaan perustanut laulu- ja soittokunnan, ynnä monta muuta.

Klubeja ja seuroja. Koska jo ennen olemme kertoneet *Taiteilijaseurasta*, on meillä vielä mainitsematta seuraavat huvia ja virkistystä tarkoittavat yksityiset seurat:

Suomalainen seura, suurehko naisista ja herroista kokoonpantu yhdistys, harrastaa suomenkielen käytäntöön saattamista seuraelämässä. Seura toimittaa lukukausien aikana kuukauskokouksia, joissa pidetään esitelmiä, lauletaan, soitetaan ja tanssitaan, tavallisesti ylioppilastalon juhlasalissa. *Ruotsalaisella klubilla*, jonka sangen tilava huoneisto on Aleksanterink. 12 yläkerrassa, on biljaardi sekä lukuhuone, jossa on joukko koti- ja ulkomaisia sanomalehtiä. Tämän klubin, samoinkuin *suomalaisen klubin*, jonka pieni huoneisto on Länsi-Henrikink. 12, muodostavat henkiheimolaiset kielikysymyksen alalla.

Kauppiasseura on yhdistys, johon kuuluu paraastaan nuoria miehiä asioitsijamaailmasta ja muilta käytännöllisiltä aloilta, ja on sen hallussa 10 kaunista ja komeaa huonetta Wreden talossa (Espl. 35, sisäänk. porttikäytävästä, 3 kerros). Seurassa, joka on ollut olemassa yli 30 vuotta, on nykyään noin 400 jäsentä. Vuosimaksu on 25 markkaa. Seuralla on pienempi kirjasto, jossa nyt (1889) suomen-, ruotsin-, saksan-,

ranskan-, englannin- ja volapykinkielisiä sanomalehtiä on käytettävänä. Huoneistossa on kaksi biljaardia sekä juhlasali, jota Merkurion ja Neptunon kuvapatsaat koristavat. Sitäpaitsi on täällä Runebergin kuvapatsas istuvassa asennossa *Sjöstrand'-illa*, sekä erään klubin jäsenen (J. Svenssonin) mustalla liidulla tekemä suurehko piirustus: tuomioistuinkohtaus »Venetsian kauppiaasta». Seura, joka keskuudessaan on muodostanut orkesteriyhdistyksen, toimeenpanee joukon klubi-iltamia. — *Pörssituntia* pitää täällä arkipäivinä k:lo 12—1 kaupungin valantehnyt välikauppias. — Täällä pidetään myöskin Helsingin *Kauppiaskokouksia*.

Kaartin pataljoonan upseeriklubi, kaartin kasarmin ensimmäisessä kerrassa oikealle, omistaa useita pienempiä taideteoksia, jotka ovat erityisestä merkityksestä pataljoonalle. *Uudenmaan pataljoonan upseeristolla* on klubihuoneisto Elisabetinkadun varrella olevan kasarmin toisessa kerrassa.

Kaikissa näissä klubeissa on ravintola ja sallivat ne jäsentensä tuoda mukanaan vieraita.

Venäläisen upseeriklubin suuri huoneisto on Länsi-Henrikink. varrella olevan venäläisen kasarmin 2 kerrassa; sisäänkäytävä on samalta kadulta.

Ruotsalais-norjalainen seura pitää kokouksiansa Seurahuoneessa n:o 35.

Sporttiklubeja. Uudenmaan pursiklubi perustettiin. v. 1861 ja on sen hallussa Etelä-satamassa oleva puuton Blekholman saari, johon klubi on rakennuttanut paviljongin ravintolineen, johonka ainoastaan klubin jäsenet ja niiden vieraat pääsevät. Klubilla on pieni mutta oivallinen kirjasto, ja toimittaa se vuosittain kalenterin. Sen pienessä juhlasalissa on kaksi *Kleinehn* tekemää merimaalausta: „amerikalainen kutteri *Puritan* kulkien palkintotuomarien ohitse kilpaillessaan englantilaisen *Genestan* kanssa sekä kuvaus klubin aluksista, niiden ollessa ankkurissa *Skallerhamnissa*, tällä puolen Pellingeä. Heidän Majesteetiensä, klubin korkean suojelijan Perintöruhtinaan sekä klu-

bin kunniajäsenen Suuriruhtinas Aleksei Aleksandrowitsin muotokuvat koristavat huoneistoa, jonka seinillä sitäpaitsi on venheiden malleja, merikortteja y. m. Klubin *challengepokaaleja* säilytetään myös täällä. — Klubilla on täällä tilava *venhesatama*, jossa sen alukset tavallisesti ovat ankkurissa. — Merkillisintä saarella on kumminkin siellä oleva suurenmoinen *kutteri- ja venheveistämö*, joka taitavasti johdettuna on valmistanut kelpo aluksia (»Juditin» y. m.). Talvella ovat klubin alukset veistämön venhevajassa. — Klubi toimeenpanee joka vuosi *kilpapurjehduksia* palkinnoilla tai ilman niitä, kilpailuja challengepokaalista, *eskaaderipurjehduksia* sekä kilpapurjehduksia *talonpoikaisvenheille*.

Sporttiklubi perustettiin v. 1885 ja toimeenpanee se vuosittain *hiihtokilpailuja*, suuria *kilpasoutuja* ja *kilpapurjehduksia* sekä yli koko maan ulottuvia *ampumakilpailuja*, joiden tuloksia klubin palkintotuomarit vertailevat täällä tapahtuvassa palkintojen jaossa, johonka tarkoitukseen valtio on vuosittain antanut 1,000 m.

Luistinklubiin kuuluu vuosittain sangen paljon jäseniä, ja ylläpitää se, niin pian ja niin kauvan kuin jäänsuhteet sen sallivat, erinomaisessa kunnossa olevaa luistinrataa, suurinta, mikä Euroopassa löytyy. Vuosittain toimeenpanee klubi loistavia kilpailuja *kauno-* ja *pikaluistelussa*. Usein toimeenpannaan myöskin n. k. yhteisluisteluja radalla, jota valaistaan sähkövalolla ja jota ympäröivät korkeat kuuset; ravintola löytyy siellä myöskin. Pääsymaksu klubiin kuulumattomilta henkilöiltä vaihtelee (tav. 50 p. kerralta).

Metsästäjäyhdistyksen ampumarata on Josafatinlaaksossa, lähellä itäistä viertotietä Töölön tien varrella. — Suomalaisen sotaväen ampumarata on Fredriksbergin huvilan luona lähellä rautatietä Töölön puiston takana, ja venäläisen lähellä uutta hautausmaata.

Uudenmaan läänin hevoisystäväin-yhdistys toimeenpanee varsojen, oriiden ja tammojen näyttelyjä, kustantaa kengittäjä koulun, eläinvälskärikoulun j. n. e.

Suomen raviklubi pitää kilpa-ajoja Oulunkylän pysäkin läheisyyteen laitetulla radallaan. (V. 1889 pidetään sellainen kilpailu Syysk. 9 p:nä).

Helsingin ratsastuslaitoksella on Siltasaarella sangen hyvä huoneisto, jossa tavallisesti sirkusnäytäntöjä annetaan. Satuloittu hevonen maksaa 3 m. tunnilta. Tilatessa annetaan hinnanalennusta.

Uimakoulu on Katajanokan pohjoisrannalla, ja oppijakso lopetetaan julkisilla näytännöillä ja »uimamaisterien» seppelöimisellä. — Helsingin voimisteluklubi toimeenpanee myöskin julkisia näytäntöjä.

»Sporten»-niminen urheilua, metsästystä ja kalanhoitoa edustava lehti ilmestyy täällä kuukausittain.

Kasarmeja y. m. Kaupungin kasarmeista on vanhin n. k. *kaartinkasarmi*, joka on henkivartioväen suomalaisen Tarkka-ampujapataljoonan hallussa; se rakennettiin nimittäin noin 1822, Engelin piirustuksen mukaan. Tämä suuri, linnamainen rakennus näyttää varsin muhkealta, täyttäessään koko eteläisen sivun kasarmitoria, joka puu-istutuksineen ja siisteine, kaksinkertaisine puutaloineen on varsin vähän saanut osakseen niistä muutoksista, jotka Helsingissä viime aikoina ovat tapahtuneet. Puheena olevan kasarmin kirkosta ja upseeriklubista on jo aikaisemmin mainittu. Torin varrella olevassa päärakennuksessa on vielä komentajan suuri huoneisto sekä asuntoja osalle päällystöä. Sivurakennukset Fabianin- ja Kasarmikatujen varsilla sisältävät suuria asuinhuoneita miehistölle sekä käytäviä aseharjoituksia varten. Nämät kylkirakennukset yhdistää eteläpuolella keskirakennus, sisältävä suuren ruokasalin sotilaille, artellin, j. n. e. — Kapea sola eroittaa takapihasta *Dahlströmin* piirustuksen mukaan rakennetun kaartinmaneesin, jossa talvisaikoina harjoituksia pidetään. — Yleisemmästä merkityksestä jokaiselle suomalaiselle on tuo n. k. *kaartin muistopatsas*, joka *Sjöströmin* piirustuksen mukaan on kasarmin takapihaan pystytetty. Patsas, joka paljastettiin neljäntenä vuosipäivänä Gorny Dubniakin tappelusta, on noin 12 meetriä korkea obeliski vaaleata graniitia, johonka on hakattu mustiksi

tahotut muistotaulut. Pronssiset palmuoksat ja seppeleet koristavat sitäpaitsi tuota arvokasta, kaunista patsasta, joka muistuttaa Suomen kaartin osanottoa 1877 ja 1878 vuoden sotaan Balkanin niemellä. Siinä on seuraavat kirjoitukset: „*Muistoksi kaatuneille ja kuolleille tovereille 1877—1878 H. V. 3:sta suomalaisesta tarkka-ampujapataljoonasta. — Till minne åt stupade och döde kamrater 1877—1878 af L. G. 3:dje finska skarpskyttebataljon.*“ — Sen lisäksi nähdään siinä niiden merkillisimpäin taistelutannerten ja seutujen nimet, joihin myöskin pataljoonan nimi on kiinnitetty, nimittäin; „*Gorni Dubniak, Pravetz, Balkan, Dolnije Kamartzi, Wraschdebna, Philippopel, Constantinopel.*“ Lopuksi on kahdessa muistotaulussa niiden nimet, joidenka muistoksi patsas on pystytetty, kahden nuoren upseerin ja 25 sotamiehen.

Uudenmaan pataljoonan kasarmit, miehistön kasarmi Elisabetintorin ja Mauritsinkadun varsilla, *upseerien* kasarmi Mariankadun varrella, Elisabetinkadun ja Maneesikadun välillä rakennettiin *Lagerspetsin* piirustusten mukaan ja maksoivat lähes kaksi miljoonaa neljäsataatuhatta markkaa, siihen luettuna pataljoonan osuus kaartinpataljoonan kanssa yhteisen sotilassairashuoneen rakentamisessa. Sotilaskasarmilla on kaunis asema merenlahtien ympäröimällä niemellä, avara piha ja korkeat, valoisat mutta kylmät huoneet. Sisustusta pidetään täydelleen asianmukaisena.

Tuon n. k. *Katajanokan kasarmin* rakennutti Suomen valtio v. 1825 paikoilla, Engelin piirustuksen mukaan, venäläistä sotaväkeä varten. Sittemmin, 1830 luvun alusta käytti sitä Suomen meriväki, jonka nimeä se sitte kauan kantoi. Tuon suuren ja varsin soman rakennuksen asema Katajanokan pohjoisrannalla on kaunis. Kasarmia on meriväen hajoituksen jälkeen käytetty erilaisiin tarkoituksiin; nyt se on Wenäjän valtion hallussa.

Venäläinen kasarmi Länsi-Henrikinkadun varrella on suurehko rakennusryhmä, ympäröiden suurta linnanpihaa. Tämän takana länteenpäin sijaitsee suurempi harjoituskenttä, jossa kevätkesällä ahkeraan harjoituksia pidetään niin pian kuin maa

on ehtinyt kuivua. Muut *pienemmät kasarmit* jääköot tässä mainitsematta.

Kommendanttihallituksen huoneus on Pohjois-Makasininkadun talossa n:ro 5; *Suomen sotakommissariaatilla* on nykyään huoneistonsa Pohjois-Esplanaadink. 27; *Suomen Ylisotaoikeuden* virkahuoneisto on Yrjönk. 24; *Suomen sotaväen päällikköhallituksen* Kasarminkatu 34. Tietoja muista sekä suomalaisista että venäläisistä sotilasvirastoista, joista useimmat ovat sijoitetut vuokrattuihin huoneuksiin, saadaan varmimmin telefooniluettelosta, otsakirjoituksella »Virastot».

Vankilat. *Rangaistusvankila* lähellä Helsinkiä, Sörnäsissä, kohoaa linnamaisena ja muurien ympäröimänä. Se valmistui 1882. Pohjapiirroksen on valmistanut yleisten rakennusten ylihallitus vankienhoitohallituksen ehdotuksen mukaan Aiottuna miespuolisille, korkeintaan 4:ksi vuodeksi kuritushuonevankeuteen tuomituille vangeille, sisältää se 102 päivä- ja 252 yökoppia sekä yhteisiä makuuhuoneita 50 henkeä varten. Vankilassa pidetään koulua ripilläkäymättömille sekä jumalanpalvelusta joka pyhäpäivä vankilan kirkossa, jolloin vangit suorittavat varsin sievää koraalilaulua. Tuota suurta kallista rakennusta pitävät ammattimiehet mallikelpoisesti sisustettuna. — Lupa saada käydä laitosta katsomassa tulee saada paikalla asuvalta vankilan-tirehtööriltä.

Lääninvankila Katajanokalla on aiottu tutkintovangeille kumpaakin sukupuolta sekä vesileipärangaistuksen ynnä yksinkertaisen vankeuden toimeenpanemista varten. Rakennuksessa on kolme koppivankilasiipeä, kaksi miehiä ja yksi naisia varten, yhteensä 164 päivä- ja yökopilla. Muuten on vankilassa tilaa yhteisissä makuuhuoneissa 40 vangille. Eräässä kylkirakennuksessa on kirkko, kanslia, tuomiosali, sairaskammioita y. m. sijoitettuina. Rakennusta, johon kaupungin vankilakin on sijoitettu, ympäröi kivinen muuri. Kustannukset nousevat ehdotuksen mukaan 695,113 markkaan. Vähempi osa työstä on vielä (keväällä 1889) suorittamatta. Piirustukset valmistetut samassa paikassa kuin rangaistusvankilankin.

Rangaistusvankilan vankien teosten — varsinkin huonekalujen — *myymälä* on nykyjään Mikaelinkadun talossa 2 (Passaashissa).

Vankeinhoitohallituksen huoneisto on vuokrattuna Nikolainkadun talossa n:ro 13.

Vankeusyhdistys, ihmisystävällinen seura, ylläpitää *majaa* vapautetuille vangeille (nyt Fredrikink. 30); naispuoliset sijoitetaan maaseudulle.

Helsingin sairashuoneet ovat nykyään varsin hyvässä kunnossa, uudestaan rakettuja tai korjattuja kun useat niistä ovat. Näistä mainittakoon ensin:

Yleinen sairashuone, johon kuuluu ryhmä laitoksia sekä sairasten, etupäässä Uudenmaan läänistä kotoisin olevien, hoitoa varten että lääketieteen ylioppilasten käytännöllistä opetusta varten. Sitä hoitaa hallintokunta, jossa lääkintölaitoksen ylitirehtööri on puheenjohtajana ja jäseninä johtajat kuudessa osastossa: *sisätautien-osastossa, patoloogillis-anatoomisessa, silmätautien-osastossa, kirurgillisessa, kuppatautien-osastossa* sekä *nais-* ja *lastentautien* sekä *lapsensynnytys-osastossa*, joitten kuusi johtajaa kaikki ovat yliopiston opettajia. Yleinen sairashuone on siten läheisessä yhteydessä yliopistoon, joka sitäpaitsi on sille osaksi luovuttanut vanhempia rakennuksia osaksi rahaavuilla auttanut uusia rakentamaan. Laitoksen eri osissa kaupunkia olevat huoneistot ovat seuraavat:

N. k. *vanha klinikka*, Unionink. 37, vastapäätä Kaisaniemen puistoon vievää käytävää, rakennettu 1832 yliopistoa varten, mutta luovutettu 1841. Täällä tutkitaan lasten- ja naistauteja k:lo 11—1 kuin myöskin kuppa- ja ihotauteja k:lo 11—12. Rakennuksessa on keväällä 1889 tehty laajoja korjauksia.

Uusi klinikka eli sairashuoneen osasto sisätauteja varten, Unionink. 35, rakettiin 1843 kliinilliseksi laitokseksi yliopistolle. Täällä tutkitaan sisällisiä tauteja k:lo 10—12 sekä silmätauteja k:lo 12—2. — Sisätautien osaston luentosalissa, toisessa kerrassa, kokoontuu *Suomen lääkäriseura* joka toinen

lauantai-ilta. Tähän vuonna 1835 perustettuun seuraan kuuluu noin 250 varsinaista jäsentä; se omaa varsin laajan samassa paikassa säilytetyn kirjaston, avoinna jäsenille tiistaisin, keskiviikkoisin ja lauantaisin k:lo 2—3 ja julkaisee erästä aikakauskirjaa. Sillä on vähäpätöinen kantarahasto oman talon rakentamista varten.

Lastensynnytyslaitos (kalliokunnaalla Vuorimiehenkadun eteläpuolella) on vuosina 1875—1878 lähes puolen miljoonan markan kustannuksella rakennetun ja lyhyillä korridooreilla toisistaan eroitetun paviljonkiryhmän nimi. Laitoksessa on, paitsi luentosalia, kanslia- ja asuinhuoneita, synnytyshuoneisto, kaksi lapsivuode-salia 16 à 20 vuoteella, kuusi erityistä huonetta lapsensynnyttäjiä varten, 7 huonetta erityisessä rakennuksessa lapsivuodekuumeesen sairastuneita varten, kylpyhuoneita y. m. Tämä kaikin puolin oivallinen laitos on rakennettu valtioneuvos Pippingsköldin huolellisesti valmistaman erityisseikkoja käsittelevän suunnitelman mukaan.

Kirurgillinen sairashuone Ulrikaporin vuorella, sisäänkäytävällä Kasarminkadulta. Sen aikaansaamiseksi työskentelivät nnolla valtioneuvos J. A. Estlander-vainaja ja hänen seuraajansa prof. Saltzman. Alkuperäinen piirustus, sittemmin vähän muutettuna, valmistettiin ulkomaalla. Tämän, nykyajan kaikkia vaatimuksia vastaavan, rakennuksen kustannukset nousivat lähes puoleentoista miljoonaan markkaan. Komeat jaluskivet ainoastaan maksoivat enemmän kuin 80,000 markkaa.

Päärakennuksessa, joka on pitkin Kasarmikadun laitaa, sijaitsevat 1:ssä kerrassa odotus- ja vastaanottosalit, kokoushuone lääketieteenoppilaita varten, työhuone mikroskoopisia tutkintoja varten, asuinhuoneita y. m. sekä kylkirakennuksissa huoneita kovemmin sairastaville. 2:ssa kerrassa sijaitsee kaunis operatsioonisali lasikattoineen sekä instrumenttikokoelman säilytyshuone, käsikirjasto sekä asuinhuoneuksia. — Täälläkin on kylkirakennuksissa sairashuoneita. Korridoorien kautta on lisäksi *kaksi suurempaa kylkirakennusta* — paviljonkijärjestelmän mu-

kaan toisistaan eroitettuina — tämän rakennuksen yhteydessä; molemmissa on 4 suurta salia 12 sairaalle sekä useita pienempiä huoneita. — Eräs puurakennus löytyy tarttuvia tauteja sairastavia varten. Yhteensä on täällä 156 sairasvuodetta. — Lämmitys- ja ilmanvaihtolaitokset ovat mitä parasta laatua. Sähkövaloa käytetään. — Tarkoitukseensa alettiin tätä ammattimiehelle erittäin hauskaa laitosta käyttämään 1888. — Täällä tutkitaan ulkonaisia tauteja k:lo 10—12 sekä korva- ja kurkkutauteja keskiviikkoisin ja lauant. k:lo 12—1.

Lapviikin hoito- ja parannuslaitoksessa mielenvikaisia varten, rakennettu valtionvaroilla 1841 Lapinlahden niemekkeelle, on sijaa 120 sekä mies- että naispuoliselle mielenvikaiselle, varsinkin niitä varten, joitten tilassa parannusta voi odottaa. Erittäin kauniilla paikalla meren rannalla lähellä kulkuväylää ympäröi tätä sairashuonetta, joka ei enää täysin ajan vaatimuksia täytä, ihana puisto, jossa onnettomat mielisairaat saavat luonnon ihanuutta ihailla ja ottaa osaa helpompiin puutarhatöihin. Laitosta, yhtä vähän kuin puistoakaan, ei saa ilman johtajan erityistä lupaa käydä katsomassa.

Paitsi jo mainituita sairashoitolaitoksia on täällä seuraavia, osaksi yleisiä, osaksi yksityisiä sairashuoneita, nimittäin:

Kunnallissairashuone, joka pohjoisessa päättää Lastenkodonkadun. Tämä on kunnan ainoa yleinen sairashuone, (Köyhäintalon sairashuoneesta katso etempänä) ja kuuluu siihen yksinkertainen puurakennus, *Deckerin* piirustuksen mukaan rakennettu 1885. Pihalla löytyy sitäpaitsi kaksinkertanen rakennus, joka sisältää asuin- ja taloudenhoitohuoneita. Itse sairashuone tarjoo eri osastoissaan miehille ja naisille, paraastaan maksamattomille potilaille Helsingin kaupungista, 38 tilaa. Ilmanvaihto tässä verrattain ahtaassa huoneistossa on oivallinen. Sairaat voivat ilmoittautua k:lo 8—10 t:ri *Qvistille*, Etelä-Esplanaadik. 16.

Sotilassairashuone, yhteinen Helsinkiin sijoitetulle suomalaiselle sotaväelle, mutta auki myöskin täällä olevan muun sota-

väen kovemmin sairastuneille sotilaille, rakennettiin 1884 valtioneuvos Winterin ja intendentti Mansnerin suunnitelman sekä *Lagerspetsin* piirustuksen mukaan. Se sijaitsee Wladimirinkadulta aina Hietalahden torille saakka ulottuvalla n. k. kaartinsairashuonetontilla. Huoneus, joka on mallikelpoisessa kunnossa oivilla lämmitys- ja ilmanvaihtojohdoilla (San Galli'lta Pietarissa), suurilla, vilpoisilla korridooreilla, korkeilla sairashuoneilla, joissa on 60 sairasvuodetta, operatsioonihuoneella y. m. Kustannukset kaikkiaan ovat nousseet 287,910 markkaan. Laitoksen hallussa on sitäpaitsi useita tontilla olevia vanhempia huoneuksia, joita käytetään lääkärin, välskärien ja oppilasten, ruo'anpitäjän j. n. e. asuinhuoneiksi. Sairashuoneella on pysyväinen välskärinkoulu. Kirurgillinen polyklinikka on kaupungin varattomille avoinna k:lo 11—2.

Venäläisen sotilashospitaalin, rakennettu toista tarkoitusta varten 1823, Unioninkadun varrella, käytävällä vastapäätä Kolminaisuuden kirkkoa, muodostaa ryhmä kivirakennuksia ja on sen hallussa sitäpaitsi puutarha. Tähän laitokseen kuuluu koko se suuri kortteli, joka on Kirkkokadun ja Kaisaniemen puiston välillä.

Diakonissalaitoksella, rouva Aurora Karamsinin perustama laupeuden-laitos, on sitten vuoden 1875 oma talonsa Katajakokalla, ja saavat täällä huolellista hoitoa sellaiset sairaat, joita ni voida kotona hoitaa. Täällä valmistetaan sen ohessa diakonissoja toimeensa. Lahjoituksien kautta on laitos tullut tiaisuuteen tarjoomaan 5 vapaa-paikkaa varattomille sairaille. 40 kin sairasta on täällä voitu vastaanottaa. Johtajattaren varsinainen vastaanotto-aika on k:lo 11—1.

Kotia paranemattomia sairaita varten ylläpitävät laitoksen suosijat ja ystävät sekä on sillä nyt noin 160,000 markan suuruinen rahasto. Sen huoneisto on omassa talossa, Wladimirink. 54. Vuonna 1888 hoidettiin täällä 20 naissairasta, jotka varojen ja tilaisuuden mukaan suorittivat maksunsa ruo'asta ja hoidosta. Yhdellä oli maksuton hoito ja ylöspito.

Sinebrychoffin työväen sairashuoneen (Kirvesmiehenk. 2) on perustanut yhtiö P. Sinebrychoff 1885 sekä ylläpitää sitä. Se omistaa nykyään, sitten 1888, yksistään tätä tarkoitusta varten laitetun huoneiston, jossa on tilaa 14 à 20 vuoteelle. Täällä saavat kaikki yhtiön palveluksessa olevat työmiehet ja heidän perheensä maksutonta sairaanhoitoa. Sairashuoneen kanssa yhteydessä olevassa polyklinikassa annetaan maksuttomasti k:lo

11—1 lääkärin neuvoa kaikille sairaille. Laitos on avoinna käviöille k:lo 4—6.

Tohtorin rouva Lybeckin yksityinen sairaskoti naisia varten on sijoitettu Leppäsuon perhe-huvilaan Lapinlahden kaduo päässä. Kodissa on 25 toisistaan eristettyä huonetta ja tarjon se vastaiseksi ainakin kaksi vapaapaikkaa. Varsinainen vastaanottoaika on k:lo 11—1 ja 4—5.

Rokotus-aineen varastopaikassa, Etelä-Esplanaadik. 16 toimitetaan maksutonta rokotusta k:lo 10—11. Täällä tahi Herra Lindholmin luona Eerikink. 29 tehdään ilmoitus halutusta taudin saastuttamain vaatekappalten *puhdistamisesta*. Tarkoitusta varten tarvittavan apparaatin, rakennuksella kunnan sairashuoneen tontilla, omistaa kaupunki. Joka kerralta kun apparaatia käytetään suoritetaan 14 m., esineitten kuljetus laitokseen siihen luettuna. Varattomille maksutonta.

Helsingissä on *Terveydenhoito-yhdistys* sekä *kirurgillinen yhdistys*.

Lopuksi mainittakoon että kaupungin valtuusmiehet keväällä 1889 määräsivät varoja *polyklinikan* perustamista ja ylläpitoa varten varattomille helsinkiläisille.

Yhteydessä yllä-olevan kanssa mainitsemme *Mathilda* ja *Georg Aspin medico-mekaanillisen laitoksen*, joka sijaitsee omassa talossa Kirkkotorin varrella n:ro 3 (Vanhaa kirkkoa vastapäätä). Laitos työskentelee nykyisten johtajainsa hallussa vuodesta 1873, ja käsittää sen ohjelma yleisen liikkumisparannuksen ruotsalaisen järjestelmän mukaan, käytäntöön sovitettuna t:ri *Zanderin* Tukholmassa mekaanillisten apparaatien ja käsi-voimistelun, ortopedian y. m. avulla oman euroopalaiseen malliin muodostetun tavan mukaan. Sen ohessa käytetään kivennäisvesiä, hieromista, sähköä, hengistysvoimistelua ja lääkkeitä. *Kouluvoimistelu-opettajattarien valmistuslaitos A. Spièsin* järjestelmän mukaan on ollut toimessa sitten v. 1869 ja on laitoksen kanssa yhteydessä.

Hautausmaat: *Luteerilaisen hautausmaan* muodostaa kaksi osaa, joista vanhempi vihittiin tarkoitukseensa v. 1829, nuorempi v. 1864; molemmat sijaitsevat Lapinlahden kaakkoisilla rantamilla. Vanhemmalla on sangen tilava hautauskappeli, johonka tie johtaa suoraan portilta. Tämän, viime aikoina yhä paremmin hoidetun, kauniin hautausmaan hautaalueet kaipaavat vielä tarpeellista järjestelyä, jonka vuoksi

vaeltajan on täällä pystytettyjen, lukuisien, osaksi kallisarvoisten hautapatsasten joukossa vaikea ilman opastusta löytää niitä monia muistettavia hautoja, jotka muistollemme ovat kalliita. Luettelemme kumminkin muutamia hautapatsaita, kun lähtien portista vasemmalle otamme lähtöpaikaksi tuon helposti löydetyn Lindroosin hautakappelin.

Läheisyydessä lepää Suomen metsähoidon perustaja *C. W. Gyldén* († 1872) sekä tuo erinomaisen kauneutensa vuoksi »Suomen herttuattareksi» kutsuttu *Pauline Brunou*, synt. *Dammert* († 1871). Käyden pitkin hautausmaan eteläistä aitausta vievää tietä huomaamme vasemmalla maamarsalkka vapaah. *Nordenstamin* († 1882) ja oik. tuon 1830-luvulla euroopalaisen maineen saavuttaneen ooperalaulajattaren *Johanna von Schoultz'in*, naineena Brand († 1863), hautapatsaat. Etempänä lepäävät vasemmalla Kaivopuiston ja Töölön puiston perustaja, kauppaneuvos *H. Borgström* († 1883), säveltäjä ja kirjailija *K. Collan* († 1871) ja tuo Runebergin lauluissa mainittu 1808 vuoden soturi *Gregori Tigerstedt* († 1863) sekä oikealla Araapian auhtojen uljas retkeilijä *Wallin* († 1852) ja urhoolliset soturit *Ridderstorm* Schumlasta († 1838) ja yksi Vänrikki Stoolin sankareista *von Konow* († 1853). Saman tien varrella ovat nuot aistikkaat, kuusien ympäröimät haudat, jotka povessaan kätkevät Helsingin nerokkaan rakentajan *Engelin* († 1840) ja hänen omaistensa tomun. Läheisyydessä on kenraalikuvernöörin kreivi *Steinheilin* († 1831) komea hautapatsas. Etempänä tulemme isänmaanystävän ja valtiomiehen *Snellmanin* († 1881), luonnontutkijain *Hällströmin* († 1844) ja *Nervanderin* († 1848) sekä tuon innokkaan suomalaisten kielien tutkijan *Castrénin* muistopatsaille, joita monet muut Suomelle kalliit haudat ympäröivät. Näiden pohjoispuolella kulkevan valtatien varrella huomaamme taidemaalari *M. von Wrightin* († 1868) ja historioitsija *G. Reinin* († 1867) hautapatsaat. Vielä enemmän pohjoisessa kohoavat komeat patsaat polyteknikon johtajan *Saelanin* († 1874), Suomen etevimmän arkkitehdin *Sjöströmin* († 1886) ja kenraali-adjutantti, vapaah. *Ramsayn* († 1877) y. m. haudoilla. Tämän hautausmaan vanhemman ja uudemman osan välillä olevalla rajalla lepää kallioon hakatussa haudassaan tuo kaunopuhelijas runoilija *Cygnaeus* († 1881). — Uudemmalla hautausmaalla emme vielä voi löytää mitään merkillisempiä hautoja.

Tämän vanhemman luteerilaisen hautausmaan eteläpuolella on *kreikkalais-venäläinen* hautausmaa, jossa myöskin on useita kalliita, hienoksi tahotusta suomalaisesta graniitista hakattuja patsaita. Sen länsipuolella on *Suomen sotaväen* vaatimaton, tuuheiden puiden varjostama hautausmaa, jossa muutamat yksinkertaiset patsaat ovat muistona sotilaista, jotka ovat ottaneet osaa v. 1877—1878 turkkilaiseen sotaretkeen. — Tämän takana on *Mooseksen uskolaisten* hautausmaa.

Parhaimmat hautapatsaat ovat valmistetut *Stigellin* mekaanisessa kivenhakkuu- ja hiomalaitoksessa Lapinlahdenk. 11, *Ahlstrandin* kivenhakkuu- ja hiomalaitoksessa (Ruoholahdenk. 7) sekä kivenhakkaaja *Bergmanin* luona (Lapinlahdenk. 19).

Kävelypaikkoja, puistoja ja taivasalla olevia huvipaikkoja. Helsingillä on sen verrattain pieneen alaan katsoen sangen paljon puistoja ja kävelypaikkoja. Aivan kaupungin keskustan läpi (kauppatorilta suomalaiselle teaaterille), kulkee rivi istutuksia, nuot suositut *Esplanaadit*, luvultaan kuusi. Itäisin näistä, „*Kappeli-esplanaadi*“, on vanhin ja tuuhein. Täällä on kahvila ravintoloineen, jota leikillisesti kutsutaan „*Kappeliksi*“. Rakennus, jonka piirustuksen *Dahlström* on tehnyt, on pieni vaan kaunis. Ravintolahuoneita kaunistavat useat pienet seinämaalaukset, jotka useat meidän parhaimmista taiteilijoistamme ovat maalanneet (von Becker, Munsterhjelm, Lindholm, Kleineh, Berndtson, Edelfelt y. m.). Kappelin ulkopuolella on yksinkertainen suihkukaivo sekä musiikilava, jossa kesäisin saapi kuulla hyvää sotilassoitantoa joka ilta sekä edellä puolenpäivän pari kolme kertaa viikossa. Ei mitään maksua vaadita. — Toinen, *Runebergin esplanaadi*, on suurehko, äskettäin uudelleen järjestetty istutus, jonka kauniita ruohokenttiä ja pensaskasveja etelässä ja pohjoisessa puistokäytävät rajoittavat. Sen keskellä seisoo rehevien kukkakasvien ympäröimänä runoilija **Runebergin*, hänen poikansa veistämä, pronssinen *kuvapatsas*, osoitteena koko kansan kiitollisuudesta tuota kuolematonta, isänmaallista runoilijaa kohtaan. Alustan jalkakivellä on Suomi kuvattu nuoren, vakavan naisen muodossa,

joka miettivänä nojaa käsivarttaan tauluun, johonka kaksi ensimmäistä ja viimeinen värssy runoilijan tekemästä »Maamme»-laulusta, jota meillä kaikissa suuremmissa juhlissa lauletaan, ovat alkukielellä piirretyt. Jalkakiven kirjoitukset ovat seuraavat: *„Suomen kansa maamme laulajalle.“* — *„Af Finlands folk.“* »1885». — Kolmannella, *Teaateriesplanaadilla* on pohjana uuden teaaterin komea fasaadi, jonka jälkeen alkavat oikealle n. k. *Henrikin esplanaadit* jo tuuheine, nuorten lehmusten varjostamine käytävineen.

Vahterain varjostama Boulevardinkatu sivuuttaa tuon jo ennen (sivu 19) mainitun hyvin hoidetun *puisto-istutuksen Vanhan kirkon luona* sekä päättyy Hietalahdentoriin, jonka luona tuo syrjäinen, kasvihuoneella varustettu, hyväntahtoisesti yleisön käytettäväksi annettu *Sinebrychoffin puutarha* suopi vaeltajalle miellyttävää siimestä ja häiritsemätöntä lepoa. — Kolmikulmaisella torilla, Kirkkotorilla, Ritarihuoneen edustalla sekä Elisabetintorilla j. n. e. on myöskin pienempiä istutuksia.

Sen vuorisen niemekkeen eteläisimmässä päässä, jolla kaupunki sijaitsee, aivan meren rannalla on **Kaivopuisto* Ulriikaporin kylpy- ja kaivohuone-osakeyhtiön perustama, jonka etupäässä oli kauppaneuvos *H. Borgström* († 1883). Hänen oli ajatus laittaa tänne muhkea kylpylaitos ja muuttaa tuo hyvällä paikalla oleva, mutta sangen karu ja hedelmätön maa tuuheaksi puistoksi, ja hänen oli myöskin se into, jolla työ pantiin alkuun 1830-luvulla. Paitsi kylpy- ja uimahuoneita rakennettiin *kaivohuone* keinotekoisten kivennäisvesien tarjoamista varten. Noita kylmiä, ei kovin suolaisia merikylpyjä Ulrikaporin uimahuoneiden luona, kuten niitä kutsutaan, käytetään paljo, vaikka paikka on hyvinkin etäällä kaupungin keskustasta. Kaivolaitos, joka varsinkin 1840- ja alkupuolella 1850-lukua oli hyvin muodissa, ja jota erittäinkin Pietarin hieno maailma käytti, ei enää terveyslaitoksena palvele yleisöä. — Kaivohuoneessa, jossa on jokseenkin suuri, valoisa ja miellyttävä salonki ja hyvä ravintola, käypi kuitenkin kesät talvet paljon väkeä nii-

den kävelykonserttien, varieté-näytäntöjen y. m. vuoksi, joita täällä suurin osa vuodesta pidetään. Kaivopuistossa on myöskin katettu keilarata, jota ahkerasti käytetään ympäri vuotta. — Kaivopuiston suurimpana viehätyksenä on kuitenkin raitis ilma, jota täällä saapi hengittää, sekä suurenmoinen näköala Suomen lahdelle useista paikoista puistossa, erittäinkin noilta Krimin sodan aikana rakennetuilta, mutta sittemmin hylkiöiksi joutuneilta *pattereilta*, jotka sijaitsevat puiston lounais-osassa olevilla, merenrantaan jyrkästi viettävillä kallioilla. — Osia tuon nykyään kaupungille kuuluvan Kaivopuiston itäisistä ja läntisistä alueista on luovutettu yksityisille henkilöille, jotka tuon ympäri puistoa käyvän, osittain hyvin kauniin ajotien varsille ovat rakentaneet huviloita, joista kuitenkin aniharva tyydyttää edes kohtuullisiakaan rakennustaiteellisen kauneuden vaatimuksia. — Kaivopuistossa käydessä ei tule unohtaa *Cygnaeuksen galleriaa* (ks. sivu 47), joka on puiston itäpuolella läheellä vanhaa tuulimyllyä.

Kaisaniemeen, tuohon kaupunkilaisten suosimaan puistoon pääsee sekä Unioninkadulta että Mikon-, Vuori- ja Puutarhakaduilta. Sitäpaitsi lähtee Kauppatorilta tänne säännöllisesti pieniä höyrypursia; miellyttävä matka pitkin kaupungin itäisten ja pohjoisten puolien reunoja. — Puisto, jota viime aikoihin asti on hyvin vähän taiteellisesti kaunistettu, on säilyttänyt hauskan, maaseutuja muistuttavan ulkomuotonsa ja suopi yhä edelleen päivän ja viikon vaivoista väsyneelle hauskaa lepoa luonnon helmassa. Vaihtelevaisuutta tuossa tuuheassa, viheriöivässä puistossa aikaansaattaa kaksi lammikkoa, toinen vilkkaine joutsenineen; lavea hiekoitettu kenttä, jossa kansanhuveja pidetään ja jossa nuoriso aamusta iltaan, varsinkin kevätkesällä, huvittelee itseään pallon- ja kroketinlyönnillä, leikeillä ja voimisteluhuvituksilla j. n. e.; sekä vihdoin katettu, tavallisesti hyvässä kunnossa oleva keilarata sekä tuo vanha, vanhemmalle Helsingille sangen rakas ja yli koko maan tunnettu *Kaisaniemen ravintola* merisalonkineen, josta on herttainen

näköala rautatiesillan halkaisemalle Töölön lahdelle, vastapäisellä rannalla olevalle »mäntymäelle», huviloille ja puistoistutuksille. — Ravintolan luona saapi joskus iltasilla kuulla sotilaissoittoa. — Syrecnipensaiden ympäröimällä kukkulalla lähellä Kasvitieteellistä puutarhaa löytää vaeltaja kenties *„vapaamuurarin haudalla“* yksinkertaisen hautakiven, jossa on seuraava kirjoitus: *„Lika godt om verlden vet hvem här hvilar, alt nog, Gud känner hvad han gjort och uslingen välsignar hans minne“*, (suomeksi: *„Yhdentekevää, tietääkö maailma, ken tässä lepää, Jumala kuitenkin tuntee hänen tekonsa ja onneton siunaa hänen muistoansa“)*. Tämän kiven alle on kätketty vanhan helsinkiläisen, tuon aikalaistensa sotilaana ja ihmisystävänä kunnioittaman vapaamuurarin, majuri *Fredr. Granatenhjelmin* tomu. Hän kuoli v. 1784. — Kukkulan juurella sijaitsee *soutuklubin venehuone.*

Kasvitieteelliseen puutarhaan pääsee yleisö ainoastaan Unioninkadun puoleisesta portista. Olemme siv. 25 lausuneet muutamia sanoja tästä laitoksesta ja sen kasvihuoneesta — kesäksi muutetaan kestävämmät kasvit ulkoilmaan — sekä puutarhan kauniista asemasta ja häiritsemättömästä rauhasta.

Jos Henrikinesplanaadeista lähdetään pitkin läntistä viertotietä, tullaan rouva Karamsinin komean huvilan *Hagasundin* ohi, jota pieni, Töölön lahteen saakka ulottuva puisto ympäröi, ja saavutaan kohta sen jälkeen pienen puisto-istutuksen keskellä sijaitsevalle *Hesperian ulkoravintolalle*, joka pienois-Tivolina kokee suurelle yleisölle tarjota kaikenlaisia huvituksia (keilarata, karuselli, tanssilava, leikkipaikkoja kiipeemistankoineen, voimankoettajineen j. n. e.). Hyvällä paikalla olevan ja laveilla verandoilla ympäröidyn ravintolan edustalla saapi säännöllisesti joka ilta kuulla sotilassoitantoa, usein varieté-näytäntöjen, ilotulitusten ja juhlavalaistusten yhteydessä. Pienet höyrypurret, jotka välittävät kaupungin ja Kaisaniemen välillä liikettä, kulkevat aina tänne saakka. Myöskin soutuveneitä on saatavissa näiden puutarhojen laitureilla.

Hesperiasta ei matka ole pitkä sokuritehtaan takana olevaan Töölön puistoon, jonneka tehtaan korkea savutorvi näyttää tien. Toinen tie, jonka varrella saapi nähdä sangen kauniita näköaloja, kulkee tänne itäisen viertotien tullituvalta. Pienet höyrypurret, jotka kulkevat Töölön lahdella, käyvät myös tämän puiston rantamilla. — Tämäkin puisto, suurin, mikä Helsingillä on, on tuon luonnon ja varsinkin Suomen luonnon ihanuuksia tuntevan, hienosti sivistyneen *H. Borgströmin* työtä. Hänen pronssiin valettu, Runebergin muodostama rintakuvansa onkin pystytetty eräälle, Töölön lahden pohjoisimmilla ranteilla kohoovalle kukkulalle, kiitolliseksi muistoksi siitä avuliaasta harrastuksesta, jolla tuo vanha kansalainen tätä puistoa on muistanut. Tämän patsaan läheisyydessä on *Helsingin puutarhayhdistyksen koulu- ja kasvihuone*, samoin kauniita muistoja Borgströmin hyödyllisestä toiminnasta. — Etempänä puiston sisällä, vasemmalla, on n. k. *Keisaripaviljonki*, joka rakennettiin keisari Aleksanteri II:sen ja keisarillisen perheen käydessä Helsingissä kesällä 1876, kun kaupunki toimeenpani tässä puistossa kansanjuhlan, jota korkeat vieraat läsnäolollaan kunnioittivat. — Vielä enemmän vasemmalla on puiston pieni ravintola „*Alppila*“, joka on rakennettu erään havupuita kasvavan kukkulan rinteelle. Täältä näytetään tie noille n. k. *Alpeille*, noin 43 meetriä korkeille kukkuloille, joilta lavea, sangen kaunis näköala avautuu yli puiston ja lahden sekä suuren osan Helsinkiä, joka loistavana kohoaa Kaisaniemen viheriöitsevien lehtojen yli. Ei tule, varsinkaan illoin, laiminlyödä käydä tässä tosin nuoressa ja puolivalmiissa, mutta hyvin sijaitsevassa puistossa, jossa voipi tehdä kävelymatkoja sekä vaunuissa että ratsain. Jos aika myöntää, maksaa vaivan kävellä lähellä olevalle „*Vesilinnalle*“ (tietä sinne kysytään ravintolassa), tuolle jättimäiselle, hakatusta graniitista rakennetulle säiliölle, johonka kokoutuu tuo varsin hyvä juomavesi, jonka Vanhankaupungin pumppulaitokset nostavat Vantaan joesta. Vesijohtotorvet täyttävät täältä Helsingin vesi-

tarpeen. Näköala vesilinnan kukkulalta on sangen lavea kaikille haaroille. — Töölön puistossa saapi kenties lähimmässä tulevaisuudessa nähdä *Eläintieteellisen puutarhan;* sen laittamista on nykyään ehdoitettu ja innokkaasti kannatettu. Ensimmäisen, aluksi vähäpätöisemmän laitoksen toimeenpanemista varten on anniskeluyhtiön viinakaupan voittovaroista myönnetty 36,000 m., ja on aikomus sijoittaa mainittu eläintieteellinen puutarha Töölön puistoon, jota silloin syystä voisi kutsua «Eläintarhaksi», nimitys, jota jokapäiväisessä puheessa tästä puistosta käytetään.

Anniskeluyhtiön voittovaroilla on viime aikoina pääkaupungin väestölle hankittu uusi puisto tuolla ulkona Kronbergin selällä olevalla *Korkeasaarella,* jonneka höyrypurret »Aegir» ja »Najaden» lähtevät Pohjoissataman laitureilta joka puoli- ja täysitunti. Tuo suurilla kustannuksilla enimmäkseen kallioiselle perustalle laitettu puisto laajenee vuosi vuodelta ja tekee se mahdolliseksi vapaan oleskelemisen luonnon helmassa. Pyhäpäivinä on täällä sangen paljon väkeä. Näköalat saaren monilta kukkuloilta ovat laveat ja tutustuttavat ne meitä uusmaalaisen ulkosaariston raikkaasen ja voimakkaasen luontoon. Korkeasaarella on tarjona tanssipaikka ja keilarata sekä oivallinen, hyvin järjestetty ravintola (suosittu päivällispaikka) tarkoitusta varten rakennetussa huoneistossa. Sangen tavallisia täällä ovat n. k. »nyyttiretket»; kaupungista otetaan mukaan ruokatavaroita ja virvoituksia, keitetään kahvia rannoille rakennetuissa tulisijoissa ja syödään illallista luonnon helmassa.

Vielä toisen puiston aikoo anniskeluyhtiö runsailla varoillansa valmistaa pääkaupunkilaisille, vuokratessaan kaupungilta 30 vuodeksi, v:sta 1889 lukien, tuon Helsingin länsipuolella, Edeslahdessa Meilansin ulkopuolella sijaitsevan *Fölissaaren.* Tämä suurehko, luonnonihana paikka tulee etupäässä kaupungin läntisten osien nopeasti kasvavalle väestölle hankkimaan tarpeellista lepoa ja virkistystä kauniina vuodenaikana. Väkijuomia, viiniä ja olutta ei täällä saa anniskella.

VIAPORI

JA

HELSINGIN YMPÄRISTÖ.

Viapori.

Viapori on se paikka Suomessa, joka enimmin on tunnettu muualla maailmassa. Olemme jo ennen maininneet, että tämän linnoituksen (katso sivua 2) perusti tuo nerokas *Augustin Ehrensvärd* vuonna 1749. Nuo paljaat kallioiset saaret, joiden yhteinen nimikin »Susisaaristo» muistutti jylhää erämaata, oli luonto asettanut ikäänkuin Suomen tulevan pääkaupungin etuvartijoiksi. Näistä loi Ehrensvärd linnoituksen, jonka nimenä kauvan, kenenkään vastustamatta, on ollut »Pohjan Gibraltari» ja jota on pidetty valloittamattomana. Eipä sitä ole asevoima kukistanutkaan, sillä Ranskan ja Englannin yhdistyneitten laivastojenkin, kaikkiaan 77 sotalaivaa, jotka 9:stä päivästä Elokuuta yhdenteentoista v. 1855 tuimasti pommittivat linnoitusta, täytyi vihdoin vetäytyä takaisin, uskaltamatta lähestyä Viaporin, siihen aikaan nähden, tavattomasti varustettuja pattereita. Silloin satoi kranaateja, pommeja, kongrewiläisiä raketteja sekä muita ampumakappaleita, joita viholliset kylvivät linnoituksen joka soppeen. Tämä kyllä tuotti suuren miestappion ja turmeli omaisuutta, mutta ei itse asiassa ensinkään häirinnyt linnan varustuksia, nämät vaan seisoivat liikkumattomina, huolimatta tuimasta tulituiskusta, joka vallien sisäpuolella poltti kaikki, mikä palaa voi. Sodan jälkeen rakennettiin uusia ja parempia asuinhuoneita hävinneitten sijaan, eikä pommituksen jälkiä jonkun ajan perästä enään näkynytkään. Sittemmin on Viaporin varustuksia paljon lavennettu

ja varustettu uusimman tekotavan mukaisilla ampuma-aseilla. Kanuunain lukumäärä nousee yhdeksäänsataan. Linnoituksen puolustusväki sota-aikana on 10,000 miestä. Rauhan aikana on Viaporin sotavoima tietysti paljon pienempi.

Välttääkseen mahdollisesti syntyviä rettelöitä, täytyy vieraan, erittäinkin kesän aikana, saada asianomainen lupa käyntiänsä varten. Viaporissa hänen tulee mennä komendantin luo ja pyytää hänen lupaansa, ennenkuin hän saa käydä katselemassa linnoitusta. Silloin lähtee heti joku santarmi hänelle näyttämään niitä paikkoja, joihin on luvallista mennä. Ellei ota huomioon näitä varovaisuuskeinoja, voipi tapahtua että hänet vaaditaan kuulustettavaksi ja kysytään, missä tarkoituksessa hän sinne on tullut.

Helsingin eteläsataman ja Viaporin väliä on noin 3 kilometriä. Talvella pääsee suoraan jäätä myöten linnoitukseen. Pienet höyryalukset, jotka lähtevät Eteläsatamasta käyvät ensin muutamilla laivasilloilla Kaivopuistossa, vieläpä Ulriikaporin kylpylaitoksellakin, jonka jälkeen matka käy aivan tuon pattereilla lujasti varustetun *Harakka* saaren, sekä synkännäköisen graniitimuureilla ja valleilla ympäröidyn *Långörnin* ohitse, johon viimemainittuun pääsy on ankarasti kielletty. Vahdit ladattuine kiväärineen estävät jokaisen yrityksenkin astua maalle täällä.

Höyryvene laskee maalle puilla istutetun rantakadun ääreen *Suurelle Öster-Svartölle*, ja tullaan erään portin kautta itse linnoitukseen, jonka heti huomaa kokonaan venäläiseksi. Tosin löytyy täällä joukko työmiehiä, palvelijoita ja joskus pari upseeriakin, joilla on suomi tai ruotsi äidinkielenä; Viaporin yksinkertaisissa kauppapuodeissa voi kyllä tulla toimeen näilläkin kielillä, mutta valtaavana elementtinä täällä kumminkin on venäläinen sotaväki. — Vähän ajan perästä tullaan linnoituksen isoimmalle aukealle paikalle, johon kirkko on sijoitettu. Tämän paikan oli Nikolai I v. 1820 suuriruhtinaana ollessaan antanut arkkitehti Engelille toimeksi, vastaiseksi vaan

paperille, luoda Viaporin rauhallisen ja sotaisen elämän suurenmoiseksi keskukseksi, ja tunnetulla tahdon lujuudella tekikin Engel, seuraten joonilaista rakennustapaa, piirustuksen uhkeaan kreikkalaiseen temppeliin, sekä samaan tapaan rakennettuun kasarmiin, jossa olisi sijaa 3,000 miehelle ja joka samalla tulisi olemaan kirkon taka-pohjana, »en ensemble», sanoo Engel itse, »yksin laatuansa». Tuuma ei kuitenkaan tullut täytetyksi, ja niin jäi Viapori ilman tätä kasarmia, joka loistavuudessa olisi vetänyt vertoja mille kasarmille tahansa maailmassa.

Kreikkalais-katoolilainen kirkko täällä on rakennettu niin sanottuun kruunun malliin, samoin kuin muutkin pienemmät venäläiset kirkot. Omituinen on kumminkin tätä ympäröivä aitaus raskaine kaksinkertaisine rautakahleineen, joita kannattaa kolme yhteen asetettua ruotsinaikuista kanuunaa, koristettuina osaksi venäläisellä valtiokotkalla osaksi kullatusta pronssista tehdyillä kreikkalaisilla risteillä. Sisäpuolelta on kirkko valoisa ja yksinkertainen; ikonostasi ja alttarihuone ovat runsaasti koristetut tauluilla ja kuvilla Kristuksen elämästä. Vielä löytyy muistona 1855 vuoden pommituksesta jälkiä pomminkappaleista, joista yksi särki holvin ja rikkoi ikonostasilla olevan Aleksanteri Newskin kuvan. Tämä kappale, hopeaan puitettuna, riippuu hopeisissa vitjoissa pyhimyskuvan edessä, jonka alle on kirjoitettu kertomus tapauksesta. Kirkkoa saa katsella kirkonvahdin johdolla, joka asuu temppelin maakerrassa. Kirkon eteläpuolella on lehtevä tarhanne, joka oikeastaan on Viaporin kävely-paikka. Lähimmät tätä ympäröivät rakennukset ovat lännessä päin linnan neljä kauppapuotia ja päävahti; idässä ja etelässä suurenlaisia rakennuksia päälliköitä varten — punaisessa tiilisessä asuu komendantti ja sijaitsevat siinä *esikunnan virkahuoneet* — vaalean punaisessa rapatussa taas upseerien avarat klubihuoneet. Kauvempana etelään päin löytyvät maneesi, tykkiväen kasarmi y. m.

Ennenkuin tullaan maneesiin, poikkeaa oikealle tie, joka vie meidät erään ponttosillan yli *Vargööhön*, linnoituksen keskustaan. Poiketen yhtämittaa oikealle näkyy vihdoin useita syliä korkea porttiholvi, jonka kautta tullaan hiljaiselle, vanhojen rakennusten ympäröimälle linnanpihalle, jonka keskellä, viheriöivällä kukkulalla on **Ehrensvärdin hauta.*

Ehrensvärd kuoli Mynämäellä Saaristen kartanossa 4 päivänä Lokakuuta 1772 ja oli lausunut viimeisenä toivomuksenaan että hänen tomunsa saisi viimeisen leposijansa Viaporin vallien sisäpuolella. Tämän tähden vietiin hänen ruumiinsa ensin Turkuun 17 p:nä Kesäkuuta 1773 suurimmalla juhlallisuudella ja komeudella, jommoista tuskin Suomessa ennen oli nähty, sekä sitten yhdessä hänen keksimänsä saaristolaivaston laivalla Vargööhön, jossa se haudattiin. Haudalle antoi *Kustaa III* vuonna 1788 pystyttää muistomerkin, jota täällä vieläkin pidetään pyhässä kunniassa. Tähän samaan oli kuningas itse tehnyt piirustuksen, jonka mukaan *Sergel* sitten teki modellin. Kivityö on luutnantti *Nils Stenmanin* tekemä, jota kutsutaan suomalaisen kivenhakkuun ja kivenhiomisen isäksi. Itse hautakivi, leväten kolmella leveällä kivi-alustalla, on graniitinen suuntiotahokas, jonka kummankin päässä on pronssista valettu sen aikuisen kanuunavenheen etukeula. Kivellä on Ehrensvärdien vaakunakilpi, jota koristaa serafimer-tähdistön merkki ja jossa ovat kirjoitukset: *Arméns flotta — Sveaborg*, (Sotajoukon laivasto — Viapori). Kilven yläpuolella ovat vainajan pronssinen miekka ja kypäri. Kirjoitukset tässä arvokkaassa, taiteellisesti tehdyssä muistomerkissä ovat: „*Här hvilar Grefve Augustin Ehrensvärd, Fältmarskalk, Riddare och Commendeur af K:gl. M:ts Orden, Omgifven af Sina Verk, Sveaborgs fästning, Armeens Flotta.*“ — „*Efter Gustaf III:s befallning och Egit utkast Uprest MDCCLXXXVIII. At I Fältherrens och Medborgarens spår Lifva Snillen at kunna — hjertan at vilja gagna Fäderneslandet.*“ (Tässä lepää kreivi Augustin Ehrensvärd, Sotamarski, Kun. Maj:n Tähtikunnan Ritari ja

Komendööri, Tekojensa Viaporin linnoituksen, Sotajoukon Laivaston ympäröimänä. — Kustaa III:nen käskystä ja Oman Suunnitelman mukaan pystytetty. (Sotapäällikön ja Kansalaisen esimerkillä kehoittaaksi Neroja ja saadaksi sydämet hyödyttämään Isänmaata).

Vargööstä tullaan *Gustafssvärdiin*, linnan eteläisimpään osaan, joka on linnan tärkeimpiä ja lujimmin varustettuja linnoituksia. Täältä voidaan kokonaan hallita kapea, mutta syvä kulkuväylä Helsinkiin, joka on tämän saaren ja viimeisinä vuosikymmeninä lujasti varustetun *Aleksanterinsaaren* välissä (muinoin Båk- eli Skansmaa). Gustafssvärdin linnoitukseen vievän *kuninkaan portin* kyljissä luetaan vielä kirjoitukset: „*Här har Konung Fredrik låtit lägga den första sten år 1748. Sveaborg, som rörer hafvet på ena sidan och stranden på den andra gjer Den kloke Herraväldet öfver både haf och land.*“ — „*Och Konung Gustaf har lagt den sista sten år* — (vuosilukua ei ole). *Ifrån Ödemarker äro dessa Vargskiärs holmar ombytte till ett Sveaborg. Eftervärd stå här på egen botn och lita icke på främmande hjelp.*“ („Täällä on kuningas Fredrik antanut laskea ensimmäisen perustuskiven v. 1748 Viaporiin, joka koskettelee toiselta puolen merta, toiselta rantaa, antaen viisaalle vallan sekä merellä että maalla.“ „Ja kuningas Kustaa on laskenut viimeisen kiven. Erämaasta ovat Susisaaren karit Viaporiksi muutetut. Jälkimaailma ota tässä oma jalansijasi äläkä vieraasen apuun luota.“

Muutamia muitakin kirjoituksia Ruotsin ajoilta löytyy vielä, joita kumminkin tulisi liian pitkäksi tässä luetella. Mainittakoon vielä, että etuvarustuksia, muureja ja vallihautoja y. m. laativat aikojen kuluessa miehet, joiden ansioksi niiden rakentaminen on luettava, niink. Daniel Thunberg, Kasimir Wrede, Taube, Adlerfelt ja muut. Mitä itse varustuksiin tulee, tekevät, usein kahteen kolmeen riviin asetetut patteriat, merelle päin käännettyine kanuunoineen, erittäin syvän vaikutuksen katsojaan. Edellä mainitsemattomien linnavarustusten nimet

ovat: *Pieni Öster-Svartö, Vester-Svartö ja Löven.* On mainittava että linnoituksessa, ilman asehuoneita, laivatokkia ja pommeilta suojeltuja makasiineja y. m., löytyy rauhallisiakin laitoksia, niinkuin posti- ja telegraafikonttori, kansakoulu luteerilaisia lapsia varten, jossa rakennuksessa yllämainitut uskolaiset myöskin pitävät jumalanpalvelustaan y. m. Täällä kokoontuu myöskin Hänen Majesteetinsa Keisarinnan suojeluksen alla olevan *haaksirikkoisten suojelusyhdistyksen* johtokunta, jonka yhdistyksen vapaaehtoinen pelastuskunta, pelastusasemiensa kautta eri saarilla Eteläsatamassa sekä kaupungin lähimmässä saaristossa, on usein ollut tilaisuudessa näyttämään kiitettävää uutteruuttaan. *Venäläisen punaisen ristin* tänne asetetun haaraosaston toiminta-ala on sekä Viaporissa että Helsingissä, jossa viimemainitussa paikassa sen konttori on Mikaelin kadulla 13.

Helsingin ympäristö.

Helsingin »kuollut aika» on keskikesä; teaaterit ovat suljetut, todella etevien taiteilijain konserttia kuullaan ani harvoin. Matkustaja, joka ei ainoastaan matkusta kautta Helsingin, voi sitä vastoin tähän aikaan vuodesta nauttia viehättävää vaihtelevaisuutta jokapäiväisessä kaupungin-elämässä tekemällä huvimatkoja kaupungin ylimalkaan kauniisen ympäristöön, erittäinkin saaristoon. Mainittakoon tässä muutamia sellaisia huvimatkoja, viittaamalla muuten päivän sanomalehti-ilmoituksiin höyrylaivojen ja höyryveneitten menoajoista. Hinnat ovat kohtuulliset; höyryveneissä ei ole, höyrylaivoissa taas on ravintola. Sunnuntai- ja juhlapäivinä tehdään *halpoja huvimatkoja* eri taholle. Matkustajat ovat silloin enimmäkseen työkansaa ja käyttäytyvät yleensä moitteettomasti. — Lueteltakoon ensin

muutamia lyhyitä matkoja sekä maitse että meritse, joita voi tehdä kolmessa neljässä tunnissa, vieläpä lyhemmässäkin ajassa, jos on kiire. Matkoista Töölön puistoon ja Korkeasaareen y. m. on jo ennen puhuttu.

I. Lyhyitä huvimatkoja Helsingistä.

1. *Meilansiin ja Munksnääsiin.* Kuljettuamme läntistä viertotietä Töölön puiston portille, jonka tien jo ennestään tunnemme, jatkamme matkaamme sinne tänne kummallekin puolelle viertotietä rakennettujen suurempien ja pienempien kesähuviloitten ja asuntojen sivuitse, joita vasemmalla puolen tietä ympäröi tuuheat lehti- ja havupuut. Merenlahtia ei näy nimeksikään, jotka kumminkaan eivät ole varsin etäällä maantiestä. Noin 4 kilomeetrin päässä kaupungista on portti, josta tie vie *Meilansiin*, kaupungin vuokraamaan taloon. Tie käy ensin viileän havumetsän läpi, kunnes saavumme viljeltyihin laaksoihin monin paikoin kohoavien metsää kasvavien harjanneiden välissä. Tultuamme itse taloon, erään merensalmen rannalle, jonka yli silta vie Munksnääsiin, huomaamme olevamme hymyilevässä hyvin hoidetussa puistossa, jossa löytyy puutarhaviljelyksiä, pienempiä kasvihuoneita, orangereita, huvihuoneita y. m. Tapaammepa joskus puistossa tammenkin, joka juuri ei ole tavallinen Helsingin seuduilla. Sieltä täältä näkyvät peilikirkkaitten merenlahtien siniset laineet. Ilma on raitis, ja käveleminen rannoilla puiston äärimmäisissä osissa on erittäin miellyttävää.

Äsken mainitun salmen yli menemme *Munksnääsin* hyvin rakennettuun taloon (vapaaherra Ramsayn), jossa puutarhaviljelykset kasvihuoneineen ja kukkapenkkineen kilpailevat kauniin ja iloisan luonnon kanssa, antaakseen suloa ja hauskuutta koko seudulle.

Paluumatka kaupunkiin tehdään mieluummin Meilansin puiston läpi, josta kaunis tie kulkee kauvan pitkin meren rantaa ja vie meidät usean, yleensä mukavasti sijoitetun kesähuvilan niinkuin *Bergviikin*, *Toivolan*, *Råstadin*, *Bjellbon* ja *Ulfåsan*, *Bråvallan* sekä *Kinnekullan* kauniitten asuinrakennusten ohitse, jonka perästä tulemme *työ- ja köyhäinhuoneelle* Edeslahdessa, jossa tie kääntyy luoteesen ja vie, laaksojen ympäröimien pienempien huviloiden ja asumusten ohi, viertotielle, jonka saavutamme aivan lähellä Töölön sokeritehdasta.

Läntistä viertotietä ja sen jatkoa myöten tulisimme, jos tahtoisi tehdä pitemmän huvimatkan Talin taloon ja Kilon tilalle sekä Graanin kestikievariin, 17 kilomeetriä kaupungista pienen järven rannalla olevalle *Järvenpään*, överstin rouva Karamsinin suurilla kulungeilla ja erinomaisella maulla rakentamaan mallikelpoiseen taloon, jonka päärakennus 1888 kumminkin paloi poroksi. Puisto, kasvitarhat, meijerit y. m. jättävät suitenkin viehättävän muiston käynnistä tällä muistorikkaalla paikalla, jonka muistoihin muun muassa kuuluu Keisari Aleksanteri II Suomen valtiopäiväin avaamisen aikana v. 1863 läsnäolollaan kunnioittama metsästysretki, jonka talon sekä ylhäisten että alhaisten kunnioitusta nauttiva emäntä oli toimeenpannut.

---

2. *Helsingistä Vanhaankaupunkiin* voi kulkea sekä maa- että meritietä. Edellisessä tapauksessa seurataan itäistä viertotietä *), joka menee nykyään hyvin taajaan rakennetun huvilaalueen läpi, jota nyt jo voidaan pitää Helsingin esikaupunkina. Mennään Osbergin ja Stenbergin konepajojen, Andstenin kaakeli- ja fajanssitehtaitten, useitten työmiesasuntojen y. m. sivuitse, kuljetaan Sörnääsiin vievän rautatien yli ja silloin ollaan kaupungin alueen ulkopuolella, jolloin vasemmalla ensin huomaa *Gumtäcktin* talon (vapaaherra Standertskjöld-Norden-

*) Omnibusvaunut lähtevät joka täysitunti Kauppatorilta.

stamin) uhkean asuinrakennuksen. Vähän kauvempana oikealla puolella Wanhankaupungin selän rannalla näemme *Arabian* posliinitehtaan ja kuljemme sitte vasemmalla puolen tietä olevan *Annebergin* sivuitse. Koska maantie yleensä kulkee pitkin meren rantaa, saamme täällä usein nähdä viehättäviä näkyaloja sekä maalle että merelle päin. Vahinko vaan että rannat täällä useimmin ovat hyvin pitkälle matalia. Annebergistä on lyhyt matka *Vanhaankaupunkiin*, jossa Helsinki muinoin sijaitsi, vaan josta nyt enää on tuskin yhtään muistoa jäljellä. Täällä laskee Vantaanjoki Vanhankaupungin lahteen muodostaen putouksen, joka jäiden lähdön aikaan (tavallisesti huhtikuun lopussa) on komea nähdä. Tämä vesiputous sekä Helsingin vesijohdon pumppulaitos, yksi mylly ja joukko pieniä puuhuoneuksia, siinä kaikki mitä matkustajalla tällä paikalla on katsottavaa. Pieni kahvila löytyy putouksen läheisyydessä.

Paluumatka voi tapahtua höyryveneillä „*Wanda*“ ja „*Arabia*“, jotka nopealla matkallaan Eteläsatamaan poikkeevat useille laivasilloille (Arabian tehtaan, *Sörnääsin* oluttehtaan ja lastauspaikan, *Mustikkamaan*, lehtoisaan vihervään verhoutuneen *Sumparin*, Andstenin tehtaan, *Uuden Fogelviikin*, *Hanasaaren* ja tuon sievän *Knektsaaren* luo j. n. e. Ja samalla tavoin vastaisessa järjestyksessä kaupungista. — *Sörnääsi*, jonne rautatie-rata menee, on erinomainen satama, jossa syvällä kulkevat laivat lastataan. Täällä löytyy ravintola, satamakonttori, postiasema, höyrysaha (Verkkosaarella), lautapihoja, oluttehdas, poliisivahtikonttori y. m. Täällä lähellä on suuri rangaistusvankila. Sörnääsin seuduille rakennetaan kevätkesästä 1889 höyrykyökki, josta seudun lukuisa työväki on tilaisuudessa saamaan halvalla hinnalla tuoretta ja lämmintä ruokaa.

3. *Brändöösen*, *Hertonääsiin* ja *Botbyyhyn* menee höyryvene „*Degerö*“ Pohjois-satamasta kolme kertaa päivässä, joka matka mennen ja tullen yhteensä kestää kolme tuntia. Kuljetaan *Mustikkamaan* ja *Brändöön* saaren ympäri, *Brändöön* vanhan ja hyvin rakennetun talon (vapaah. Cronstedtin) sekä kauniin *Hertonääsin* (Bergbomin) ohitse, jonka kivinen päärakennus on rakennettu viime vuosisadan puolivälissä, ja jossa

aikoinaan asui Viaporin perustaja Ehrensvärd sekä saman linnan komendantti, antaumisessa 1808, Cronstedt. Hertonääsin salmen kautta tulemme nykyään rakennettuun *Tammelundiin* ja Degeröön kanavan kautta *Edishemin* huvilaan. *Vasikka-saaresta* poiketaan *Strömin* tilalle (af Brunérin perillisten) ja tullaan sitten pitkään *Båtbyyn* lahteen, jossa laiva poikkee muun muassa *Kortviikiin*, *Rassböleen* ja viimeiselle asemalle, *Botbyyn* tilalle (Lindroosin). Tämä lyhyt huvimatka on kauniina suvipäivänä erittäin hauska.

4. *Turholmiin*, *Hertonääsiin* ja *Degerööhön* menee höyryvene „*Turholm*“ neljä kertaa päivässä Pohjoissatamasta. Tällä matkalla on matkustaja tilaisuudessa näkemään kenties kaikkein kauniinta, mitä Helsingin saaristo voi näyttää. Viisainta on ottaa piletti ainoastaan Turholmiin, sillä viipymys tällä luonnonihanalla ja taidetta ymmärtävän käden kaunistamalla paikalla on nautintorikas. Matkalla Turholmiin poikkee vene Knektiin, Mustikkasaareen, Korkeasaareen ja Palosaareen. *Turholmin* on perustanut tunnettu puutarhan ystävä, kauppaneuvos *H. Borgström* ja kuuluu nyt hänen perillisilleen, joista muutamat sinne ovat rakennuttaneet kauniita huviloita viehättäville paikoille. Tuo enemmän puutarhamainen osa päättyy laveaan metsäpuistoon, jossa jokainen kaunis kohta luonnossa on tullut tarkatuksi ja taitavalla tavalla saatettu matkailijan nähtäväksi. Puistoa lavennetaan yhä vieläkin perustajan aatteiden mukaisesti. — Jotka pitävät pitemmistä jalkamatkoista, voivat Turholmista tulla samalla mantereella n. k. Degeröömaalla olevaan myöskin erittäin kauniisen *Stansviikiin* (Vapaah. von Villebrandin), jossa useat somat huvilat elähyttävät tätä pohjoista maisemaa, ja josta höyryveneellä „*Villinge*“ voidaan jatkaa matkaa kauvemmaksi saaristoon tahi palata kaupunkiin. Huom. Höyryveneitten kulku-ajat. — Turholmista menee samanniminen höyryvene *Kilisaareen*, samoin ennenmainittuun *Hertonääsin* taloon, sekä pienen kanavan kautta *Degeröön maan* ja *Vådöön* itäiselle rannalle. Kaikkialla näkee

yksinkertaisia ja hauskoja suviasumia ja huviloita. Matka päättyy joko Degeröön *Uppbyyhyn* tahi *Degeröön taloon* (leskirouva Castrénin), josta palataan kaupunkiin.

5. *Stansviikiin*, *Jollakseen* ja *Villingeen* höyryveneellä „*Villinge*“ Pohjois-satamasta. Tämäkin matka on erittäin hauska ja raitis, ja sen kestäessä ollaan tilaisuudessa katsella *ulompaakin* saaristoa ja sen aukeampia selkiä. Matka käy ensin Håkansviikiin, Koirasaareen, Varessaareen ja Pitkäänsaareen, noihin Kronbergin selän etelä-osassa oleviin pieniin saariin, jonka jälkeen vene saapuu äskenmainittuun, ihanaan *Stansviikiin*, jossa voi tehdä suloisia kävelymatkoja kauniilla metsäpoluilla. Täällä löytyi sekä hopeakaivos että myöskin rautakaivoksia, jotka kuitenkin hävitettiin tämän vuosisadan alussa. Hopeakaivoksen varppiläjistä löytää mineraloogi Degeröösta nimensä saanutta degeröiidiä. Kalkkikiveä löytyy myöskin tällä suurella saarella eli niemimaalla, jonka eroittaa mannermaasta ainoastaan kanava. — Pitkin kauniita rantoja, jotka ovat täynnä huviloita, kulkee vene yhä eteenpäin *Honkalahteen* ja luonnonihanaan *Jollakseen*, jonka jälkeen matka päättyy, sittenkun on käyty *Matosaaressa*, raittiitten merituulten huminassa uinailevaan, rikasluontoiseen *Villingeen*, joka saari on heti Degeröön maasta itäänpäin.

II. Pitempiä huvimatkoja.

6. *Jollakseen*, *Villingeen*, *Östersundomiin*, *Eriksnääsiin* ja *Sipoon lahteen*. Matka tehdään Eteläsatamasta kello 3 j. pp. höyrylaivalla „*Thor*“, joka ensiksi tulee usein mainittuun *Jollakseen* ja *Villingeen* ja sen jälkeen laveampien selkien yli itäänpäin aaltojen pieksämään *Ruumissaareen*. Matka kääntyy nyt pohjoiseen päin, jolloin vasemmalla puolella näemme Pohjoismerimaan pienen joen kautta mannermaasta eroitettuine jatkoineen, jonka

nimi on Suuri *Bastsaari*, kaunis rannikko täynnä yksinkertaisia lukuisien kesä-asukasten asuntoja. Pieni *Bastsaari* kalastajamökkineen on taas laivakulun oikealla puolella. Kummankin maan laivasilloille poiketaan. Kun laiva on tullut Granöön selälle, kääntyy se luoteesen, tuohon erinomaisen kauniisen lahteen, jonka rannalla komeasti rakennettu ja hyvin hoidettu *Husöön* talo (Brummerin) löytyy. Tästä ei ole pitkä matka sille laivasillalle, jossa ne matkustajat astuvat maalle, jotka aikovat *Östersundomin* kappeliin, ja jolta laivasillalta näkee pulskan *Östersundomin* talon (Borgströmin) sekä tyyneen ja rauhallisen *Björkuddin* — jossa runoilija Z. Topelius viettää vanhuuttaan — joilla paikoilla rannat ovat niin matalia, ettei laiva niihin voi laskea. Nyt käännytään itäänpäin, hiukan kaakkoa kohden, ja lähimmät seuraavat asemat ovat *Simsal-* ja *Enkeli-saaret*, joiden kalastaja-asukasten yksinkertaisissa asunnoissa asuu suuri joukko helsinkiläisiä perheitä kauniina vuoden-aikana. Näilläkin seuduin alkaa siellä täällä komeampi huvila kohota. Sitten seuraa jokseenkin paljas *Hietasaari* ja *Fölissaari*, joka näyttää aikaa voittain tulevan kauniiksi, sekä vihdoin Sipoon lahden suun oikealla puolen tuo erittäin kaunis hyvin rakennettu *Eriksnääsin* tila, joka on tämän laivatien ihanimpia paikkoja, ja vasemmalla puolella *Hiiton* talo. »Thor» laskee nyt tyyneen Sipoon lahteen poiketen monasti sieviin villoihin, huviloihin ja suurempiin maakartanoihin (Skräddarby, sievä Rusas j. n. e.) ja laskee vihdoin kauniiseen *Söderkullaan*, johon laiva jää yöksi, tarjoten tarpeen vaatiessa salongissaan vaatimattomia makuupaikkoja (sohvia) muutamille matkustajille. Muuten voinee yökortteerin saada lähimmissä taloissa. Seuraavana aamuna lähdetään takaisin Helsingiin.

7. *Porvoosen.* Pitemmän aikaa Helsingissä ollessa ei pidä jättää tekemättä pientä matkaa lähimpään naapurikaupunkiin, tuohon pieneen piispakaupunkiin Porvoosen, jossa runoilija *Runeberg* vietti suuren osan elämätänsä, jossa hän runoili kypsyneimmät, kuolemattomat teoksensa ja jossa hänen

tomunsa lepää synnyin-maan povessa. *Sivurata* vie Keravalta Porvoosen. Matka sinne on noin 62 kilomeetriä. Purjehduskaudella on kuitenkin laivamatka hauskempi. Höyrylaiva „*Kuneberg*“ (erittäin hyvä ravintola) lähtee Eteläsatamasta ja välittää yhteyttä Helsingin ja Porvoon välillä.

Laivatie käy Hästnääsin salmen kautta Stansviikin ohitse Jollaksen ja Villingen välitse koillista suuntaa, osaksi sangen aukeiden selkien yli, joista havupuita harvaan kasvavia, kalastajien asumia saaria ja luotoja kohoaa, (Musta Hevonen, Ampujaluodot, Juoksijasaari y. m.), jonka jälkeen kurssi kääntyy enemmän pohjoiseen, jolloin laiva mennen oikealla puolella olevan suuren *Emsal*-saaren ohitse tulee sisään saaristoon ja lähenee sitä meren lahtea, jonka pohjoispuolella on Porvoon kaupunki, ja jonka suussa ovat *Sköldviikin* ja *Svartbäckin* laivasillat. Edempänä oikealla on tunnettu *Kroksnäsin* tila, jossa Runeberg vietti hauskat kesänsä parhaan mies-ikänsä aikoina. Soman Kugg-salmen kautta kiitää laiva erittäin kauniille Haikon selälle, jonka rannat ovat rikkaat suuremmista ja pienemmistä huviloista ja teollisuuslaitoksista y. m. Itse selkä on täynnä pieniä sieviä saaria. Huviloiden ja talojen joukossa mainittakoon vasemmalla puolen Ekblomin, Valleenin, Edelfeltin (Pikku-Haikko), Etterin (Haikko), Heikelin, Eklöfin, Veckströmin sekä vapaah. v. Bornin tila *Gammelbacka*. Tässä kuljetaan myös *Kaunissaaren* höyrysahan sekä *Hammarin* lastipaikan ohi. Oikealla puolen olevista villoista mainittakoon Guseffin, Söderströmin, Tojkanderin, Strandströmin, Ahngerin, Enckellin sekä entisen Lindrothin huvilat y. m. Edempänä oikealla näkyy Gulinin pulskea huvila sekä Vallgrenin erinomaisista puutarhalaitoksistaan lavealta tunnettu kartano. Itse Porvoosen tullessa näkyy oikealla Levinin viinapolttimo, huvila ja puutarha sekä vasemmalla metsäinen mäki, jonka takana Näässebacke ja kaupungin korkealla oleva hautausmaa löytyy.

Porvoossa saa asunnon Seurahuoneella ja Rautatien hotellissa. Katselemista ansaitsevat: *tuomiokirkko*, jossa kallisarvoinen, Saksasta tuotu, keskiajalla tehty, emaljeerattu *herranehtoolliskalkki* löytyy; *lyseo*, sekä ensimmäiseksi ja viimmeiseksi *Runebergin koti*, jota valtion omaisuutena säilytetään muuttumattomana. Hänen *hautakivensä* (Ohmanin tekemä) ja hänen *muistopatsaansa* (V. Runebergin tekemä).

8. *Espoon lahteen ja Bobäckiin.* Kun merimatkoilla Helsingistä itäänpäin, joista nyt on puhuttu, kohtaamme usein

enemmän tahi vähemmän aukeita meriulapoita ja luonnon, joka yleensä muistuttaa Suomen ulkosaaristoa, niin laivamatkalla Espoon lahteen kuljetaan enimmäkseen kapeita selkiä, sieviä salmia ja tyyniä lahtia pitkin. Matka Bobäckiin ei ole pitkä, — laiva lähtee sinne kaksi kertaa joka arkipäivä —, mutta koska yleisemmin käytetään iltapäivämatkaa ja ollaan yötä Bobäckissä, lasketaan tämä matka »pitempien» joukkoon. Höyrylaiva „*Adlercreutz*“ (varustettuna hyvällä ravintolalla, kumminkin hyvin ahdas), kulkee tällä linjalla lähtien Eteläsatamasta.

Käytyään kaivopuistossa ja Viaporissa, tulee »Adlercreutz» *läntiseen Rönnskäriin*, jossa löytyy huviloita (muun muassa Arkkitehti Sjöströmin) ja kauniita puutarha-istutuksia; suuren ja luonnonihanan *Drumsöön* sivuitse kulkee tie lounasta kohden *Karlööhön* sekä enemmän etelääpäin oleviin, sieviin, lehteviin saariin, *Isoon* ja *Vähään Bodööhön* (senaatori, vapaah. Palménin), sitten mennään *Kopplain* salmen lävitse ja kuljetaan meidän purjehduskilpailuissamme hyvin tunnettujen *Ison* ja *Vähän Aisarin* sekä vihdoin saaristoasukasten kaikellaisten urheilukilpailujen kautta tunnetuksi tulleiden *Mäntysaarten* (Tallholmain, Geitlin) ohi. Kurssi suunnataan nyt moniailla pienillä poikkeuksilla koillista kohden, ensiksi kauniisen *Moisööhön*, jossa *Fridhem* (Cedercreutz) on aivan kun helmi sekä *Moisuddiin*, jonka jälkeen höyryalus tulee pitkään Espoon lahteen, jossa ensiksi saamme ihailla erinomaisen kaunista *Björköötä* (De la Chapelle). Vähän ylempänä on *Metsola* (senaatori Ignatiuksen), jonka rumia ja paljaita rantoja katsellen ei voi aavistaa sitä lehtevää viheriäisyyttä, joka vallitsee asuinhuonetten ympärillä. Oikealla puolella näemme *Sandviikin* monine kauniine huviloineen, sitten *Stensviikin* tiilitehtaan, *Bastviikin* höyrysahan, molemmat oikealla puolella. Toisella puolella Bastviikia vastapäätä on viehättävän kauniilla paikalla taonpojan talo Sarfviiki. Ripeällä vauhdilla suuntaamme nyt kulkuamme *Bobäckiin*, jossa pieni, vaatimaton, mutta hyvä ho-

telli, helsinkiläinen hinnoissaan, meitä vastaan ottaa. Bobäckiä vastapäätä Adlercreutzin tilan *Sundbergin* maalla on useita pienempiä huviloita: *Haaga*, *Sjöviik*, *Lökberget* ja *Framnääs*, joita ympäröi kaikkialla erinomaisen kaunis ja viehättävä luonto.

9. *Drumsööhön*, *Moisööhön*, *Hirsalaan ja Porkkalaan*. Höyrylaiva „*Thyra*“ (hyvä ravintola) leikkaa ja koskee paikka paikoin viimeksi mainittua linjaa Espoon lahteen ja Bobäckiin, mutta pitentää sitte matkaansa kauvemmaksi etelään. Lähtöpaikka Helsingissä on Eteläsatama.

»Thyra» kulkee sisempää meritietä pohjoispuolelta kaunista *Drumsöötä*, jonka rannoilla löytyy taajassa huviloita, käy *Ennäässuddilla* sekä sitte *Karhusaaren* (Björnholm, N. Sinebrychoffin) ja Hanasaaren välillä olevan salmen sekä *Tvielp*- ja *Fölis*-saarten välillä olevan salmen läpi, jonka vastapäätä on *Sandudd*. Sittenkun on tultu avaran *Karlöö*-selän yli poiketaan *Vasikkasaaressa* (Kalfholm, Landén), sekä kauvempana eräässä lahdessa olevan *Kuusisaaren* (Granholm, Bergroth) laivasilloille. Laiva suuntaa nyt tiensä mannermaan ja *Sikasaaren* (Svinö) välissä olevalle laivareitille, joka vihdoin kapenee soukaksi, vuoren läpi murtuneeksi näillä seuduin kauneudestaan harvinaiseksi tunnetuksi *Sikasaaren* salmeksi, jonka jälkeen tullaan *Nykullaan* ja äsken mainittuihin *Moisööhön* ja *Moisuddiin*. Tämän jälkeen tullaan paikalle, jossa kaksi eri linjaa on käytettävänä, joita kumpaakin »Thyra» kulkee, siten että laiva joka toinen päivä kulkee pohjoispuolelta *Medvast-maata* Dementjeffin huvilan ja *Klobbsalmen* rannalla olevan tiilitehtaan sivu *Långviikiin*, (jonka pohjoisella rannalla on *Danskarby*, jossa Snellman kuoli 1881) sekä päättää matkansa *Stormin* herrastaloon lahden pohjassa. — Joka toinen päivä taas kulkee laiva itäistä tietä *Medvast-saaren* sivu kauniin lahden rannalla olevaan sievään *Blindsundiin* sekä kääntyy sitten etelään päin ihanaan *Hirsalan* arkkipelaagiin, jossa enemmän kuin 80 saarta ja luotoa, toinen toistaan kauniimpaa. sukeltaa näkyviin meren selästä. Ne kuuluvat *Hirsalan* taloon (Laurénin)

Matkan loppupuoli ei juuri ole luonnonihanista paikoista varsin rikas. — (Läheisyydessä löytyy kuitenkin erinomaisen kaunis *Hevossaaren* salmi, johon ei kumminkaan poiketa, vaan pysähtyvät sinne aikovat matkustajat *Hvitsandissa*). Suloisen muiston tarjoo kuitenkin kohta tämä hauska merimatka *Räfsöön* salmessa, josta ei ole pian matka *Porkkalan tullisatamaan*, tämän huvimatkan loppuasemalle Helsingin läntisessä saaristossa.

Rekisteri.

(Käytännöllistä opasta ei tässä ole otettu lukuun).

Aikakuula . . . . . 61.
Allianssitalo . . . . . 21.
Alppila . . . . . 81.
Asemakartano . . . . 57.
Ateneum . . . . . 45.
Bethelikappeli . . . . 22.
Borgströmin rintakuva . 81.
Cygnaeuksen galleria . 52.
Diakonissalaitos . . . 74.
Ehrensvärdin hautapatsas Wiaporissa . . . . 88.
»Eläintarha» . . . . 82.
Eläinsuojelusyhdistys . . 64.
Esplanaadit . . . . . 77.
Furuhjelmin taulukokoelma . . . . . 59.
Fölissaari . . . . . 82.
Geoloogi nen kommissiooni . . . . . 41.
Hagasund . . . . . 80.
Hautausmaat . . . . 75.
Helsingin kaupungin rakennuskonttori . . . 57.
Helsingin laivatokka . . 60.
Helsingin laivavarvi . . 60.
Helsingin puutarhayhdistyksen kasvihuone . . 81.
Helsingin työkoti ja yömaja . . . . . 62.
Helsingin ympäristö . . 90.
Hesperian ulkoravintola . 80.
Huutokauppakamari . . 61.
Juutalaisten synagooga . 22.
Kaartinkasarmi . . . . 68.
Kaartinkirkko . . . . 20.
Kaartin muistopatsas . . 68.
Kaasulaitos . . . . . 60.
Kaisaniemen puisto ja ravintola . . . . . 79.
Kaivohuone . . . . . 78.
Kaivopuisto . . . . . 78.
Kansakirjasto ja lukusali 58.
Kappeli . . . . . 77.
Karttapaperikonttori . . 14.
Kasarmeja . . . . . 68.
Kasvitieteellinen puutarha 80.
Kauppahalli . . . . . 61.
Kauppiasseura . . . . 65.
Kaupunkilähetysmaja . 21.
Kaupunkilähetys . . . 62.
Kaupungin sairashuone . 73.
Kaupunginvaltuusmiesten huoneisto . . . . . 56.
Katajanokan kasarmi . . 69.

Keisarinnan kivi . . . 13.
Keisarillinen palatsi . . 11.
Keisarillisen senatin osastot ja toimituskunnat . 14.
Keisarinpaviljonki . . 81.
Keittohuone . . . . . 61.
Kenraalikuvernöörin kartano . . . . . 56.
Kirkkoja . . . . . 18—21.
Kirurgillinen sairashuone 72.
Klubeja . . . . . 65.
Kolminaisuuden kirkko (venäläinen) . . . . 21.
Konkordiayhdistys . . 63.
Korkeasaari . . . . . 82.
Koti parantumattomia sairaita varten . . . . 74.
Koulut . . . . . 42—45.
Kunnallissairashuone . . 73.
Laboratooriorakennus . 25.
Langenneiden naisten turvakoti . . . . . 63.
Lapviikin mielenvikaisten hoito- ja parannuslaitos . . . . . 73.
Lastenkoti . . . . . 62.
Lastensynnytyslaitos . . 72.
Liikennekonttori . . . 61.
Luteerilaisen evankeliumiyhdistyksen talo 21.
Luistinklubi . . . . . 67.
Lähetyssali . . . . . 22.
Lääkintöhallitus . . 57.
Läänin rakennuskonttori 57.
Läänin vankila . . . . 70.
Magneetinen ja meteorologinen keskuslaitos . 40.
Maistraatin huoneusto . 57.
Mediko-mekaanillinen laitos . . . . . 75.
Merimieshuone . . . . 61.
Metodisti-episkopalisen seurakunnan huoneisto 22.
Metsähoitohallitus . . . 15
Metsästäjäyhdistys . . 67.
Muinaistieteellisen komissioonin kokoushuoneisto . . . . . 15.
Muhameetilaisten moskea 22.
Musiikielämä Helsingissä, musiikiopisto, orkesteriyhdistys, lukkari- ja urkurikoulu, sotilas-orkesterit y. m. . . . 53.
Naisyhdistys . . . . 63.
Nikolainkirkko . . . . 18.
Oppineita seuroja 41, 47, 64.
Pakkahuone . . . . 61.
Palotorni . . . . . 61.
Polyteknikkojen yhdistys 42.
Polyteknillinen opisto . 41.
Poliisikamari . . . . 56.
Postihuoneus . . . . 18.
Puistoistutus vanhankirkon luona . . . . 78.
Raastuvanoikeuden huoneistot . . . . . 57.
Raatihuone . . . . . 56.
Rahapaja . . . . . 57.
Rahatoimikamari . . . 57.
Raittiusseurat . . . . 63.
Rangaistusvankila . . . 71.
Ratsastuslaitos . . . 68.
Rautatietalo . . . . . 57.
Revisionikonttori . . . 14.
Ritarihuone . . . . . 13.
Rokotusaineen varastopaikka . . . . . 75.
Roomalais-katoolinen kirkko . . . . . 20.
Rouvasväenyhdistys . . 62.
Runebergin kuvapatsas . 77.
Ruotsalainen klubi . . 65.
Sairashuoneet . . . . 71.
Saksalainen kirkko . . 20.
Senaatin kirjapaino . . 15.

Senaatihuone ja sen virastohuoneet . . . . 14.
Sinebrychoffin puutarha 78.
Siviilivirastoon lessi- ja orpokassan huoneisto . 15.
Sporttiklubi . . . . . 67.
Sokeainystävät . . . . 63.
Sotilas-sairashuone . . 73.
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talo . . 41.
Sotilasvirkahuoneistoja . 70.
Suomalainen klubi . . 65.
Suomalainen seura . . 65.
Suomen käsityön ystävät 53.
Suomen lääkäriseura . . 71.
Suomen naisyhdistys . . 63.
Suomen pankki . . . 17.
Suomen pankin setelipaino 17.
Suomen taideteollisuusyhdistyksen museo . 50.
Suomen tiedeseuran huoneisto . . . . . 40.
Säätyhuone . . . . 17.
Säätykirjasto . . . . 18.
Taideteollisuusyhdistyksen koulu . . . . 51.
Taideyhdistyksen galleria 47.
Taideteollisuusyhdistyksen museo . . . . 50.
Taiteilija-seura . . . 53.
Teaaterit:
Aleksanterin teaateri . 56.
Suomalainen teaateri . 55.
Uusi teaateri . . . . 55.
Teollisuushallitus . . . 41.
Teollisuuslaitoksia . . 60.
Tilastollinen toimisto . 15.
Tullihallitus . . . . . 14.
Tullikamari . . . . 61.
Työväen-yhdistys . . 63.
Työ- ja köyhäinkartano . 61.
Töölön puisto . . . . 81.
Uimakoulu . . . . . 68.
Uspenskin suurkirkko . 20.
Uudenmaan pataljoonan kasarmit . . . . . 69.
Uudenmaan läänin maakanslia . . . . 15.
Uudenmaan läänin maakonttori . . . . . 14.
Uudenmaan läänin lääninrahasto . . . . . 14.
Uudenmaan pursiklubin paviljonki . . . . . 66.
Uusi kirkko Punavuorella 19
Uusi klinikka . . . . 71.
Uusmaalaisten kansallistalo . . . . . 39.
Vaakahuone . . . . 61.
Vakauskommissiooni . . 15.
Valtioarkisto . . . . 16.
Vanhakirkko . . . . 19.
Vanha klinikka . . . 71.
Vankilat . . . . . 70.
Vapaaehtoisen palokunnan talo . . . . . 58.
Vapaamuurarin hauta . 80
Varastomakasiini . . . 61.
Vesilinna . . . . . 81.
Viapori ja sen saaret 85—90.
Virolais-lättiläinen kirkkohuoneisto . . . . 22.
Yhdistyksiä . . . . . 61.
Yleinen Sairashuone . . 71
Ylihallitukset:
yleisten rakennusten . 57.
maanmittauslaitoksen . 15.
Ylioppilastalo . . . . 38.
Ylioppilasten kansantieteellinen museo . . . 36.
Yliopisto . . . . . 22.
Sen rakennukset ja kokoelmat:
anatoomisali . . . . 24.
anatoomillis-fysioloogi-nen museo . . . . 25.

eläintioteellinen museo . . . . . 34.
fysikaalinen laboratoorio . . . . . 25.
harjoitusrakennus . . 24.
historiallis-kansatieteellinen museo . . . 31.
juhlasali . . . . . 23.
kasvitieteellinen museo 35.
kasvitieteellinen puutarha . . . . . 26.
kemiallinen laboratoorio 26.
kirjasto . . . . . 29.
laboratoorio-rakennus . 25.
mineralooginen museo 32.
museum entomologicum . . . . . 23.
osteolooginen museo . 24.
patoloogillis-anatoominen laitos . . . . 27.
piirustussali . . . 35.
raha- ja metaljivarasto 33.
Suomen lintukokoelma 24.
tähtitieteellinen observatorio . . . . . 26.
veistokuvakokoelma . 30.
venäläinen kirjasto . . 25.
vestibyli . . . . . 22.

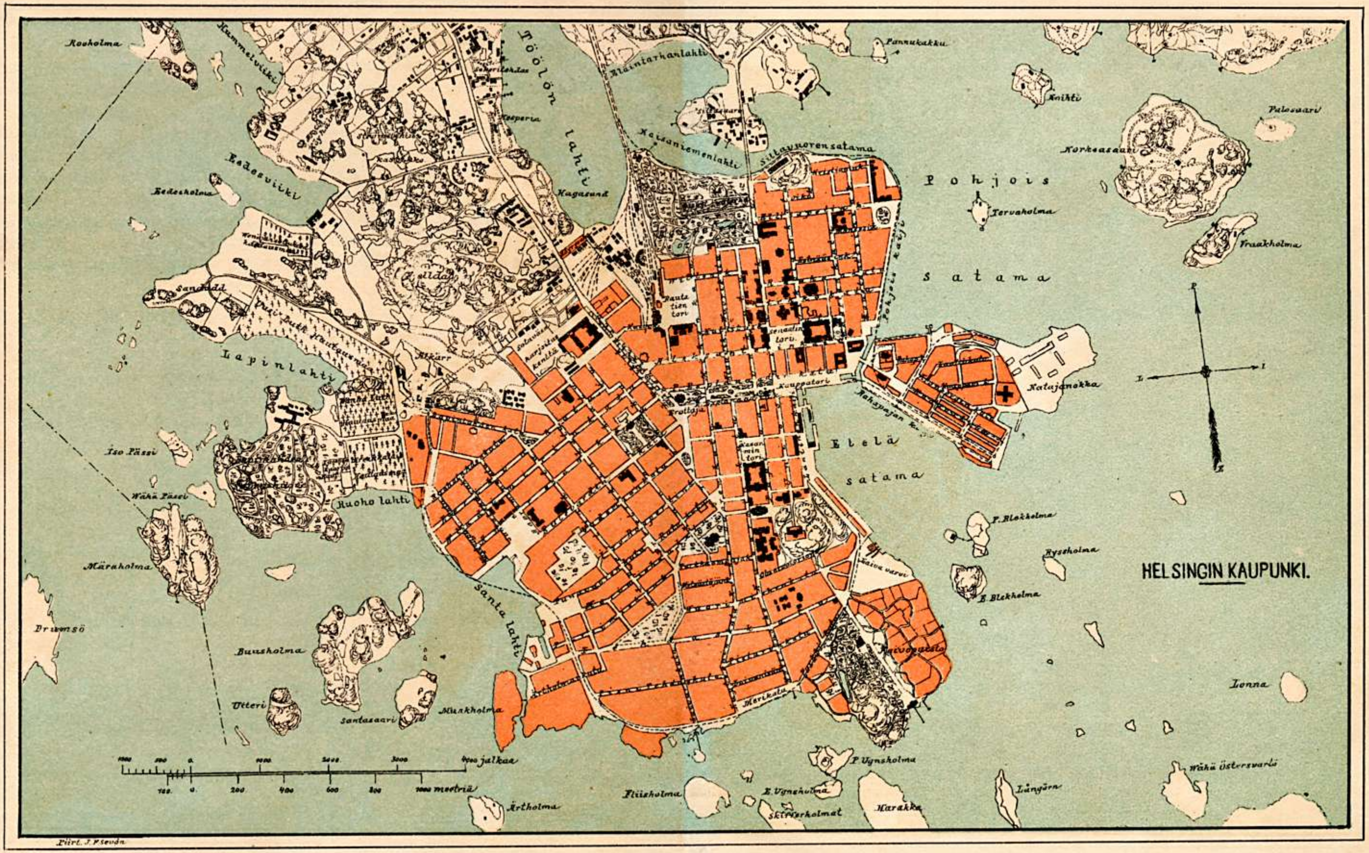
HELSINGIN KAUPUNKI.
Rooholma
Hummelviiki
Töölön lahti
Eläintarhanlahti
Pannukakku
Kaisaniemenlahti
Siltavuoren satama
Knihti
Palosaari
Korkeasaari
Pohjois satama
Tervaholma
Vraakholma
Eedesviiki
Eedesholma
Hagasund
Sandudd
Lapinlahti
Senaatin tori
Kauppatori
Katajanokka
Rahapajan k.
Etelä satama
Iso Pässi
Wähä Pässi
Ruoholahti
Märaholma
Drumsö
Buusholma
Utteri
Santasaari
Munkholma
Santa lahti
Kaivopuisto
Merikatu
P. Blekholma
Rysäholma
E. Blekholma
Lonna
Wähä Östersvarlö
Långörn
P. Ugnsholma
E. Ugnsholma
Fliisholma
Ärtholma
Skifferholmat
Harakka
1000 500 0 1000 2000 3000 4000 jalkaa
100 0 200 400 600 800 1000 meetriä
Piirt. J. F. Sevón

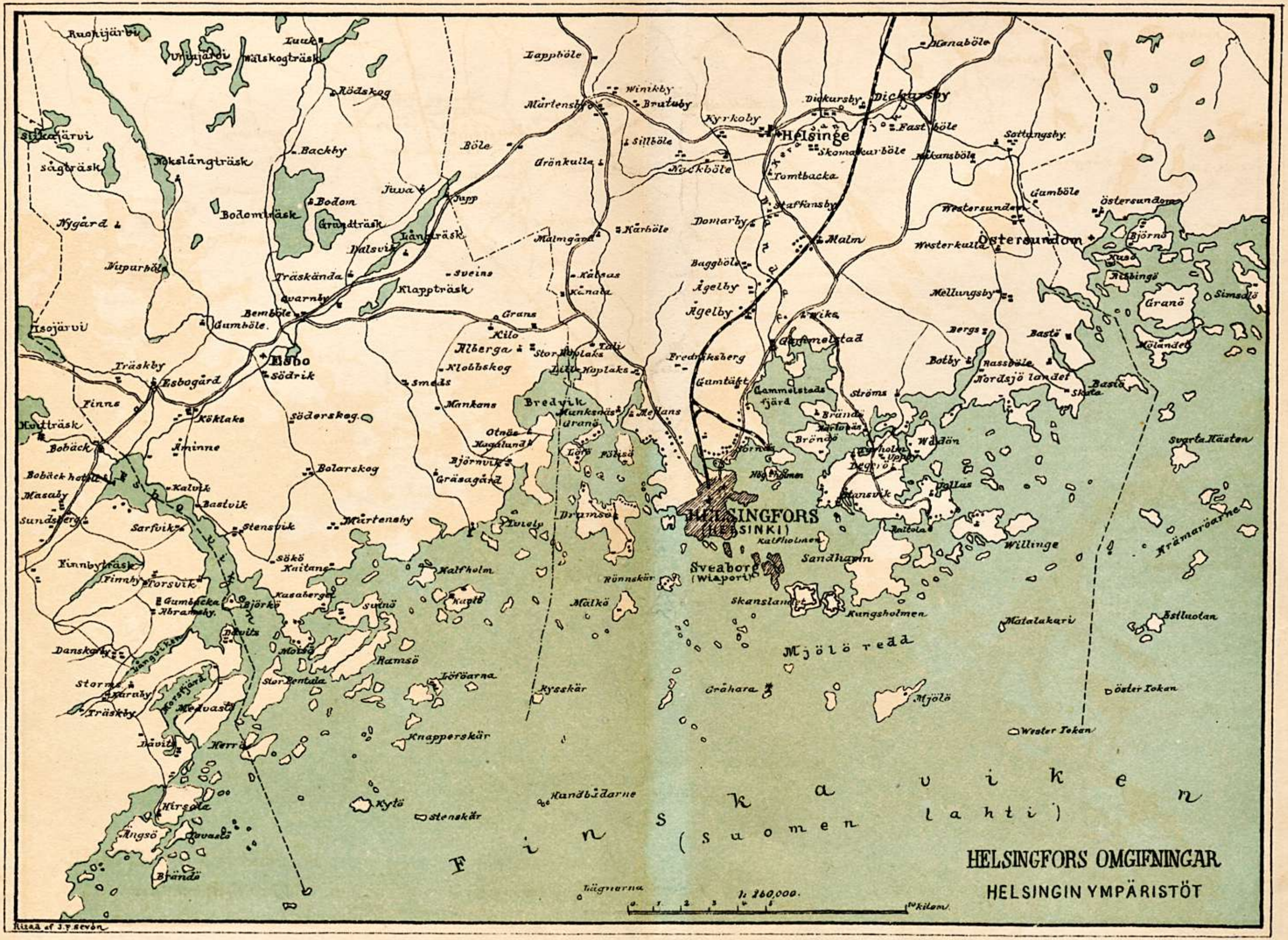
HELSINGFORS OMGIFNINGAR
HELSINGIN YMPÄRISTÖT
1: 160,000.
HELSINGFORS
(HELSINKI)
Sveaborg
(Wiapori)
Finska viken
(Suomen lahti)